

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA XX. - OŽUJAK 2010. CIJENA 15 KN

BROJ **216**

**Patriotizam i globalizacija • Boljševizacija Partije:
sudbina tzv. lijeve inteligencije • Hrvatska na praškom
festivalu Mene tekel • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja**

HRVATSKO BANKARSKO ROPSTVO

Vjerojatno sam jedan od rijetkih koji je zadovoljan što smo izgubili „posao stoljeća“ u Crnoj Gori. Podsjećam, radi se o autocesti koju je namjeravao izgraditi naš konzorcij IGH-Konstruktor-Tehnika. No, osim «izgraditi», obveza našeg konzorcija bila je i osigurati novac za izgradnju, a namiriti se tijekom dugih godina iz cestarine.

Za takav biznis naši nisu uspjeli dobiti bankovna jamstva. Makar bili za milijardu kuna jeftiniji od konkurencije, nisu dobili taj posao, i dobro je što je tako ispalo. Međutim, u svemu tome nije dobro to, što naši građevinari ne bi dobili jamstva „naših“ banaka ni da je isti posao dvostruko skuplji, dakle apsolutno isplativ.

A zašto?

Zato jer tzv. naše banke (Zaba-Unicredit, Privredna-Intesa i.t.d.) nisu kod nas u službi razvoja gospodarstva i financijske podrške stanovništvu, već isključivo za iscrpljivanje hrvatskoga gospodarstva i hrvatskih građana dvostruko višim kamatama od onih u matičnim zemljama. Dokaz: svake godine banke u Hrvatskoj bilježe rast dobiti i kapitala 20-50 posto, dok sve ostalo u ovoj jadnoj zemlji stagnira ili grca u gubicima i nezaposlenosti.

Formula je jednostavna: novac se npr. u Italiji uzima uz kamate od 3 posto, a u Hrvatskoj se plasira uz kamatnu stopu 7-10 posto. Još prije desetak godina sam se pitao, zašto se država ne usprotivi nekorektnom poslovanju stranih banaka i preseli sav državni novac u vlastitu, npr. Hrvatsku poštansku banku? Zašto se financijsko poslovanje državnih javnih poduzeća ne povjeri domaćoj banci, zašto se novac županija, gradova i općina ne obrće u doista našim bankama? Odgovor sam dobio ovih dana, kad je prvih šest vodećih menadžera te jedine spomena vrijedne državne banke sprovedeno u Remetinec.

Dakle, kao što vidite, nažalost nemamo izbora. Strane banke nam „cijede mast“, a domaće nas obvezatno potkradaju. A kako bi drukčije i moglo biti u državi koja je sramotnom privatizacijom za sanaciju banaka potrošila 87 milijardi kuna, da bi ih odmah potom prodala strancima za 5,5 milijardi kuna i tako nas uvela u bankarsko ropstvo, koje strpljivo podnosimo već desetak godina.

Sjećam se naših poslušnika na primjeru Riječke banke, kao jedne u nizu koju se moralo privatizirati, ali - zamislite apsurd: Riječka banka je prodana Bayerische Landesbank koja je u 100-postotnom vlasništvu države, što znači da je jedna država (Hrvatska) prodala svoju saniranu banku drugoj državi (Njemačka), a postupak prodaje se pritom nazvao privatizacijom.

Prema vlasničkoj strukturi (95 posto banaka je u stranome vlasništvu), nalazimo se doista u bankarskom ropstvu, a država nije u stanju na vodeće pozicije naše hrvatske banke postaviti ljude koji ne bi krali. U posljednjih stotinu godina Hrvatska je kroz bankarski sustav tri puta opljačkana, prvi put 1918. katastrofalnom konverzijom austrougarske krune u jugoslavenski dinar, drugi put u komunističkoj Jugoslaviji centralizacijom bankarstva u Beogradu i treći put samoubilačkim činom privatizacije vlastitih banaka, koji smo po diktatu Europske unije navodno morali provesti (Slovenci, primjerice, to nisu morali učiniti!).

Ispada da u 21. stoljeću moramo opet ispočetka, umjesto u bankama, novac držati u jastuku ili čarapi!

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilogima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

*Slika na naslovnoj stranici:
Zloglasni zatvor na zagrebačkoj Savskoj cesti
(danas nepostojeći)*

LOŠI ZNACI

U prva tri tjedna svoga mandata novoizabrani se predsjednik Republike morao odreći usluga tri bliska suradnika: za dvojicu se pokazalo da imaju ozbiljne dugove prema državi, treći – samozvani novinar – i iz predsjedničkog se ureda nastavio rasipati bijesom i mržnjom, prostački vrijeđajući sve koji mu nisu po čudi. I sama po sebi, ta je činjenica nagovještaj da bi Josipovićevo predsjednikovanje zapravo moglo biti ispunjenije nesnalaženjima, sporovima i sukobima, nego što se to čini na prvi pogled, dok predsjednik-glazbenik pokušava bar na verbalnoj razini izbjeći konfrontacije i povišene tonove u odnosima s Crkvom, vladom i izvanparlamentarnom oporbom, kojima se prethodni «predsjednik-građanin» zasigurno ne bi izmaknuo, nego bi u njima sladostrasno uživao. No ta činjenica očito govori da izbor suradnika treba tumačiti kao ilustraciju nedostatka Josipovićeve vizije i spremnosti da se doista započne drugačije razdoblje u hrvatskome javnom i političkom životu.

Ispitivanja javnoga mnijenja koja, prema najnovijim podacima, pokazuju da novog predsjednika podupire čak 68 posto građana Hrvatske, u tom kontekstu ne znače previše. Dok Mesić obično nije mislio ništa, ali se tako često javno oglašavao da je javnost mislila kako on ipak misli i kako, štoviše, ona znade što predsjednik misli, Josipović možda o nacionalnim i državnim problemima razmišlja, ali do javnosti ne dopire ništa osim pet-šest fraza koje su se ponavljale i tijekom predizborne kampanje. No ne bi se reklo da iza tih fraza o pravdi i pravednosti, o poštivanju zakona i o «transparentnosti» počiva zbiljski sadržaj. Primjerice, način na koji on – sveučilišni profesor prava – tumači pojam legalnosti, mogao bi pokazivati da je u politički život zabasao kao Preradovićev putnik. O tome nešto govori i njegov netom okončani posjet Sloveniji. Ukoliko je, naime, saborski zastupnik Josipović arbitražni sporazum sa Slovenijom smatrao toliko problematičnim i opasnim da je na Markovu trgu glasovao protiv njega, onda nakon saborskoga prihvatanja toga sporazuma predsjednik Josipović ne postupa *legalno* ako s Pantovčaka više ne primjećuje nikakve njegove nedostatke, nego bi postupao legalno (i legitimno, u skladu s predizbornim obećanjima!) kad bi – podsjećajući na to da taj sporazum, dok postoji, proizvodi obvezujuće pravne učinke – istodobno poduzimao korake koje mu ustavna ovlaštenja i politička funkcija omogućuju, da se ta opasnost za Hrvatsku izbjegne ili bar smanji. Biti legalist ne znači samo ustezati se od protupravnog ponašanja i djelovanja, nego znači i poduzimati korake da se postojeće pravno stanje na zakonit način izmijeni nabolje odnosno popravi.

Upravo je krug suradnika koje je Josipović okupio bio najbolje jamstvo da od njega ne treba očekivati nikakve zaokrete. (To je ujedno poučak da kandidate ne treba suditi samo po onome što oni sami govore, nego po onome što govore i rade ljudi koje kandidati biraju za prijatelje i suradnike.) Kad se danas smijenjeni Josipovićevo mandarini Carlos Pilsel u jednome dnevnom listu tuži na predsjednički ured i istodobno pokušava hvaliti poslodavca koji ga se tako lako odrekao, onda iz njega ne govori samo gorčina i povrijeđenost: «Pa, svaki dan bih odlazio na Pantovčak, popio piće, pozdravio se s gospodinom Lončarom, Borom Vučkovićem, Sašom Perkovićem, tajnicama, portirima, vozačima, ljudima koji šišaju travu, onima koji čuvaju magarce... Bio sam znatiželjan, ali tamo nije bilo radne sobe, nema sheme, nije bilo razgovora o poslu, ni naznake kako će taj odjel analitike izgledati...»

Da se takvim bojama oslikava ured predsjednika države koja nije na početku osamostaljenja, nego kao samostalna postoji već dva desetljeća, nipošto nije ohrabrujuće. No tamo gdje upravljaju Saša Perković i Budimir Lončar, i gdje je kumstvo sa Zoranom Milanovićem ili uređivanje šuvarovskog *Poleta* ključna preporuka za visoke dužnosti, nije ni realno očekivati da bude drugačije. Promjene očito i jesu poduzete baš radi toga da sve ostane isto.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

VRIJEME SRAMA 4
Josip – Ljubomir BRDAR

PATRIOTIZAM U
GLOBALIZACIJSKO DOBA. 5
Mario Marcos OSTOJIĆ

VELIKA BRITANIJA I
BALKANSKE INTEGRACIJE:
JUČER, DANAS, SUTRA (III.) 8
Davor DIJANOVIĆ

TZV. LIJEVA INTELIGENCIJA I
TZV. ANTIFAŠIZAM 13
Vladimir MRKOVIĆ

KOMUNISTIČKOM TERORU
USPRKOS 15
Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ

DR. ANTE STARČEVIĆ -
SVJETIONIK ZDRAVOG
DOMOLJUBLJA. 20
Ivica KARAMATIĆ

CRTICE IZ HRVATSKE
FINANCIJSKOPRAVNE
PROŠLOSTI (VI.) 28
Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ

MIJO PTIČEK: KAKO SU
JUGOSLAVENSKI
KOMUNISTI NJEGOVOM
IMOVINOM PLATILI
SMRTNU OSUDU 30
Augustin PTIČEK

SUDBINA ANĐELKA
TROŠELJA 36
Dr. sc. Antun STIPIŠIĆ

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

VERBA VOLANT..

«PRAVI HRVATSKI I KATOLIČKI KLUB»

(*Zašto sve ide kilavo oko pokretanja regionalne lige?*) «Slikovito ću vam objasniti. Mi smo braća, a UEFA je naša mama. Dok god se mi ne ujediniamo i ne objasnimo mami, odnosno **Platiniju**, gdje je problem, bit ćemo topovska hrana za jake klubove sa Zapada. Odemo zajedno kod njega u Nyon i lijepo mu kažemo. Mama, propast ćemo, dajte nam riješenje, ili prihvatite naše». (*Kako gledate na sudbinu Dragana Džajića?*) «Gledajte mi ruke! Naježim se na spomen Dragana Džajića. Kako je on na Maksimiru vozao Fogtsa [Vogts]. Prvo sam bio njegov navijač, a posle mi je postao poslovni uzor i jako sam sretan što sam njegov prijatelj». (*Da li dolazite u Beograd?*) «Naravno! U Beogradu imam mnogo prijatelja. Omiljeno mesto za provod mi je hotel **Zlatnik** u Zemunu, kao i restoran 'Reka'. Tamo volim da se provešelim, a ostavim uvek i dobar bakšiš (smeh). Bio sam posljednji put prije šest mjeseci, sa 27 Slovenki. Uh, ala smo se proveli.»

(Zdravko Mamić, tzv. izvršni predsjednik NK Dinamo Zagreb, Portal Glas javnosti (srp.), net.hr, 13. veljače 2010.)

*

JASENOVAC JE GORI OD AUSCHWITZA!

«Zaključio sam da je Jasenovac u ustaškoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bio mnogo strašniji logor smrti nego Auschwitz u okupiranoj Poljskoj, to najveće nacističko stratište. Pokojni **Đorđe Lebović**, dramski pisac, u mojoj knjizi *Živi i mrtvi* svedočio je da su Nemci u Auschwitzu nastojali da žrtve do posljednjeg časa ne doznaju da će u gasnim komorama biti ugušene i u krematorijumu spaljene, da se ne remeti tok njihovog industrijskog načina ubijanja. Hrvatske ustaše su otvoreno ubijale na najdivljačkiji način sopstvenim rukama, noževima, maljevima, gvozdenim šipkama i vrlo retko mecima... (...)

Stražari su u Jasenovac dovođeni iz najzaostalijih, siromašnih dijelova Hercegovine i Bosne. Polugladni i primitivni brzo su postajali svirepe ubice. Pojedini oficiri su bili patološki tipovi, a svi su bili indoktrinirani. Vaspitavali ih je u verskoj mržnji Katolička crkva, čijoj sam ulози

posvetio desetinu knjige. Tri komandanta Jasenovca su ranije bili katolički sveštenici. Vatikan je Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj odavno dodelio ulogu bastiona protiv pravoslavlja, za koje je zagrebački nadbiskup **Stepinac** rekao da je šizma gora od protestantizma. Omraza je stvarana i zbog nezadovoljstva hrvatskih feudalnih gospodara položajem Srba, koji su kao slobodni seljaci ratnici u Krajini branili austrijsku carevinu. Zavideli su im i zavisni hrvatski kmetovi. Otuda i odluka ustaša da se trećina Srba ubije, trećina protera i trećina prevede na katoličanstvo...»

(Jaša Almuli, autor knjige *Jevreji i Srbi u Jasenovcu*, predstavljene 27. siječnja 2010. u Beogradu, u razgovoru sa Slobodanom Kljakićem, Politika, Beograd, 8. veljače 2010., srp. ćir.)

*

UZ NAJLJEPŠE ŽELJE ZA OPORAVAK!

«Obveza je Židova da vole narod u kojem su i s kojim žive. To je stroga obveza. Tragedije koje su se dogodile nama u prošlosti obvezuju nas na sadašnjost. Mi možemo danas govoriti o vremenu postholokausta, cijeli svijet priznaje holokaust, a priznajemo ga i mi. U međuvremenu su Židovi dobili vrlo moćnu državu u Izraelu, vrlo su ugledni u svijetu, ali onda postoje ljudi među kojima sam i ja, koji su u hrvatskom narodu zato što vole hrvatski narod. Ja volim hrvatski narod apsolutno. Ja sam se opredijelio za ovaj, hrvatski narod. Kad bih osjećao da ne volim hrvatski narod, ja bih otišao možda u Izrael, mogao sam otići u Ameriku, profesor sam Harvarda, sve sam to mogao. Ali ja imam neizmjernu ljubav za Hrvatsku, ljubav do boli. Moja predanost hrvatskom narodu je potpuna, tim više što se o tom narodu govore neistine, uključujući i laži o odnosu prema Židovima.»

(Dr. sc. Slobodan Lang, u razgovoru za *Hrvatski list*, br. 284, Zadar, 4. ožujka 2010.)

*

GOTOVINA TREBA BITI PROGLAŠEN KRIVIM!

«VREME: O bivšem predsjedniku Hrvatske **Stjepanu Mesiću** govorili ste kao o svom prijatelju. Nedavno ste Savet bezbednosti UN-a upozorili na opasnost

njegove izjave da bi vojskom intervenisao u Brčkom u slučaju da se Republika Srpska izdvoji iz Bosne i Hercegovine. Šta se dogodilo?

TADIĆ: To što sam sa nekim u ko-rektnim ličnim odnosima, ne znači da podržavam sve stavove koje ta ličnost iznosi. U pomenutom slučaju smatram veoma štetnim stavove koje je Mesić izneo čak i da je bilo i u neformalnom razgovoru sa novinarima, o mogućoj upotrebi vojske u presecanju nekakvog zamišljenog koridora kod Brčkog, jer to su stavovi koji veoma mirišu na devedesete godine. Smatram da se svako ko posle tragičnog iskustva iz devedesetih uopšte pominje upotrebu vojske, igra sa vatrom i da ne pokazuje potrebnu političku odgovornost.

Pritom ne zaboravljam da je Stipe Mesić u Jasenovcu izrekao politički veoma značajne stvari, koje niko od hrvatskih zvaničnika pre njega nije izgovorio, o ustaškim zločinima koji su počinjeni u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Insistiranje na antifašističkom nasleđu Hrvatske takođe je jedna izuzetno značajna politička zaostavština i učinak koji Mesiću niko ne može da ospori. Ali, očigledno je da su u njegovom političkom životu postojali gestovi različitog kvaliteta.

Inače, s pažnjom pratim prve dane mandata gospodina **Ive Josipovića**. Mi smo, inače, poznanici iz vremena pre nego što je on postao predsednik Hrvatske. Sad imamo mogućnost da nešto konkretno uradimo za svoje zemlje i da svojim susretom učinimo korist za naše građane i počnemo da rešavamo važna otvorena pitanja kao što su obezbeđivanje povratka izbeglih Srba, povraćaj njihove imovine, poštovanje njihovih ljudskih i manjinskih prava; a, naravno, biće to prilika i da razmenimo mišljenja o kažnjavanju onih koji su optuženi za ratne zločine, o saradnji sa Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu... Novi predsednik Hrvatske je lepo naglasio da je za njih veoma važno da se **Mladić** nađe u Haškom tribunalu, no ja bih dodao da je to mnogo važnije za Srbiju. No, za Srbiju je važno i da Hrvatska u Hag dostavi sva dokumenta u vezi sa optužbom protiv **Ante Gotovine**. U njegovom slučaju reč je o izvršenju teških ratnih zločina nad Srbima i ne bi bilo dobro da Hrvatska opstruira proces i otkrivanje pune istine što se dokumenta ne dos-

OVOGODIŠNJI DAN HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (30. TRAVNJA) U CETINGRADU!

Na poziv udruge *Cetin 1527.* ove ćemo godine Dan hrvatskih političkih uznika (petak, 30. travnja 2010.) održati u Cetingradu.

Općinsko središte Cetingrad nastalo je nedaleko od ruševina srednjovjekovne tvrđave Cetin, u kojoj je hrvatsko plemstvo na Saboru održanom 1. siječnja 1527. izabralo **Ferdinanda Habsburškog** za

Isprava o izboru Ferdinanda hrvatskim kraljem (1. siječnja 1527.)

svoga kralja, a njegovu ženu **Anu** prozvalo hrvatskom kraljicom. Bio je to početak vladavine Habsburgovaca na našim prostorima, koja je trajala skoro 400 godina, sve do konca Prvoga svjetskog rata.

Odluku Cetinskog sabora među inima su potpisali **Nikola Zrinski**, **Juraj Frankopan** i **Vuk Frankopan** te povelju o tome potvrdili pečatom Kraljevine Hrvatske sa 64 crveno-bijela polja. Nakon izbornog sabora Kraljevine Hrvatske 1527. uslijedilo je razdoblje neprekidnih borbi s Turcima, pa je grad Cetin često mijenjao vlasnike koji su ga naizmjenično rušili i obnavljali. Hrvati su se u Cetinu opet konačno učvrstili tek 1834. godine. Grad je

tada bio potpuno razoren i više nije popravlján. Naravno da su se ratna pustošenja odrazila i na lokalno pučanstvo, pa je okolica Cetina u 17. stoljeću ostala bez stanovnika. Mnogi su izginuli ili odvedeni u tursko ropstvo, a malobrojni preživjeli raseliše se po mirnijim dijelovima Hrvatske, Austrije i Slovačke. Tek u drugoj polovici 19. stoljeća počinje povratak stanovništva iz mnogih dijelova Hrvatske, nešto iz slovenske Kranjske kao i nešto Vlaha iz Bosne.

Koncem 19. stoljeća počelo se razvijati novo naselje – današnji Cetingrad. Stradanja iz proteklih stoljeća su zaboravljena i mjesto je 1930. brojilo 6000 duša. No, osim raseljavanja, i za Hrvate ovoga kraja bile su kobne godine Drugoga svjetskog rata i poraća, kad su mnogi ostavili svoje kosti u neznanim jamama i stratištima.

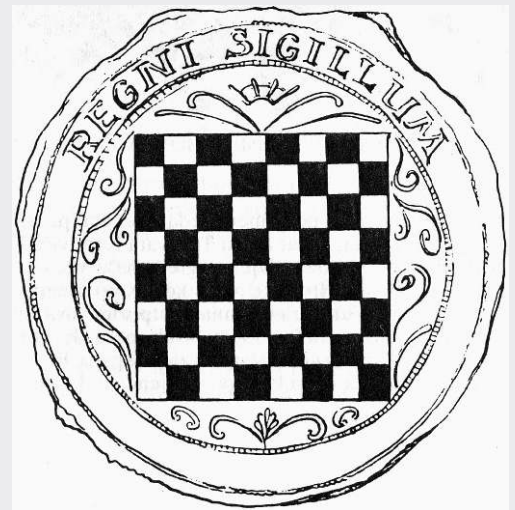
Raspalom komunističkog režima i osamostaljenjem Hrvatske dolazi do ponovnih ratnih razaranja ovih prostora, pa Hrvati iz Cetingrada opet dijele zlu sudbinu mnogih hrvatskih krajeva. Pustošenje je izazvao dio srpskoga stanovništva, zadojenog ideologijom stvaranja Velike Srbije, i potpomognutog tzv. Jugoslavenskom narodnom armijom. Goloruko hrvatsko stanovništvo nije se moglo oduprijeti nadmoćnom neprijatelju, te je napustilo svoje domove i pošlo u izbjeglištvo, a Cetingrad i okolica opet su ostali bez Hrvata. Srpski okupator je ovdje kao i u drugim dijelovima Hrvatske opljačkao i spalio sva sela, a posebnim razaranja bili su izloženi vjerski i povi-

jesni spomenici, kako bi se time izbrisali svi tragove postojanja Hrvata. Operacijom „Oluja“ oslobođen je i ovaj prostor od okupatorskog ološa, te je izbrisana svaka nada da će srpska paradržava biti stvorena na hrvatskim prostorima.

I opet je slijedio povratak na ruševine i zgarišta, ali s uvjerenjem da su se Hrvati vratili zauvijek na slobodnu zemlju Hrvatsku koja njima i pripada.

U Cetingrad se iz smjera Karlovca stiže starom plitvičkom cestom prema Slunju, gdje se prije ulaza u Slunj skreće prema istoku za Cetingrad. Putnici koji dolaze iz Siska, voze preko Gvozda do Vojnića i tu skreću u smjeru juga prema Cetingradu.

O programu proslave zainteresirani će biti obaviješteni u svojim podružnicama, kao i u sljedećemu, travanjskom broju „Političkog zatvorenika“. Već danas možemo potvrditi, da će misa biti u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Cetingradu, a svjetovni dio programa u Hrvatskome domu. Molimo da vrijeme bude sunčano! (A. O.)

Hrvatski grb na cetingradskoj povelji iz 1527.

tavlja Sudu. Bilo bi veoma nepovoljno ukoliko bi se kojim slučajem desilo da Ante Gotovina bude oslobođen zbog tzv. nedostatka dokaza. To nikako ne bi bilo dobro za naše odnose. Mi, podsećam, imamo vrlo loše iskustvo u „slučaju **Haradinaj**“, kada su ubijani svedoci i netragom nestajali dokazi.

(Boris Tadić, predsjednik Republike Srbije, *Vreme*, br. 999, Beograd, 25. veljače 2010., srp.)

*

DOVOLJNO JUGOSLAVEN, DA POSTANE HRVATSKI MINISTAR!

«...U 5 sati sastanak redakcije u Martićevoj. Dosta ljudi i prilično radno. **Fižulić** kaže da trebamo zatražiti od vrhunskih inozemnih stručnjaka da nas 'kompletno politički oblikuju'. (...) On preferira liberalnu Jugoslaviju nego 'Tuđmanovu

boljševičku Hrvatsku'. (I inače, prema njemu, bolja je liberalna Jug. nego liberalna Hrvatska – veće je tržište.) Kažem mu: države se stvaraju jednom u nekoliko stoljeća, a vlade mogu pasti za nekoliko mjeseci.»

(Dr. Ljubomir Antić, «Porodajne muke hrvatskog višestranačja. Dnevne bilješke», zapis za 20. siječnja 1990., *Vijenac*, 18/2010., br. 417, Zagreb, 25. veljače 2010.)•

VRIJEME SRAMA

U posljednje vrijeme, sve do ovih dana prebukirani smo društvenim događanjima koja, skoro bez iznimke, traumatiziraju ovaj narod. Nacija ne liježe, niti se budi s nekom dobrom vijesti. Povijest i iskustvo nas uče da se nijedno društvo ne razvija pravocrtno, nego u svojem nastojanju održanja i razvoja plovi u amplitudama, gore – dolje. Veličina i snaga jednog naroda ogleda se u svladavanju kriznih i traumatičnih razdoblja, tj. onih razdoblja kad je ta amplituda na najnižoj točki.

Pitanje je: je li naš narod sposoban suočiti se s krizom, odnosno društvenom traumom? Je li se u stanju žrtvovati? Odgovor je: DA!

Jedan, naoko sitni događaj iz Domovinskog rata, koji sam gledao na televiziji 90-ih godina ostao mi je u simboličnom smislu – neizbrisiv. Stara seoska žena u srušenoj kući jednoga slavonskog sela na improviziranom ognjištu kuha u loncu nekakvo jelo za branitelje. Novinar je pita: «Bako, kako ide?» A ona odgovara: «Sinko, dobro je, što nam fali, svega imamo.» Prijateljica koja je gledala to skupa sa mnomo uskliknula je: Mi dobivamo! Ovakav narod ne može izgubiti rat!

Gdje je danas taj narod, metaforički uobličen u toj hrabroj, optimističnoj i plemenitoj ženi? To se pitam u kontekstu aktualne svakodnevice koja nam nudi događaje zbog kojih slobodno možemo sagnuti glavu i posramljeno buljiti u zemlju.

Najtraumatičnije razdoblje za naš narod bio je rat. To je bila borba ne samo za slobodu i državni suverenitet. To je bila borba za goli opstanak. Razdoblje mira je razdoblje zaborava. Ne potpuno, ali puno toga izbrisano je iz našeg pamćenja. I baš sada u sklopu navedenih događanja koja opterećuju narod, HTV nam je prošlih tjedana ponudio kratki serijal u tri nastavka: *Stvaranje hrvatske države – predsjednik dr. Franjo Tuđman*. Taj serijal oslobodio je naša sjećanja i vratio nas u razdoblje naše snage, ponosa, žrtve i hrabrosti. To je razdoblje koje je „proizvelo“ spomenutu baku, kojoj u razrušenoj kući bez krova, bez struje, vode itd. „ništa ne fali“.

Ali treba otvoreno reći i ovo: na čelu te snage, ponosa, žrtve i hrabrosti bio je je-

Piše:

Josip – Ljubomir BRDAR

dan čovjek, **dr. Franjo Tuđman**. HTV-ov serijal pokazuje i dokazuje snagu, strast i ljubav za projekt koji se zove *Slobodna Hrvatska*. Da! Slobodna Hrvatska usprkos svima, snažnom neprijatelju, negaciji i nepriznavanju svijeta, embargu na uvoz oružja, podmetanja i licemjerje svjetskih „uglednika“. I sve to, i usprkos svemu tome, pobijedili smo. Zašto? Zato što Franjo Tuđman nije „zarazio“ optimizmom i domoljubljem samo navedenu „slavonsku baku“ nego cijeli narod.

Vlada odbila sve zahtjeve seljaka
'Bankrot Hrvatske ako vas isplatimo'

● **Petar Čobanković nakon sastanka: Ako bismo seljcima dali ono što traže, ne bismo više mogli isplaćivati ni plaće, ni mirovine**

Seljaci su tražili isplatu prvih petičakja sa 2009., i to 60 posto u novcu, a 40 posto u reprometraljama

ZAGREB, 26. prosinca
 Čovjek na zadnjem kraju i Vlada neće podcijeniti nikakvih petičakja jer se do početka do kraja godine neće moći isplaćiti. To je rekao ministar poljoprivrede i šumarstva Petar Čobanković nakon sastanka s predstavnicima seljaka u Eriku u miroljubnom okruženju.

Regioni ministar sastao je s predstavnicima seljaka u Eriku, i rekao je da je to dobar dio prvih petičakja koji će biti isplaćeni u novcu, a 40 posto u reprometraljama. Čobanković je rekao da seljaci mogu biti zadovoljni s tim što im je ponudila Vlada. U skladu s tim, rekao je da će Vlada nastaviti raditi na isplati petičakja, ali da to neće biti u potpunosti isplaćeno u novcu.

Vladine mjere
 Riječ je u razdoblju prve i druge polovice godine 2009. godine, kada je Vlada ponudila isplatu prvih petičakja u novcu, a 40 posto u reprometraljama. Predsjednik Vlade Ivo Josipović rekao je da je Vlada spremna isplaćiti petičakje u novcu, ali da to neće biti u potpunosti isplaćeno u novcu.

Pomika vrha vlasti: Nećemo podići pritisima, ovo je zadnji stav Vlade

Pogrešna procjena Predstavnički agrarna vjersavali su da će Vlada prihvatiti zahtjeve

između 600 i 800 kuna po hektaru. Ministarstvo je donijelo još jednu odluku koja se odnosi na isplatu prvih petičakja. Za petičakje koji su podnijeli zahtjev za isplatu, Vlada će isplaćiti između 600 i 800 kuna po hektaru. Čobanković je rekao da Vlada neće podići pritisima, ali da će prihvatiti zahtjeve seljaka. On je rekao da Vlada neće podići pritisima, ali da će prihvatiti zahtjeve seljaka. On je rekao da Vlada neće podići pritisima, ali da će prihvatiti zahtjeve seljaka.

U skladu s tim, rekao je da će Vlada nastaviti raditi na isplati petičakja, ali da to neće biti u potpunosti isplaćeno u novcu.

Politički ZATVORENIK

čovjek u moralnom ljudskom i domoljubnom smislu udaljen od one „slavonske bake“ iz ratnog razdoblja.

Gdje smo mi i koliko smo danas daleko od ratne i traumatične Tuđmanove ere, u kojoj nam „ništa nije falilo“. Vrlo smo daleko, jer je desetljeće **Mesićeve** «ere» polučilo grozan učinak. Ovo nije više „Tuđmanova zemlja“, zemlja borbe, žrtve, ponosa, ljubavi, hrabrosti i dostojanstva. Danas je Hrvatska kao Mesićeva politička ostavština zemlja-slučaj, zemlja isključivosti i sukobljenih interesa, poligon grabeži i otimačine, ucjena i prosvjedničkih blokada.

Svi smo na žalost zaboravili Tuđmanovu poruku: Imamo Hrvatsku! Sami uzmimo sudbinu u svoje ruke. Umjesto toga, mi smo danas preuzeli gard ispružene ruke prosjaka. Hoćemo nezarađeni – keš.

U kontekstu gospodarske, političke i duhovne krize ne treba amnestirati ni aktualnu vlast. Vlast je trebala kročiti ususret krizi, a ne čekati sklopljenih ruku i prihvaćati ju te permanentno biti u blagom obrambenom gardu, dopuštajući Mesićevu demoniziranje zemlje koje je bilo stalno potpaljivano akcijama crvenog ansambla hrvatske ljevice komunističke provenijencije i njihovih medija. Krivnja vlasti je i u izostanku iskrenoga i radikalnog obračuna s vlastitim lupezima, kao i sa sumnjivim koalicijskim partnerima.

Ako postoji iskra nade za ovaj narod, ona može biti jedino u afirmaciji onih vrijednosti temeljem kojih smo stvorili državu. Jednom sam davno spomenuo da je država dragulj, a sve ovo što danas obilježava našu svakidašnjicu samo prljavština koju treba obrisati s tog dragulja. Nada leži u pomalo stidljivu početku tog „brisanja“, odnosno početnim kaznenim procesima, lažnim uglednicima. U skladu s tim procesom, pokušaj crvenih „uglednika“ da sebe izuzmu iz kaznenog zakona za eventualni kriminal i moжебitni njihov uspjeh u tome, potvrdili bi Hrvatsku kao kaljužu, a ne kao modernu demokratsku državu.

Otpori stasjanju pravne države na svim razinama su vrlo snažni, ali snaga volje i želje za pravdom i istinom mora biti jača. To je jedini izlaz! •

PATRIOTIZAM U GLOBALIZACIJSKO DOBA

"Današnji dan - 15. siječnja 1992. - bit će zlatnim slovima uklesan u cijelu, četrnaeststoljetnu, povijest hrvatskog naroda na ovome prostoru, za nas svetom tlu između Mure, Drave, Dunava i Jadrana. Nakon što je proglasila svoju samostalnost i suverenost, i raskinula svoje državno-pravne veze s bivšom jugoslavenskom državnom zajednicom, Republika Hrvatska postigla je i međunarodno priznanje svoje neovisnosti" (Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman u obraćanju naciji).

Obljetnica međunarodnog priznanja je 2010. prošla gotovo nezapaženo, potvrdivši još jedanput da važne obljetnice za našu domovinu malo po malo gube ono značenje koje su imale u devedesetim godinama prošlog stoljeća i koje bi morale ponovno imati. Ovogodišnjega smo 15. siječnja propustili još jednu prigodu da vratimo to značenje važnim obljetnicama, jer njihovo daljnje prešućivanje slabi naš patriotizam, pa propuštamo priliku da se hrvatsko društvo ponovno susreće sa samim sobom, razmišlja o sebi i gleda prema budućnosti bez podjela i zlopamćenja.

To je pitanje aktualnosti patriotizma u Hrvatskoj, na koje moramo odgovoriti svi koji se osjećamo Hrvatima, koji domovinu proživljavamo i nosimo u sebi, vjerujući da je ona trajni čin, i koji smo svjesni da smo budućnost onih koji su je utemeljili, opravdanje onih koji su za nju poginuli i čuvari uspomene na njih. Znamo da se kultura patriotizma koja gradi identitet nacije, učvršćuje u obitelji i u školi, ali i državnom politikom i dobrim poznavanjem vlastite povijesti. Kultura patriotizma je kultura služenja drugima, briga za zajednicu, njegovanje solidarnosti i interes za ono što je zajedničko, a da bi se razvijala, potrebno je njegovati određene manifestacije i čuvati i prenositi tradicije. Njena suprotnost je socijalni egoizam, omalovažavanje svoga i negacija ili iskrivljenje vlastite povijesti i tradicije.

Naš patriotizam ima previše uspona i padova, zato iz euforije padamo u depresiju i iz zanosa u frustraciju, na trenutke smo ponosni na Hrvatsku i osjećamo se najboljima na svijetu, a na trenutke je Hrvatska za nas izvor stalne frustracije pa se osjećamo

Piše:

Mario Marcos OSTOJIĆ

najgorima na svijetu, ukratko, nedostaje nam ravnoteža i zrelost za priznavanje svojih manjkavosti tako da ih neutraliziramo ili ublažimo.

Patriotizam je unutarnji osjećaj po kojemu domovinu osjećamo kao majku, volimo svoju povijest i tradiciju, svoj jezik i samu zemlju. Domovina je zajedničko dobro svih nas i kao takva velika obveza. Ljubav prema domovini i služenje domovini su zahvalnost koju joj dugujemo i iz koje proizlazi odgovornost za opće dobro. Ljubav prema domovini je prirodni zakon koji nas potiče i obvezuje da volimo i branimo društvo u kojemu smo se rodili.

Zdravi patriotizam ne isključuje umjereni ili razumni nacionalizam, ali isključuje onaj pretjerani ili ekstremni i također pretjerani kozmopolitizam ili internacionalizam. Pretjerani nacionalizam - jer ljubav prema domovini, koja je po sebi snažan poticaj za pozitivne činove, pretvara u nešto negativno. Pretjerani kozmopolitizam - jer univerzalno bratstvo, koje je također snažan poticaj za pozitivne činove, pretvara u negaciju ljubavi prema domovini, njezinoj tradiciji i slavi, sprječavajući njezine legitimne interese. Patriotizam isključuje pretjerani nacionalizam koji uzdiže vlastitu domovinu kao da je vrhunsko dobro i prezire druge zemlje riječima i djelima koja su često klevetnička i nepravdna. Patriotizam isključuje internacionalizam ljudi bez domovine koji ne priznaju vlastitu, s prozirnim argumentom da je čovjek građanin svijeta.

Patriotizam poštuje domovinu kao majku, smatra njezino dobro zajedničkim dobrom svih njezinih sinova, koji su obvezni promicati ga, daje prednost sunarodnjaku u odnosu na stranca i zahvalan je za sva dobra i usluge koje nam domovina daje. Patriot voli svoju domovinu i poštuje ostale nacije, poštuje svoju povijest, tradiciju, svoje institucije i svoj jezik, svoje nacionalne simbole, služi domovini poštujući legitimne zakone, brani domovinu od njezinih progonitelja i unutarnjih i vanjskih neprijatelja, u vrijeme mira riječju i perom, u vrijeme rata oružjem i žrtvovanjem života ako je potrebno.

Govoriti o patriotizmu je nezahvalno, zato želim reći da moja razmišljanja nisu uperena protiv nikoga, već isključivo želim potaknuti razmišljanje o tako osjetljivim stvarima koje pogađaju naš patriotizam, koga svi doživljavamo na ovaj ili onaj način i koji, ako se krivo shvati, potiče sukobe. Naime, mnogi puno govore o patriotizmu kako bi dokazali da su veći patrioti od drugih ili kako bi diskvalificirali i ocrnili sve one koji misle drugačije. Mnogi koji ističu svoj patriotizam nisu pokazali svoje protivljenje očitom gubitku moći i identiteta te na odustajanje od dijela naše suverenosti gledaju gotovo kao na prirodnu stvar. Unatoč stalnom isticanju svog patriotizma, nisu prosvjedovali zbog navedenog gubitka, kao većina medija koja to ne spominju niti prigovaraju zbog tolike popustljivosti.

Glavni argument je ulazak u Europsku uniju, što znači da ćemo odustati od vlastite valute, koju će umjesto Hrvatske narodne banke emitirati Europska centralna banka, odustat ćemo od granica i dopustiti slobodni promet osoba i roba. Naše oružane snage su već odustale od dijela svoje autonomije ulaskom u NATO i služe pod zapovjedništvom druge države. Poljoprivrednu i druge politike će diktirati Europska unija, koja će nam reći što smijemo ili ne smijemo saditi. I to Europska unija koja je sve proširenija i koncentrira svaki put sve više moći koja se oduzima državama članicama.

Imam dojam da mnogi kojima su puna usta patriotizma, ne dižu glas protiv ovih gubitaka, jer su svjesni da ovo odustajanje donosi ekonomsku dobit, a zna se da novac uštkava mnoge glasove i

Ušće Mure u Dravu

smiruje mnoge savjesti. A, ako je tako, navodni patriotizam nekih gubi veličinu kojom žele zaogrnuti svoje ideologije. Zato bih zamolio ljude dobre volje da iskreno razmišljaju i da ne padaju pod utjecaj nametnutih misli kao da su jedine moguće i nepopustljive.

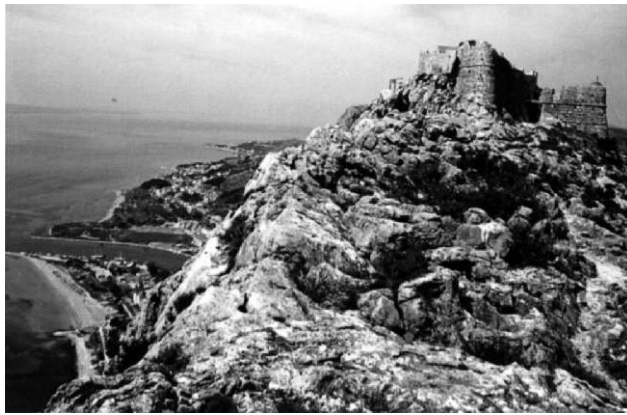
Nepopustljive? U mnogim slučajevima nepopustljivost ovisi o eurima koji će se naći na stolu.

Ako ovaj osvrt postigne samo to da neki malo razmisle o ovome, bit ću zadovoljan.

Nemojmo se zavaravati, htjeli mi ili ne, današnji svijet ide putem gdje će nam politike odrediti vanjski centri moći, a ako nam to donosi napredak, dobrodošlo je, ali bez potpunog odustajanja od naše biti kao osoba i kao društva. Htjeli ili ne, moramo se prilagoditi novim vremenima, a to prilagođavanje uključuje odustajanje od ekstremističkih stavova koji isključuju dijalog. Radi se o našoj domovini koja nakon dubokih rana i nanesenih nepravdi u obrambenome domovinskom ratu, a i poslije, posebno iz inozemstva, prolazi kroz teško razdoblje koje su mnogi domaći i stranci iskoristili za vlastitu korist, a na račun drugih i protiv općeg dobra.

Često razmišljamo o svome životom putu, kako se odnosimo prema obitelji, poslu, prijateljima, itd., rjeđe razmišljamo o tome kakvi smo kao građani, što znači pripadati svojoj zemlji, i o odgovornosti koja iz toga proizlazi. Patriotizam je vrijednost koja nastoji njegovati poštovanje i ljubav koje dugujemo domovini, putem našeg poštenog rada i osobnog doprinosa općem dobru. Možda za neke patriotizam znači biti ponosan zbog rođenja u bogatoj zemlji ili u zemlji velike kulturne tradicije, za druge je to isticanje nacionalnih simbola na sportskim priredbama ili kad se nalaze u inozemstvu, neki osjećaju pripadnost zemlji onda kad se slave nacionalni blagdani. Bez obzira na razne načine na koje ljudi izražavaju svoj patriotizam, moramo se zapitati živimo li i mi sami istinski patriotizam ili je on samo magloviti prolazni osjećaj koji ne obvezuje.

Izgleda da se patriotska svijest budi kada se događaju nesreće, kao na primjer rat ili neki drugi izvanredni događaji. Tada su patriotizam i solidarnost vidljivi, no čim prođe opasnost ili potreba, uglavnom se vraćamo svakodnevici. Nisu potrebne nesreće da bismo bili svjesni naše sposobnosti davanja sebe i dobrovoljnog rada za druge. Ali, kako biti patriot u zemlji koja

Omiš - tvrđava Fortica iznad grada

ima probleme svih vrsta? Možemo navesti hrpu argumenata za izbjegavanje ove odgovornosti, na primjer ekonomsku situaciju, sigurnosnu situaciju, unutarnje sukobe, kulturnu dekadenciju, nedostatak vrijednosti. Ipak, morat ćemo priznati da se razvoj i izgradnja zemlje mogu postići osobnim radom i naporom nas samih i naših sunarodnjaka.

U svakodnevici ljudi teže usporedbi s drugim nacijama u kojima se živi bolje, a možda bi trebali početi usvajanjem onih kvaliteta kojima se divimo kod stanovnika drugih zemalja i doprinijeti obogaćivanju naše kulture, priznajući da nam je domovina dala neophodne uvjete za postizanje našega intelektualnog, društvenog, moralnog i gospodarskog razvoja. Moramo paziti da ne upadnemo u onaj nezdravi nacionalizam koji nudi osjećaj isključivosti i superiornosti. Nije važno koja je najistaknutija kvaliteta zemlje, važno je aktivno doprinijeti, njegovati građanske vrijednosti, poštovati i ljubiti domovinu, to je dobro koje jamči životnu sigurnost i stabilnost koju ljudi trebaju da bi se razvijali. Kada su građanske vrijednosti dobro utemeljene, rađa se briga za pomoć drugima koja nije ograničena samo na vlastitu zemlju i zajednicu, nego se prenosi i izvan granica.

Patriotizam se izražava putem vrijednosti koje prenosimo kao svjesni građani: rad, ponašanje, način ophođenja, poštivanje normi i običaja, itd., ali to sve nije od velike koristi ako se pristaje na prijevaru, zloupotrebu moći i lijenost. Pravi patriot može se tužiti na svoju naciju promatrajući njene pogriješke i nedostatke, ali istodobno traži i nudi načine da ih riješi, jer nije u redu promatrati kako zemlja tone, a da se ne pokuša napraviti nešto da se to spriječi.

Nastojanje da se građanske vrijednosti uče u školi, suočava se s problemom što izvan učionica studenti ne računaju s pot-

rebni primjerom i podrškom odraslih, pa se stoga prepuštaju indiferentnosti i odbijanju patriotskih simbola i svega što simboliziraju. Način da se počne živjeti i prenositi drugima važnost življenja ove vrijednosti, ne postiže se nužno velikim kampanjama, koje mogu biti i dobre i potrebne, ali ono što je potrebno, to je svakodnevni rad i napor svakoga od nas.

Svijest o zajedništvu i pripadnosti postiže se radeći svoj posao predano, što je pravedno i potrebno kako bismo bili produktivni, postiže se brigom za očuvanje okoliša, urednim plaćanjem poreza, glasovanjem na izborima, neomalovažavanjem svega onog što zemlja omogućuje (školovanje, usluge, običaji, itd.). Onaj koji nije sposoban poštivati svoju okolinu, nikad ne može probuditi u sebi ljubav za domovinu. Sudjelovanje u aktivnostima koje teže konkretnom općem dobru, posjećivanje bolesnika, starijih osoba, hendikepirane djece, muzeja, pomoć i sudjelovanje u kulturnim aktivnostima koje imaju za cilj otkriti nacionalne vrijednosti, običaje i tradiciju itd., to je konkretan doprinos domovini i društvenom razvitku. Dodao bih i upoznavanje vlastite povijesti, jer ona nam otkriva napor koji je bio potreban da bi se izgradila nacija, pravi smisao tradicija i događaja koje su doveli do današnje situacije. Na taj smo način sposobni otkriti korijen raznih zala, razumjeti ih i donijeti odluke, kako bismo ih ispravili i poduzeli sve što je moguće da se ne ponove. Dobro je ispunjavati sve ovo i ne zaboraviti da to treba živjeti osobno i obiteljski, pomažući drugim ljudima da i oni to rade s optimizmom, dokazujući da smo sposobni živjeti u miru i biti sretni izgrađujući zemlju koja nam pripada.

Ima li nacionalizam danas smisla? Mislim da ima. Kao što je osoba najmanja društvena jedinica u jednoj zemlji, nacija je najmanja jedinica u svijetu. Nacionalizam je prirodni stav svake zemlje za promicanje i obranu svojih interesa na međunarodnom planu i zato su antinacionalistička stajališta teško razumljiva.

Što je onda toliko razvikana globalizacija? Pojednostavljeno je proširenje i nametanje kapitalističkog načina proizvodnje u svijetu, dakle na svjetskoj se razini primjenjuje ono što se prije dogodilo u tzv. razvijenim zemljama. Globalizacijom se ništa bitno ne mijenja, samo se ukidaju financijske i trgovinske prepreke koje su

zemlje prirodno dizale da bi se obranile. Kapitalistički sustav je izgrađen kako bi se neki sustavno okoristili više od drugih, a politika je mehanizam koji ga treba ovjekovječiti.

Globalisti žele srušiti brane koje zemlje grade da bi zaustavile ekonomski prodor onih koji imaju koristi od sustava, ali ne primjenjuju na sebe pravila koje vrijede za ostale i to bez obzira na globalizaciju. To rade sve sile, one nacionalistički štite svoje interese i globalizacijski ih nameću. Kad se zemlje koje nisu sile pokušaju oduprijeti ambicijama međunarodnog kapitala, na njih se vrši pritisak u ime globalizacije i putem međunarodnih finansijskih i drugih institucija, naravno uz asistenciju pete kolone u dotičnoj zemlji. Globalizacija se suprotstavlja nacionalizmu kad se primjenjuje na zemlju koja nije sila, a kad su u pitanju interesi sile, tad se globalizacija povlači pred nacionalizmom. Svjetski proces globalizacije služi

nacionalističkim pokretima moćnih država i šteti nacionalnim interesima nemoćnih država. To je cijeli misterij o globalizaciji.

Globalizacija je samo novi način borbe za kontrolu svijeta; ona potiče konkurenciju na svim područjima, na načine koji proizvode gubitke za većinu zemalja i putem kojih se kontroliraju vlade i stanovništvo, manipuliranjem nacionalnim dugom, kreditima, investicijama, raznim blokadama, a ukoliko je protivljenje veliko, uvijek je pri ruci i vojna opcija.

U slučaju Hrvatske samo predstavnici globalizacije isključuju svaku politiku koja je izvorno nacionalistička, odnosno hrvatska. Recimo otvoreno, ono što ulijeva nepovjerenje je to što je vladajući sloj okrenuo leđa svakoj nacionalističkoj viziji, odustao od svih ideala nezavisnosti, svake nade u slobodu, kao da se pomiri o s pravilima koja su nametnuli moćnici, kao da se predao.

U ime globalizacije hrvatska vanjska politika je ograničena, država rasprodana, institucije i ljudi koji su joj mogli omogućiti barem minimalno autonomno djelovanje, snagu i dostojanstvo pred stranom moći su marginalizirani, krakovi velikih međunarodnih institucija dopiru do same srži vlasti. U takvom kontekstu blokirane su sve potrebne reforme, srozan je standard običnog građana, ugrožava se kultura zemlje, stavlja se hipoteka na budućnost.

To ne mora biti tako: uvjeren sam da će politička elita ipak reagirati na ovo stanje kao i intelektualci, čija je glavna zadaća započeti ideološku i prosvjetnu borbu u korist domovine. Globalizacija je donekle neizbježna, ali je kompatibilna s autentičnom nacionalističkom politikom koja treba biti motivirana mrvom ljubavi prema pripadnicima vlastitog naroda. •

POBIJENI U IME «ANTIFAŠIZMA»?

Naziv Knešpolje u hrvatskim zemljama nije tako rijedak (i ujedno je sjajan primjer, zašto je morfonološki, *korienski* pravopis zapravo prorodan način pisanja u hrvatskome jeziku). Jer Knešpolje, za razliku od Knezpolja/Knežpolja, malo govori o povijesti imena i kraja. A Knešpolje nadomak Širokoga Brijega u smjeru Mostara, ovoga će ožujka ponovno biti pozornicom teške drame koju su doživjeli naši sunarodnjaci u Hercegovini pred kraj Drugoga svjetskog rata.

Zalaganjem Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraća« i Povjerenstva za obilježavanje i

uređivanje grobišta Drugoga svjetskog rata i poraća općine Široki Brijeg, ovih bi dana trebala početi ekshumacija dviju masovnih grobnica na lokalitetu Dubrava – Knešpolje. Naime, u sklopu borbi za tzv. oslobođenje Mostara, jugoslavenski su komunistički partizani u veljači 1945. zauzeli Široki Brijeg. Tom su prigodom tako poubijali veći broj franjevac, te civila i hrvatskih odnosno njemačkih vojnika. Prema nekim su podacima tada zarobili oko 1.400 pripadnika hrvatsko-njemačke posade, a sa sobom su povelili i oko dvije tisuće Širokobriježana. Mnogi su pobijeni, a procjenjuje se da dvije masovne grobnice koje imaju biti otkopane ovoga proljeća, kriju nekoliko desetaka žrtava.

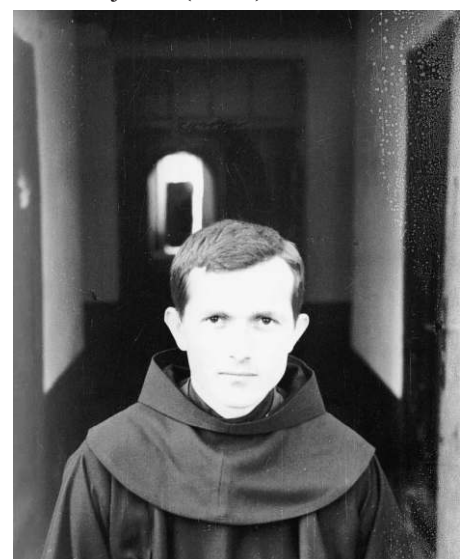
Očekuje se da će na tome mjestu biti pronađeni i posmrtni ostatci **fra Mariofila Sivrića** koji je početkom 1945. bio zamjenik širokobriješkoga gvardijana. On se u vrijeme najžešćih partizanskih napadaja na Brijeg, 6. i 7. veljače 1945., s nekolicinom franjevac i učenika gimnazije sklonio u tadašnjoj fratarskoj mlinici, ostatci koje se nalaze na sjevernim padinama Širokog Brijega. Zajedno sa subraćom fra Mariofil je uhićen 8. veljače, a nakon uhićenja toj se skupini gubi svaki trag. Neki svjedoci tvrde da je fra Mariofil izdvojen iz te skupine i ubijen u Knešpolju oko 10. veljače 1945. Glavnu skupine, u kojoj se nalazio i **fra Melhior Prlić**, čiji su zemni ostaci pronađeni u

Zagvozdu kod Imotskoga, oficiri KNOJ-a su odveli prema Splitu i smaknuli na nepoznatu mjestu.

Moguće je da u Knešpolju budu pronađeni i posmrtni ostatci još trojice fratara, koje su jugoslavenski partizani 11. veljače 1945. odveli iz župe Izbično: **fra Marka Dragičevića** (1902.), profesora u gimnaziji na Širokom Brijegu, **fra Nevin-ka Mandića**, vjeroučitelja u Mostaru i **fra Bone Andačića**. Ostaje vidjeti što će tim povodom priopćiti SUBNOR / SAB: u ime kojega su *antifašizma* pobijeni neudžni ljudi... (L. M.)

Fra Mariofil Sivrić

Fra Melhior Prlić

VELIKA BRITANIJA I BALKANSKE INTEGRACIJE: JUČER, DANAS, SUTRA (III.)

Glavno operativno tijelo u provođenju regionalne odnosno balkanske integracije na institucionalnoj razini jest *Vijeće za regionalnu suradnju (Regional Cooperation Council – RCC)* proizišlo iz Pakta o stabilnosti (*Stability Pact - SP*) za jugoistočnu Europu iz 1999. godine. Pakt o stabilnosti za Jugoistočnu Europu prihvaćen je na posebnom zasjedanju ministara vanjskih poslova, predstavnika međunarodnih organizacija, institucija i regionalnih inicijativa u Kölnu 10. lipnja 1999. Političku potvrdu dobio je prilikom sastanka na vrhu u Sarajevu 30. srpnja 1999., a operativno je zaživio održavanjem Regionalnog stola SP 16. rujna 1999. godine.

John Major, bivši britanski premijer

Pakt je, dakle, usvojen za života **dr. Franje Tuđmana**, koji je nakon sastanka u Sarajevu izjavio da «Republika Hrvatska pruža djelatnu potporu Paktu o stabilnosti, čijoj izradi je i sama pridonijela» te je izrazio uvjerenost da »svi sudionici žele skupa da Pakt o stabilnosti postane događaj od dugotrajne povijesne važnosti». Dodao je, međutim, i to da su «za Hrvatsku neprihvatljive bilo kakve koncepcije o integraciji u neke neojugoslavenske i slične okvire, jer su one već do-

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

kazale svoju pogubnost».¹ Međutim, vrijeme će pokazati kako je prihvaćanje Pakta o stabilnosti bilo jedan od Tuđmanovih lošijih poteza, jer – iako se Tuđman oštro protivio bilo kakvim ponovnim balkanskim integracijama – iz Pakta o stabilnosti kasnije će se izroditi glavno tijelo zaduženo za balkanske integracije – Vijeće za regionalnu suradnju.

Vijeće za regionalnu suradnju osnovano je po uzoru na američko Vijeće za vanjske poslove (*Council of Foreign Relations - CFR*). Vijeće za vanjske poslove organizacija je koja u SAD-u djeluje u korist britanskih interesa te je organizacijski i ideološki podružnica britanskog Kraljevskog instituta za međunarodne odnose (*Royal Institute for International Affairs - RIIA*) osnovanog 30. svibnja 1919., u vrijeme versailleske Mirovne konferencije, sa svrhom koordinacije angloameričkih strateških poslova. Britanske ekspoziture kao što su Vijeće za vanjske poslove ili Vijeće za regionalnu suradnju postojale su tijekom povijesti u svim dominionima i kolonijama britanskog imperija, a nastale su iz tzv. «kruga upućenih» (poznatijeg pod nazivom *Društvo okruglog stola*) čiji su osnivači bili britanski plemići **Cecil Rhodes, Alfred Milner i Clark Kerr**.²

Vijeće za regionalnu suradnju ustrojeno je 27. veljače 2008. u Sofiji, gdje je na sastanku izvršena primopredaja ovlasti s Pakta o stabilnosti na Vijeće za regionalnu suradnju. Umjesto tajništva SP-a u Bruxellesu se osniva Tajništvo RCC-a sa sjedištem u Sarajevu, s glavnim tajnikom iz regije³. Glavni tajnik Vijeća za regionalnu suradnju je **Hido Bišćević**⁴. Transformacijom SP-a (sa sjedištem u Bruxellesu) u RCC (sa sjedištem u Sarajevu) ponovno je potvrđen koncept «Zapadnog Balkana». Prilikom posjeta europskog povjerenika za proširenje **Olija Rehna** Hrvatskoj u ožujku 2008., dakle, nekoliko

dana nakon primopredaje ovlasti s Pakta o stabilnosti na Vijeće za regionalnu suradnju, mediji su prenijeli: «Politički koncept zapadnog Balkana opet je u javnom zamaahu. Oli Rehn, koji danas dolazi u Hrvatsku, sa sobom nosi i dokument pod nazivom Zapadni Balkan i poboljšanje europske perspektive. Iako domaći diplomatski izvori tvrde da je karta pogrešno ucrtana, opći dojam nepogrešivo podsjeća na shemu 6-1+1, osmišljenoj u Londonu početkom devedesetih. Tada je naime rođen politički koncept zapadnog Balkana. On dugoročno u Balkanskoj uniji vidi zemlje bivše Jugoslavije minus Slovenija plus Albanija. Rehn će se u četvrtak sastati s premijerom **Ivom Sanaderom**, potpredsjednicima Vlade **Đurđom Adlešić** i **Slobodanom Uzelcem**, ministrom financija **Ivanom Šukerom** i ministricom pravosuđa **Anom Lovrin**».⁵

U biti je to, kao što je spomenuto ranije, donekle modificirano nastojanje da se bezuvjetno očuva jugoslavenska država, bez obzira na njezin oblik. **France Bučar**, slovenski političar i jedan od arhitekata slovenskog osamostaljenja 1990.-1992., kasnije predsjednik Državnog zbora Republike Slovenije, otvoreno je priznao kako je i u vrijeme agresije na Sloveniju 1991. počela «nova ofenziva od strane zapadnih političara, pod vođstvom **Van den Bruka** [Hansa van den Broeka] i drugih, da ipak nekako stvore Jugoslaviju, ponovno».⁶ Bučar nastavlja: «Ja lično primio sam od njih dosta sasvim razrađenih nacrti na kojima su radili, ne znam, u Hagu [Haagu] ili drugdje, da ponovo stvore Jugoslaviju, ne takvu kakva je bila, nego modernu, ali ipak ponovo na ishodištu građanske države. Mislim da naša javnost to treba da zna, na tome su vrlo, vrlo mnogo radili zapadni političari i teoretičari i svakako su htjeli da nam to nametnu».⁷

Svaka jugoslavenska državna koncepcija – sukladno britanskim interesima – pretpostavlja i jaku Srbiju.⁸ Zbog toga se je britanska politika ponovno usredotočila na jačanje Srbije i njezine uloge u regi-

1 <http://www.hrt.hr/arhiv/99/07/30/HRT0009.html>, 15. 11. 2009.

2 Opš. u F. William ENGDALH, *Stoljeće rata, Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*, AGM, Zagreb, 2000., 103.-107.

3 <http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=922>, 15. 11. 2009.

4 Dnevni tisak je u srpnju 2008. prenio: «Glavni tajnik Vijeća za regionalnu suradnju (RCC) Hido Bišćević nekoliko je mjeseci neformalni 'šef jugoistočne Europe' sa sjedištem u Sarajevu.» (Zoran KREŠIĆ, *Intervju s Hidom Bišćevićem*, *Večernji list*, 26. srpnja 2008.).

5 Dnevnik.hr, 5. ožujka 2008. g.: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/povratak-koncepta-zapadnog-balkana.html>

6 Nadežda GAČE (prir.), *Adil Zulfiarpašić i France Bučar: Sudbonosni događaji. Historijski presjek presudnih zbivanja i propusta*, Bošnjački institut, sarajevo, 2001., 72.

7 *Isto*, 72., 225.

8 Zanimljivo je da je jaku Srbiju prizivao i bivši premijer Ivo Sanader. Na predavanju u Bečkom parlamentu o Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi, Sanader je rekao: "...jaka i stabilna Srbija nam treba u Europskoj uniji, bez jake Srbije nema ni jake i stabilne regije..." (*Novi list*, 27. studenoga 2009.). Da se «jaka Srbija» itekako vraća na političku scenu, svjedoče nam i tendencije o oružanim snagama Hrvatske i Srbije. Stjepan Mesić – kao vrhovni zapovjednik oružanih snaga Republike Hrvatske – odrekao se ratnog zrakoplovstva i ponudio nadzor i obranu hrvatskog neba zrakoplovstvu Italije. Srbija s druge strane ubrzano obnavlja svoje ratno zrakoplovstvo (Denis KRNIĆ, «Hrvatska bez zrakoplovstva, dok Srbija svoje brzo obnavlja», www.slobodnadalmacija.hr, 10. siječnja 2010.).

onu: «Nakon što je **Slobodan Milošević** napustio srbijansku političku pozornicu, a posebice poslije događaja od 11. rujna, britanska se politika na Balkanu još jednom usredotočila na pripremanje Srbije za preuzimanje jedne od glavnih uloga u toj regiji. Prebacivanjem američkih interesa na Srednji istok, te zbrkanom i polovičnom politikom većine europskih institucija prema tome prostoru, stvoren je vacuum koji je Velika Britanija, nastojeći i dalje u europskim i svjetskim razmjerima “ulaziti u ring s momcima iz mnogo težih kategorija”, vrlo spremno popunila. Moćna Srbija, koja je uživala pokroviteljstvo Velike Britanije i koja je o tome pokroviteljstvu i ovisila, trebala je (Velikoj Britaniji) poslužiti kao protuteža u borbi s nekim europskim “teškašima” sa sjevera europskoga kontinenta, ali i kao neka vrsta dimne zavjese u mogućim budućim sukobima među europskim zemljama».⁹

Britanija i uništavanje Bosne - dokumenti o politici "perfidnog Albiona"

Na zajedničkoj konferenciji za novinstvo **Jacka Strawa** i predsjednika Srbije i Crne Gore **Svetozara Marovića**, održanoj 17. siječnja 2005. u Londonu, britansko je ministar naglasio: «Ujedinjeno Kraljevstvo ima neke važne povijesne veze sa Srbijom i Crnom Gorom. U Drugom svjetskom ratu bili smo saveznici,

Raćan i Mesić s crvenim karanfilom 2001.

odnosno, kako me na to upozorio ministar vanjskih poslova, bili smo saveznici i u Prvom svjetskom ratu. Cilj nam je da odnosi Ujedinjenog Kraljevstva sa Srbijom i Crnom Gorom opet postanu tradicionalno bliski te da Srbija i Crna Gora opet postane predvodnica u toj regiji. Da bi se to ostvarilo (...) unutar toga područja moraju se provesti neke važne promjene.»¹⁰ Dan nakon te konferencije, direktor Kraljevskoga instituta za zajedničke službe (*Royal United Services Institute*) **Jonathan Eyal**, u intervjuu za BBC, izjavio je: «Britanska Vlada vjerojatno bolje razumije nego vlade ostalih zemalja da bi stabilnost na Balkanu poprimila katastrofalne osobine kada bi srpski narod vjerovao da će (...) uvijek plaćati za grješke i zlo što ih je počinio Miloševićev režim (...) ako se pregovara o punom članstvu Hrvatske u EU-u, onda i Srbija mora poslati signal kako želi krenuti istim putem... Razočaravajuće je da se neke zemlje, uključujući i Sjedinjene Američke Države, i dalje pridržavaju prastare političke izolacije ili ignoriraju što se događa u Beogradu, umjesto da ponude tu toliko potrebnu “mrkvu”.»¹¹

S druge pak strane, kad je riječ o Hrvatskoj, tada se “stigma ustaštva”, “suradnje s fašistima” i žrtvoslovna mitologija velikosrpske kvazihistoriografije konstantno nameću Hrvatskoj kao veliki teret, radi kojega Hrvatska mora stalno puzati pred

stranim centrima moći. To je samo još jedna potvrda one **Orwellove**: “Svi su jednaki, ali neki su jednakiji od drugih...”

Nesklona, pa i neprijateljska britanska politika prema Hrvatskoj jasno očituje i glede ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Dok je s jedne strane Velika Britanija «bila jedina članica Europske unije koja je, osim Nizozemske, odigrala ključnu ulogu u blokiranju pristupanja Hrvatske u članstvo EU-a»,¹² s druge je strane Srbiji pogodovala gdje god je mogla i stigla. Britanski ministar za Europu **Denis MacShane** u studenome 2004. je izjavio: «Posebice poslije izbora sadašnje generacije političkih vođa u Srbiji vidim jedno kolektivno rukovodstvo znatno okrenutije prema vani i prema Europi (...) Ima još dubokih podjela (...) i upravo zbog toga nastojimo pružiti odgovarajuće poticaje. (...) Za tri godine koliko sam ja ministar znatno smo suzili lepezu onoga što tražimo od Srba, ali vjerujem kako postoji jedan minimum ispod kojega se ne može ići kada je riječ o optuženima (za ratne zločine).»¹³ Direktorica Odsjeka za istočni Jadran u britanskome Ministarstvu vanjskih poslova **Karen Pierce** dodala je kako je taj «nakadašnji minimum ispod kojega se ne može ići stvar prošlosti. (...) Mi bismo, kao britanska Vlada, bili spremni pokušati prečicom progurati Srbiju kroz neke mehanizme Europske zajednice i NATO-a.»¹⁴

⁹ C. HODGE, *Velika Britanija i Balkan*, 405.

¹⁰ Isto, 409.

¹¹ Isto, 410.

¹² Isto, str. 406. Kao što je poznato, Nizozemska je desetljećima, ako već ne i stoljećima, zbog dinastijskih veza i trajnih geopolitičkih, strateških i gospodarskih poveznica, u političkom smislu britanski satelit. A klasičan obrazac blokiranja hrvatskog pristupa Europskoj uniji granični je spor sa Slovenijom. Tko je instrumentalizirao Sloveniju te joj dao instrukcije da blokira Hrvatsku, moglo bi se sasvim je jasno zaključiti ako imamo na umu da je Ljubljana blokirala Hrvatsku nekoliko tjedana nakon posjeta britanske kraljice Elizabete II. Sloveniji.

¹³ C. HODGE, *Velika Britanija i Balkan*, 406.

¹⁴ Isto.

Politika obnove Jugoslavije posebno se ubrzala u tijeku aktualne svjetske gospodarske krize. Glavnik tajnik Vijeća za regionalnu suradnju H. Bišćević na krizu gleda pozitivno, jer je kriza počela «upućivati zemlje na uzajamnost. (...) Kriza nam je pomogla da se rješavamo stereotipa iz prošlosti. Nemoguće je voditi biznis, a zagovarati politiku udaljavanja». ¹⁵ Britanski novinar i publicist **Tim Judas** – tvorac kovanice “Jugosfera”, na pitanje kakav utjecaj svjetska ekonomska kriza ima na razvoj *jugosfere*, odgovara: «To je neobično. Poslužio bih se rečima Hide Bišćevića, šefa Regionalnog saveta za saradnju, koji smatra da je globalna kriza iskristalisala, fokusirala naše misli». ¹⁶

No, “biznis” (ili “poslovna suradnja”) o kojoj piše *Jutarnji list* u članku pod naslovom “Jugosfera je postala stvarnost” 30. studenog 2009.), samo je jedan od instrumenata nove južnoslavenske integracije koja se za sad još uvijek odvija polutajno i ispod površine. ¹⁷ Integracija se osim na gospodarskom području, provodi i na području policijsko-sigurnosnih sustava. Nakon ubojstva **Ive Pukanića** u listopadu 2008., Policijski sindikat Srbije i Sindikat policije Hrvatske pokrenuli su inicijativu za stvaranje asocijacije sindikata policija država bivše Jugoslavije. ¹⁸ Devetog prosinca iste godine, održana je prva zajednička pokazna vježba granične policije PU vukovarsko-srijemske i granične policije Regionalnog centra Novi Sad, kojoj su osim predstavnika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, nazočili i zamjenici veleposlanika Velike Britanije u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji, kao i predstavnik IOM-a, Međunarodne organizacije za migracije. Riječ je o projektu koji je s 2,6 milijuna kuna financirala Velika Britanija. ¹⁹ Indikativno je pritom ime operativne akcije hvatanja ubojica Ive Pukanića – «Balkan Express», kao i činjenica da su egzekutori osobe koje dolaze iz cijelog *regiona*.

Europska unija kao vrhovni cilj

Ovo je tek jedan, noviji primjer regionalne odnosno balkanske integracije. Čitav niz primjera koji na ovaj ili sličan način predstavljaju regionalnu odnosno balkansku suradnju i integraciju, mogu se vidjeti u *Zahtjevu Ustavnom sudu Republike Hrvatske za ocjenu ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti*, koji je kao opunomoćenik udruge Jedino Hrvatska 27. svibnja 2007. uputio odvjetnik **Tomislav Jonjić**. Ustavni se sud u tom zahtjevu poziva da ocijeni, podliježu li planovi regionalne suradnje i regionalne integracije zabrani iz čl. 141. st. 2. Ustava Republike Hrvatske te postoje li u postupcima predsjednika Republike, predsjednika Vlade i drugih članova Vlade Republike Hrvatske – koji su postupci egzemplifikativno navedeni u zahtjevu – elementi što upućuju na to da je došlo do kršenja kogentne norme iz čl. 141. st. 2. koji zabranjuje balkanske integracije.

Ustavni se sud do danas nije oglosio o tom zahtjevu. Radi prostorne ograničenosti ovdje ćemo navesti samo dva primjera regionalne suradnje i integracije, navedenih u njemu: «U Završnoj deklaraciji Zagrebačkog sastanka na vrhu (Zagreb, 24. studenoga 2000.), šefovi država i vlada pet zemalja (Albanije, Makedonije, BiH, Hrvatske i SRJ) 'obvezuju se da će između svojih država sklopiti sporazume o regionalnoj suradnji koji predviđaju politički dijalog, regionalno područje slobodne trgovine, kao i blisku suradnju na

području pravosuđa i unutarnjih poslova', pri čemu će 'približavanje Europskoj uniji ići ukorak s tim procesom razvitka regionalne suradnje', a 'Europska unija će vrlo uskoro (sic!) pokrenuti jedinstveni program pomoći Zajednice u korist zemalja obuhvaćenih Procesom stabilizacije i pridruživanja pod nazivom CARDS (*Community Assistance for Reconstruction, Democratisation and Stabilisation*)'. Cilj je «uspostaviti uravnoteženo područje slobodne trgovine između tih država i Europske unije, sukladno pravilima Svjetske trgovinske organizacije; novi tzv. Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (CEFTA), potpisan u Bukureštu u prosincu 2006., koji stupa na snagu 1. svibnja 2007., faktično je regionalni (balkanski) sporazum, budući da su njegove članice Albanija, BiH, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Moldavija i Srbija, jer su njegove ranije članice (Češka, Poljska, Rumunjska, Bugarska) pristupom Europskoj uniji automatski prestale biti članice CEFTA-e». ²⁰

Nakon posjeta bivšeg predsjednika Vlade **Sanadera** Beogradu početkom 2009., suradnja između Hrvatske i Srbije, dobila je – kako su mediji tada izvijestili – jednu novu, «višu dimenziju». U Saboru je tako osnovana *Hrvatsko-srpska skupina prijateljstva* na čelu koje je SDP-ovac **Neven Mimica**, a isto će tijelo biti osnovano i u srbijanskom parlamentu. ²¹

15 Ines SABALIĆ, «Radanje Jugosfere iz pepela Jugoslavije», *Globus*, 4. rujna 2009.

16 *NIN*, br. 3075., Beograd, 3. prosinca 2009.

17 Na šestom Regionalnom ekonomskom Forumu održanom u Sarajevu 19. studenog 2009 g. zaključeno je: "Ekonomije regije smatraju kako izlaska iz krize nema bez regionalne suradnje i kontrole financijskih tokova, kao niti dugoročnije suradnje ukoliko se ne postigne jedna stabilnost" (*Dnevni list*, 20. studeni 2009.).

18 *Jutarnji list*, 16. studenoga 2008.

19 www.tportal.hr, 9. prosinca 2009.

20 Brojni ostali primjeri «regionalne suradnje» i «regionalne integracije» na gospodarskom, sigurnosnom i drugim područjima, navedeni u zahtjevu upućenom Ustavnom sudu, mogu se pročitati u: T. JONJIĆ, *Hrvatski nacionalizam i europske integracije*, Naklada Trpimir, Zagreb 2008., 191.-201.

21 www.tportal.hr, 25. ožujak 2009.

Bivši predsjednik vlade u Beogradu

Integracija se i suradnja, naravno, odvijaju i na kulturnome planu; odlasci hrvatskih novinara i književnika na književne susrete, sajmove knjiga i sl. događaje u Srbiju i ostatak *regiona*, te srpskih u Hrvatsku, ponovno su postalo ne samo normalni, nego i poželjni, te se bez iznimke pozitivno ocjenjuju u sredstvima javnog priopćavanja. U jednome tjedniku tako možemo pročitati: «Svojevrsna potvrda prisutnosti pisaca iz regije u Zagrebu jest i nedavno izišla *Antologija nove bosanskohercegovačke pripovijetke "Rat i priče iz cijelog svijeta"* koje su za biblioteku Kontekst, urednice **Jagne Pogačnik**, uredili **Enver Kazaz** i **Ivan Lovrenović**. Kazaz smatra da će se i ovom antologijom i knjigama koje će ubuduće biti objavljene, pokazati da je granica između Bosne i Hercegovine i Hrvatske samo administrativna, pogotovo za pisce najmlađe generacije, te da možemo slobodno govoriti o jedinstvenom književnom tržištu ideja, u što se, kako kaže, u zadnje vrijeme uključuje i Srbija».²²

Poznati književnik **Miljenko Jergović** Beograd naziva «New Yorkom Balkana»²³, jugounitarist **Igor Mandić** na Radio televiziji Srbije «Tuđmana i postustasha» proglašava krivcima za rat,²⁴ dok *feralovci* **Dežulović** i **Lucić** na zimskome

salonu knjige u Sarajevu recitiraju «Melodije Bljeska i Oluje»²⁵ - sudjelujući tako u kriminaliziranju legitimne vojno-redarstvene akcije *Oluja* – u poslu koji je u Hrvatskoj danas vrlo dobro honoriran. Srpski pak književnici, ako i dođu u Hrvatsku – ma kako *liberalnog, prosvijećenog* i *naprednog* uma bili - nikad ne će blatiti Srbiju u Hrvatskoj, kao što Hrvatstvu u Srbiji blate hrvatski književnici.²⁶

Arhitekti novoga jugoslavenskog povezivanja, ravano, koriste i sredstva popularne kulture za postizanje svojih ciljeva. Među njima pop-glazba ima istaknuto mjesto. Velik broj hrvatskih pjevača, poznato je, održava *bratstvojedinstvujuće koncerte* u Srbiji i ostalim zemljama bivše Jugoslavije, dok u Hrvatskoj, osim što je kafiće preplavila tzv. narodnjačka *muzika*, koncerte održavaju i osobe koje su devedesetih godina otvoreno podržavale Miloševićevu velikosrpsku politiku, kao što su recimo **Fahreta Jahić Živojinović** ili tzv. **Lepa Brena Bajagić Bajaga**, koji je pjesmom četnicima dizao moral u Kninu uoči vojno-redarstvene akcije *Oluja*. U čitavoj priči sudjeluju, naravno, i glumci, pa tako u «sapunicama» koje se prikazuju na

HTV-u uz hrvatske glumce glume i glumci iz čitavog *regiona*. Među njima nije na posljednjem mjestu **Rade Šerbedžija**, koji je u porušenom i spaljenom Vukovaru snimao film «Dezerter». Štoviše, Ministarstvo kulture vrlo izdašno financira i rad njegova kazališta *Ulysses*, a Brijuni i brodovlje Hrvatske ratne mornarice su mu – bar u Mesićevo doba – redovito besplatno na raspolaganju.²⁷

Očito je u istoj funkciji i sustavno prikazivanje ostvarenja partizansko-komunističke filmske produkcije na HTV-u, pa tako gledatelji pod podmuklom oznakom «antifašistički film», mogu «uživati» u *legendarnim epopejama bratstva-jedinstva*, kao što su «Bitka na Neretvi», «Most», «Kozara», «Valter brani Sarajevo» itd.

Kako (neo)jugoslavenska država pretpostavlja i zajednički «srpsko-hrvatski jezik», i glede toga su poduzeti određeni koraci, i to ne samo u hrvatskim i srpskim neojugoslavenskim krugovima, već i na razini EU. Zastupnice Zelenih u EU parlamentu - **Franziska Katharina Brantner** i **Marie Cornelissen** – tako su amandmanom predložile vraćanje «srpsko-hrvatskog jezika». Prijedlog pravdaju tobožnjim visokim prevoditeljskim troškovima europskih institucija: «Europski parlament upozorava na to da je izvorni srpsko-hrvatski jezik sada rascijepljen u niz službenih jezika u nekim mogućim kandidatskim zemljama toga područja; ističe da trošak prevođenja ima znatan utjecaj na proračun europskih ustanova; poziva Europsku komisiju da s hrvatskim vlastima prije pristupa pronade prikladno rješenje glede hrvatskoga jezika koje ne bi spriječilo kasnije zaključivanje sveobuhvatnoga sporazuma o jeziku s BiH, Crnom Gorom i Srbijom kada te zemlje jednom postanu članice EU».²⁸

Pritom je suvišno podsjećati na to da je taj prijedlog nelegalan, jer se svakoj članici EU jamči upotreba vlastitog jezika kao službenog jezika EU. No, navedene zastupnice očito se drže one poznate izreke da se ne treba «držati zakona ko pijan plota». U tome, međutim, nisu usamljene. Iz klupa britanskih euroskeptika u

22 Mirjana DUGANDŽIJA, «Pisci ujedinili Balkan», *Globus*, 28. prosinca 2009.; <http://globus.jutarnji.hr/kultura/pisci-3.1.2010>.

23 Jovana Gligorićević, «Beograd je stvarna metropola Balkana, Njujork Balkana: Intervju s Miljenkom Jergovićem», *Vreme*, 21. svibnja 2009., <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=865297>, 3. 6. 2009.

24 «Oni (Srbi) su izazvali rat, ali s pravom, jer je endehazija pokazivala svoje zube, Tuđmanovo neoustaštvo je krenulo u ofenzivu protiv srpstva u Hrvatskoj, onda je normalno da su Srbi u Krajini ustali na ustanak», Igor Mandić, Radio Televizija Srbije (RTS), emisija Olivera Kovačević «Da - Možda - Ne», 26. studenoga 2008.

25 <http://www.radiosarajevo.ba/content/view/16976/181/>, 16. prosinca 2009.

26 Srpski novinari i književnici, naime, znaju što je osobno i nacionalno dostojanstvo, za razliku od prethodno nabrojanih zakonitih političkih potomaka Ive Andrića. Postoje, naravno, i mnogi srpski književnici koji su osudili srpsku agresiju na Hrvatsku, što je i za očekivati, jer je Srbija bila agresor. Međutim, od hrvatskih književnika ne smije se očekivati da će se ikomu ispričavati, jer je jasno tko je u ratu bio žrtva, a tko agresor. Osobito se od njih ne očekuje da Hrvatsku lažno proglašavaju krivcem za rat, kao što to čini Mandić, ili da demoniziraju legitimne operacije oslobađanja okupiranih prostora *Bljesak* i *Oluja* kao što to čine Dežulović i Lucić, ili pak da zagovaraju tezu o simetriji krivnje.

27 Opš. Dražen KOS, «Hollywoodski odmor Rade Šerbedžije na Brijunima», *Hrvatski list*, 10. rujna 2009., 44.-47.

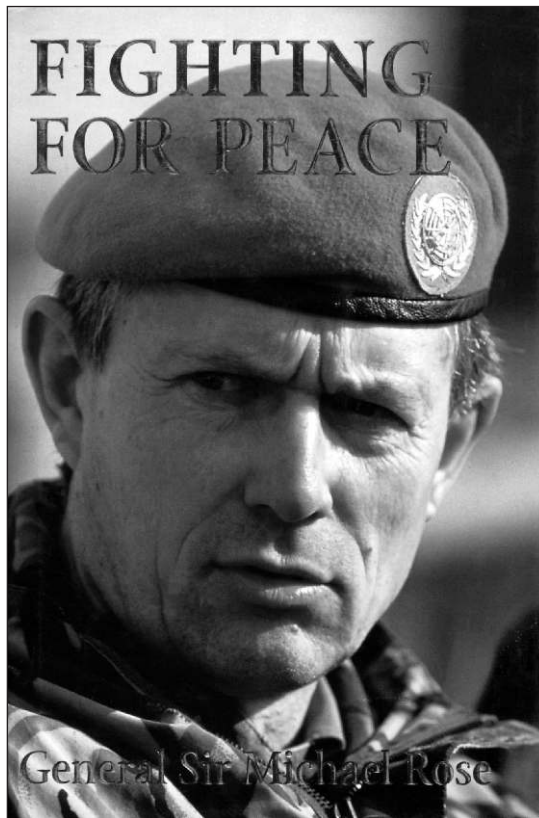
28 www.vecernji.hr, *Zeleni maštaju o izvornome srpsko-hrvatskom jeziku*, 21. siječnja 2010.

parlamentu nedavno je stigao povik koji također smjera u istom pravcu: «Pa, ne ćemo valjda uvesti i crnogorski jezik, ha, ha, ha».²⁹ Doktor lingvističkih znanosti i redovni profesor na Filološkom fakultetu u Beogradu, **Ranko Bugarski**, smatra kako je rješenje ponudio već MKSJ u Den Haagu, odnosno da uvođenje «bosansko-hrvatsko-srpskog jezika s dodatkom crnogorskog», koji bi tada «bio jezik na popisu službenih u EU-u», dok bi «svaka od država koristila bi svoj jezik za unutrašnju upotrebu».³⁰

Kako bi sve išlo po planu, za potrebe regionalnog povezivanja instrumentalizira se i šport. Regionalna košarkaška liga tako postoji već godinama, a u posljednje vrijeme sve je više onih koji zagovaraju i nogometnu regionalnu ligu. Jugonostalgija čarški zadah jasno se osjeti i u člancima naslova «Jugoslavenska repka bila bi favorit na SP 2010»,³¹ ili «Jugoslavija bi bila prvak svijeta 1994.»³² itd. itd.

Zaključno valja reći kako je sve opisano, najvećim dijelom samo logična posljedica prevrata iz 2000. i promjena koje su uslijedile, a koje britanski veleposlanik u Hrvatskoj **John Ramsden** prilikom odlaska iz Hrvatske nije propustio istaknuti i pohvaliti: »Kad sam došao u Hrvatsku, 'nacionalna pitanja' još su bila vrlo istaknuta. Danas postoji širok konsenzus, koji obuhvaća gotovo sve političke stranke, za stvaranje tolerantne, pluralističke političke kulture koja je okrenuta budućnosti».³³

Ta pluralistička politička kultura «okrenuta budućnosti» upravo je ona politika koju gledamo od 2000. – politika rastakanja hrvatske države i «dio projekta na čijemu se ostvarenju i dalje radi – projekta stvaranja «velike Srbije» (Carole Hodge).³⁴ Koncept obnove Jugoslavije – kojim koordinira britanska ekspozitura *Vijeće za regionalnu suradnju* – nedavno je, umjesto uhu ipak donekle ugodnijeg naziva «Zapadni Balkan», dobio novi naziv, koji uključuje prefiks «jugo» – «Jugosfera». Autor kovanice «jugosfera», već spo-

Uspomene generala Rosea

menuti britanski novinar i publicist T. Judas – o «jugosferi» kaže: «Jugosfera nije projekat, već je fenomen koji iz dana u dan narasta i postaje sve značajniji. To je praktična, svakodnevna saradnja ljudi koji, usprkos svemu što je bilo, shvataju koliko toga mogu zajednički da postignu. Ako bismo jugosferu smatrali projektom, bojim se da bi se našlo dosta ljudi koji bi u tome videli zaveru da se obnovi stara Jugoslavija. Hrvati su jako osjetljivi na to i čuo sam mnogo prigovora na samu reč jugosfera. Međutim značajno je što njima smeta samo ime, a ne ideja koju jugosfera predstavlja. Ne bih rekao ni da je inicijativa, jer to nije nešto što je sada pokrenuto. Jugosfera je reč koju sam smislio, koja simoliše, konkretizuje, proces koji ovde već godinama traje, a koji do sada nije imao ime. Nije mi bila namera da provociram ili ismevam nekog».³⁵

Britanski novinar, dakle, i sam zaključuje kako je važno što Hrvatima smeta samo ime, a ne «ideja koju jugosfera predstavlja». Iako nije pobliže precizirao o kojoj je to ideji riječ, i površan poznavatelj

povijesti i britanskoga diplomatskog metajezika bez većeg će problema zaključiti da je riječ o ideji obnove Jugoslavije. Pritom, kako i sam kaže, nije bitno kako će se ta nova jugoslavenska tvorevina zvati – bitna je ideja, tj. njezin sadržaj.

U istom kontekstu treba promatrati nedavno zatraženo ukidanje st. 2 čl. 141. Ustava RH. Za ukidanje te norme – koja na ustavnopravnoj razini faktično onemogućuje nove balkanske integracije – založio se predsjednik Građanske udruge za ljudska prava (GOLJP) **Zoran Pusić**.³⁶ S obzirom na to da su razlike između vladajućih stranaka i opozicije samo kozmetičke i taktičke naravi – na razini političkog folklor - a nisu idejne i programatske, dvotrećinsku većinu u Saboru, koja je potrebna za promjenu Ustava ne bi bio problem postići. Ukiđanjem ovog članka i pravno bi bile moguće nove balkanske asocijacije. realno je očekivati da će SDSS uvjerovati svoju potporu aktualnoj ili budućoj Vladi time da se Srbima u Hrvatskoj vrati status konstitutivnog naroda – što bi bio prvi korak u ponovnom razbijanju hrvatske države. Neki (npr. **Zdravko Tomac**) čak upozoravaju kako bi se, u slučaju da se u Haagu potvrdi teza tužiteljstva o «udruženom zločinačkom pothvatu» i «etničkom čišćenju» te tako «ospori» legitimitet Oluje, moglo dogoditi da se zatraži ponovno razmatranje plana Z4. Šef srpske paraobavještajne ekspoziture *Veritas*, **Savo Štrbac**, inače blizak suradnik haaškog tužiteljstva, takav je scenarij predvidio kao moguć još 2001.³⁷ Međutim, s obzirom na to da hrvatska vlada sponzorira obnovu spomenika četničkom ustanku u Srbu od 27. srpnja 1941. kao i obnove stanova bivšim četničkim pobunjenicima iz Krajine, ni taj nas potez ne bi trebao previše iznenaditi.

U Hrvatskoj je – a to nam zorno svjedoči posljednje desetljeće – baš sve moguće. Sve navedeno jasno nam govori da je projekt obnove Jugoslavije već poprilično daleko odmakao. Hoće li se dvaput skupo plaćena pogriješka iz povijesti ponoviti ili ne, ostaje nam vidjeti...

(Svršetak)

²⁹ Isto.

³⁰ www.tportal.hr, 23. siječnja 2009.

³¹ www.jutarnji.hr, 31. prosinca 2009.

³² www.bitno.ba, 14. siječnja 2010.

³³ John RAMSDEN, «Hrvatska više nema nedodirljivih», *Večernji list*, 5. travnja 2008.

³⁴ C. Hodge, *Velika Britanija i Balkan*, 427.

³⁵ NIN, br. 3075., Beograd, 3. prosinca 2009.

³⁶ Z. PUSIĆ: «Dopustiti udruživanje u Jugoslaviju», *www.slobodnadalmacija.hr*, 4. prosinca 2009.

³⁷ Nakon podizanja optužnica protiv hrvatskih generala, Štrbac je novinarima izjavio: «Mislim da je realno očekivati da se taj plan vremenom ostvari, pogotovo ako se uzmu u obzir važne postavke u najnovijim optužnicama koje je Haški sud podigao protiv generala hrvatske vojske za počinjene ratne zločine nad Srbima».

TZV. LIJEVA INTELIGENCIJA I TZV. ANTIFAŠIZAM

Lijeva inteligencija je termin koji su izmislili komunisti, kojim su komunistički intelektualci sami sebe nazivali da bi sakrili svoj komunistički sadržaj. *Lijeva inteligencija* je sinonim za komunistička inteligencija. Skrivanje iza neutralnih ili tuđih imena, kao i „uvlačenje u tuđe redove“, bile su glavne komunističke taktike.

Slično je bilo i s *antifašizmom*: *antifašizam* kao pojam stvorili su komunisti. On je, kao i naziv *lijeva inteligencija* trebao sakriti komunističku borbu iza neutralnog imena. Cilj *antifašizma* bio je komunizam, a ne demokracija. Kao što se iza *lijeve inteligencije* skrivala komunistička inteligencija, tako se iza *antifašizma* skrivala borba za komunizam, a ne za demokraciju. „Lijeva inteligencija“ i „antifašizam“ su termini koji su komunisti izmislili radi skrivanja, svjesni nepopularnosti komunizma.

Komunizam u Hrvatskoj je djelo intelektualaca. Intelektualci su bili osnivači i popularizatori komunizma. Oni su imali vodstvo u Partiji sve do pobjede **Staljina** i „njegove zdrave radničke jezgre“. Komunističko vodstvo nije iz radničkih redova, niti iz socijaldemokratskih redova, već su prvi komunisti potekli iz redova revolucionarne nacionalističke mladeži, a ono što ih je privuklo komunizmu bila je revolucija, a ne socijalizam, jugoslavenstvo, a ne hrvatstvo. Najzaslužniji za širenje komunizma bio je **Krleža**, zahvaljujući svomu literarnom utjecaju. Krleža je otac *lijeve inteligencije* u Hrvatskoj i najzaslužniji popularizator komunizma.

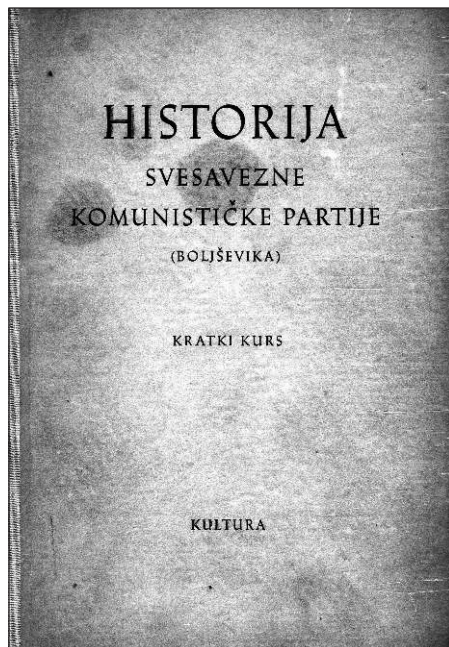
U Hrvatskoj komunizam nije nikada imao šire nacionalne simpatije, već je svoje pristaše uglavnom novačio u polu-inteligenciji i ljubiteljima Krležine literature. Nasuprot tome, narod je bio radićevski, a inteligencija starčevićanska. Kao dokaz svoje popularnosti, komunisti ističu broj glasova na izborima 1920. godine. Međutim, od 56 mandata koliko su dobili, komunisti su samo sedam osvojili u Hrvatskoj, a i to je bilo više iz prosvjeda protiv Jugoslavije nego iz simpatija za komunizam.

Od samoga svog nastanka *lijeva inteligencija* je bila protuhrvatska i jugosla-

Piše:

Vladimir MRKOČI

venska: ona je bila jugoslavenska i prije proglašenja Kraljevstva SHS. Komunisti su bili potpuno ravnodušni prema nacionalnom pitanju i prema otporu koji je nastao protiv «ujedinjenja». Oni ne pokazuju nikakav interesi za narodne i vojničke pobune niti za seljačke skupštine na kojima deseci tisuća ljudi traže od Mirovne konferencije priznanje prava na samoodređenje Hrvata i Hrvatsku kao neovis-

*"Kratki kurs historije SKP(b)",
komunističko evanđelje*

nu republiku. Oni su indiferentni prema seljačkoj buni u rujnu 1920., kad seljaci zauzimaju neka mjesta (Čazmu, Popovaču, Vojni Križ i dr.) i proglašavaju «seljačku republiku». Za komuniste je nacionalno oslobođenje izraz malograđanštine, pa seljački pokret gledaju s prezirom kao borbu kulaka. Tek kad **Lenjin** formulira svoje teze o nacionalnome i o seljačkom pitanju kao sredstvima za ostvarenje proleterske revolucije, i *lijeva inteligencija* će te teme prihvatiti kao taktičko sredstvo svoje borbe.

Komunisti odnosno *lijeva inteligencija* su prvi optužili starojugoslavenske vlasti za fašizam, a srpske organizacije poput Narodne obrane, Udruženja četnika, Jad-

ranske straže, ORJUN-e, SRNAO-a nazivali «fašističkim organizacijama». Time su oni, za potrebe obrane interesa SSSR-a i provedbe svjetske komunističke revolucije, postali promicateljima *antifašizma* u Jugoslaviji. KPJ osniva oružane odrede (PAČ - proleterske akcione čete), za borbu protiv organizacija buržoazije, koje oni nazivaju fašističkima. To je zapravo odjek sovjetskih potreba.

Naime, borba za vlast između Staljina i **Trockog** u biti je bila Staljinova borba protiv vodeće uloge *lijeve inteligencije* u vodstvu SKP(b), a za vlast «zdrave radničke jezgre». Staljinove «zdrave snage» činila je partijska birokracija. Staljinova pobjeda značila je slom «intelektualističkog vodstva» odnosno kraj vodeće uloge *lijeve inteligencije* u stvaranju ideologije i politike SKP(b), ali i kraj njezina utjecaja u ne samo u politici, već i u kulturi.

Kongres sovjetskih pisaca održan 1930. u Harkovu označio je daljnju degradacija *lijeve inteligencije*. Proglašen je «socijalistički realizam», što je značilo da se umjetnost ima podrediti «direktivama» partije i promovirati partijsku politiku. Književnici su postali «inženjeri ljudskih duša», a ista je uloga namijenjena i glazbi i slikarstvu. Novinari su dobili ulogu «komandanata javnog mišljenja». Umjetnost je postala *ancilla partiae* – sluškinja partije. To se u službenoj partijskoj terminologiji nazivalo «partijnost». *Partijnost* je postala vrhovni kriterij za ocjenu svekolikoga umjetničkog ali i znanstvenog djelovanja: *partijnost est suprema lex*. Tako je pojmu boljševizacije partije, koja se u početku, u Lenjinovo doba sastojala u njezinoj militarizaciji i u slijepoj poslušnosti, Staljin dodao i borbu protiv «trulog intelektualizma», odnosno borbu «zdrave radničke jezgre» protiv intelektualaca, čime je proveo svojevrsnu militarizaciju intelekta.

Procesu boljševizacije i zamjene *lijeve inteligencije* novim i *zdravim proleterskim snagama*, jugoslavenska se *lijeva inteligencija* opire. Plenum CK KPJ 1927. otklanja diktat Komunističke internacionale (KI, Kominterne), da se u CK «uvlače radnici koji ne predstavljaju svoje organizacije». Da bi sprovela «liniju zdravih snaga», Kominterne se služi

taktikom zauzimanja «odozdo» i pomoću «zdravih snaga» izaziva rascjep. Na partijskoj konferenciji Mjesnoga komiteta Zagreb (MKZ) odnosno zagrebačke partijske organizacije, tada najjače u Kraljevini SHS (imala je 134 člana), u veljači 1928. izvršen je politički udar. Izaslanik (*delegat*) Kominterne uz pomoć predstavnika «zdrave radničke jezgre», **Josipa Broza zv. Tito**, «izaziva udar i smjenjuje intelektualce s vodstva». Onemogućeno je glasanje predstavnika sveučilišne organizacije, izigran je statut, svrgnuto staro intelektualno vodstvo, te je nametnut Broz kao predstavnik «zdravih snaga» za predsjednika Mjesnog komiteta. I zatim, «po uputama **druga Mirko-vića**», *delegata* Kominterne, donesene su odluke o boljševizaciji organizacije. Rezolucija SKOJ-a je osudila Brozov istup i smjenjivanje vodstva Mjesnoga komiteta, prepoznajući u njemu borbu protiv intelektualaca.

To znači da je upravo Broz «ti to» bio grobar *lijeve inteligencije*.

No, daljnja boljševizacija (stalinizacija) i konačna likvidacija vodeće uloge *lijeve inteligencije* privremeno je usporena zbog razvitka političkih prilika. Atentat na **Radića** i hrvatske zastupnike u Narodnoj skupštini, zaoštrio je političku napetost u Hrvatskoj. Na IV. kongresu KPJ konstatiran je «bankrot intelektualističkog vodstva» i potvrđena «linija na radničko vodstvo» te je u tom duhu za «organizacionog sekretara» postavljen **Duro Đaković**. Iako se govori o «bankrotu intelektualističkog vodstva» i o «liniji radničkog vodstva», i novo vodstvo u kojem je još uvijek većina intelektualaca, poslušno prepričava odluke VI. kongresa KI o taktici «uvlačenje u tuđe redove» i o «revolucionarnom defetizmu».

Pod dojmom zbivanja u Hrvatskoj, KI počinje zagovarati razbijanje Kraljevine SHS radi stvaranja Balkanske federacije. Na taktičkoj se razini govorio i o stvaranju nezavisne Hrvatske, ali se istodobno osuđuju «separatističke tendencije u partiji». Međutim, najvažnijom se može smatrati odluka VI. kongresa KI o «sovjetskom patriotizmu», prema kojoj je os-

Josip Broz s prvom suprugom i sinom

novna obveza svakog člana komunističke partije braniti Sovjetski Savez, što znači da se interes SSSR-a pretpostavlja interesima vlastite zemlje. U slučaju ugrožavanja ili napada na SSSR, partija treba poduzeti «ustanak za obranu Sovjetskog Saveza», slijedom čega osnovna zadaća KPJ više nije klasna borba odnosno borba za prava i vlast radničke klase, nego se ona svodi na nastojanje da se utječe na vanjsku politiku jugoslavenske države u smjeru koji pogoduje interesima Sovjetskoga Saveza.

Kad je u siječnju 1929. **Aleksandar Karadorđević** proglasio diktaturu, vodstvo KPJ je po nalogu Kominterne pozvalo na ustanak. Poziv je ostao bez ikakva odjeka, što jasno govori o tome koji je stvarni utjecaj KPJ na narod. No posljedica takvog stava KPJ je val represalija, uhićenja komunista, razbijanja komunističkih organizacija te na koncu bijeg vodstva partije u inozemstvo. Time je privremeno zaustavljena i daljnja boljševizacija partije, likvidacija intelektualaca i preuzimanje vlasti od «zdrave jezgre».

Nakon što je 1931. otkrovanim ustavom donekle liberaliziran politički sustav i, makar u strogo ograničenim okvirima, obnovljen politički život, Kominternu je sekretarom KPJ imenovala **Josipa Čižinskog – Milana Gorkića**, dakle, osobu s intelektualnom legitimacijom, a ne pripadnika «zdrave jezgre». Gorkić počinje obavljati partijsku organizaciju i propagandu uz pomoć intelektualaca. Osnivaju se listovi da bi se privukla inteligencija, a za tu svrhu partija raspolaže velikim financijskim sredstvima koja stižu iz Moskve, dijelom izravno, a dijelom zaobilaznim putem.

Jugoslavenska historiografija nikad nije postavila pitanje financiranja djelatnosti KPJ, iako je notorno da političko i propagandno djelovanje zahtijeva velike svote

novca. Karakteristično je da je KPJ raspolagala velikim novcima, što je neobično za stranku s najmanjim brojem članova, i to članova koji pripadaju najsiromašnijim slojevima. Unatoč tome je objavljivala mnoštvo listova, časopisa, letaka i brošura. Imala je vlastite knjižare, pa čak i nakladne zavode i galerije. Bogatim honorarima je financirala lijevu inteligenciju, svi komunistički aktivisti su zapravo profesionalci, redovito odjeveni po posljednjoj modu (zato ih i zovu «borsalino komunisti», po borsalino šeširima koji su slovili kao otmjeni). Putuju u Moskvu i po svijetu. Gorkić i Broz javljaju Moskvi da financiraju Krležu, **August Cesarec** svaki mjesec diže pretplate iz Kanade za svoj list *Zaštita čovjeka*. KPJ posjeduje stanove, kuće i automobile, iznajmljuje hotele i tajne tiskare...

U svjetlu tih podataka, krajnje ironično zvuči uobičajena komunistička optužba, prema kojoj su partijski protivnici nazivani «tuđinskim slugama» i «tuđinskim plaćenicima»...

(nastavit će se)

KOMUNISTIČKOM TERORU USPRKOS

Već četvrtu godinu održava se u Pragu Festival protiv totalitarizma. To je međunarodni projekt koji organizira građanska udruga „Umjetnost bez granica“, a do sada je uživao potporu i priznanje najviših državnih čimbenika u Češkoj Republici.

Hrvatska je naporom Hrvatskog društva političkih zatvorenika već tri godine uzastopno nazočna na ovome međunarodnom festivalu i svjedoči o svojoj patnji pod totalitarizmom, a poznato je da Hrvati imaju iskustvo s raznim totalitarizmima, pa i onima prije komunizma.

Uz domaće pokrovitelje Festivala, kao što su Češka udruga političkih uznika KPV ČR, predvođena predsjednicom **dr. Nađeždom Kavalírovom**, gradonačelnik grada Praga **dr. Pavel Bém**, rektor slavnoga Karlova sveučilišta u Pragu **prof. dr. sc. Václav Hampl**, pomoćni biskup praški **Václav Malý**, i ove je godine međunarodni pokrovitelj Inter-Asso u osobi svoga predsjednika **Jure Knezovića**.

Festival se organizira u spomen nasilnog preuzimanja vlasti od strane komunističara u veljači 1948. godine, a počinje dodjelom nagrada školskoj mladeži za sudjelovanje na natječaju na temu koja se za svaki festival posebno raspisuje. I ove godine su dijeljene nagrade, samo što je ove godine bilo očigledno veće zanimanje nego što je to bilo prošlim godinama. Da se mladež, posebno srednjoškolska i studentska, počela intenzivnije zanimati za prošlost jednoga olovnog vremena, o kojemu oni rođeni nakon pada Berlinskoga zida, tek mogu čuti od starijih, to je radosna spoznaja. Tu mladež nazvao je

Piše:

Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, Bratislava

predsjednik Inter-Asso-a sljednicima **Jana Palacha** i izrazio divljenje što imaju želju spoznati prošlost svoga naroda a da ju ne moraju ponovno proživljavati.

Dodjela nagrada sudionicima na natječaju "Sloboda i nesloboda u nas i oko nas"

U Karolinumu je bilo nekoliko izložaba, kao na pr. *Kćeri državnog neprijatelja, Ta krasna djevojka iz vile nad rijekom, Tragična kob domoljuba, Progonjena rimokatolička crkva u Čehoslovačkoj 1948 – 1960., Josip kardinal Beran, Titov otok jeze, Zajednički nazivnik: Smrt, te Sloboda i nesloboda u nas i oko nas.*

Nakon dodjele nagrada i razgledanja izložbe, nastavak je slijedio na povijesnom balkonu palače Kinski. S toga balkona je Gotwald 24. veljače 1948. proglasio komunistički puč, pa je to simbolično mjesto odakle su potekle patnje svih slobodoljubitivih ljudi na području tadašnje Čehoslovačke. Nakon kratkih govora s tog balko-

na, gdje se uz predsjednicu KPV ČR, dr. Kavalírovu, gradonačelnika Béma, predsjednika Ekumenskoga vijeća crkava **dr. th. Joela Rumla**, nazočnima obratio i predsjednik Inter-Asso-a Jure Knezović, sljedećim kratkim slovom:

«Prva rečenica u Manifestu komunističke stranke glasi: Europom kruži strašilo – strašilo komunizma.

U to mnogi nisu vjerovali, ali nažalost

platiti su morali i oni koji su u to vjerovali. Ali ti, koji su vjerovali da im to strašilo donosi svijetlu budućnost, morali su brzo spoznati, da im je umjesto svijetle budućnosti došla crvena kob. I danas ima takvih, koji se tomu strašilu raduju, nemaju straha pred grozotama koje je komunizam počinio za vrijeme svoje diktature. Htio bih napomenuti, da je komunizam uništio više od 100 milijuna nevinih ljudi, ali to nije sve, komunizam je uništio prirodu, kulturu a prije svega, kako se danas iz arhiva ŠTB, NKVD, STASI, UDB-e i drugih vidi, ko-

munizam je uništio međuljudske odnose, o čemu svjedoče i žrtve komunizma, koje nakon dvadeset godina od pada komunizma otkrivaju u svojim dossierima, da su ih često prokazivali i ti najbliži, koje je komunizam na to prisilio.

Jednako kao i fašizam, i nacionalsocijalizam, i komunizam je počinio zločine protiv ljudskosti a koje su dokazane.

Nemoralno je štiti jednog zločinca kakav je komunizam, a kažnjavati druga dva kakvi su fašizam i nacionalsocijalizam, zato tražimo da se primijene ista mjerila na sve, a komunizam osudi kao i ostala dva totalitarna sustava dvadesetog stoljeća.»

Povijesni balkon palače Kinski

Jure Knezović govori na balkonu palače Kinski

Gradonačelnik dr. Bém organizirao je prijam za nazočne. Pozdravivši goste, domaćin je priredio zakusku i u prijateljskom razgovoru proveo ugodno poslijepodne s bivšim političkim uznicima i žrtvama komunističke diktature.

U Kongresnom centru Karlova sveučilišta u Pragu održana je drugog dana Festivala Međunarodna konferencija „Intelektualni otpor protiv komunizma“, koju je svečano otvorio rektor Karlova sveučilišta prof. dr. sc. V. Hampl a na kojoj su sudjelovali J. Knezović, **dr. Anna Kaminsky**, redateljica njemačke Zaklade za savladavanje posljedica SED-diktature iz Berlina, **Andrija Vučemil** iz Hrvatske, **Zuzana Hahn** iz Kanade, te **prof.dr. Radim Palouš**, **ing. Alexandr Gjurič**, **mr. Zdenek Krivka**, **ing. Marie Kousalikova** i **ing. František Šedivý** iz Češke. Evo naglasaka iz nekih izlaganja.

Jure KNEZOVIĆ,
predsjednik Inter-Asso

Što je svim totalitarnim sustavima zajedničko?

Nacionalsocijalistički totalitarni režim nastojao je postojeće društvene i državne organizacije preuzeti i usmjeriti u skladu sa svojom ideologijom. Njemačka riječ za to je *Gleichschaltung*, ali to je pojam iz nacionalsocijalističke terminologije, pa dok su nacionalsocijalisti problem preuzimanja postojećih društvenih i državnih organizacija i ograničavanje individualnih osobnosti odnosno neovisnosti, dobraslosti i slobode ljudi provodili kroz pravila i zakone te inim mjerama ujednačavanja i pojedinstvenjivanja masa, komunisti su se, nakon zabrane svih društvenih organizacija koja je uslijedila po kratkom postupku, te ograničenja osobnih sloboda i razvlašćivanja, mogli koncentrirati na oblikovanje komunističkoga *Gleichschaltunga* u masama a posebno u školama.

Dakle, kad se izgovori riječ *Gleichschaltung*, odmah se pomisli na nacionalsocijalistički totalitarizam, a gdje je komunistički? Taj dakle termin ne zadovoljava u cijelosti.

Kako bismo mogli to nazvati, a da bude neovisno od sustava i ideologije? Kako su to na primjer intelektualni borci otpora u bivšem DDR-u nazivali? To nažalost nisam uspio doznati. Hrvatski jezik ima za to pojam, a glasi **jednoumlje**, što znači jedinstvo mišljenja koje dopušta samo

Intelektualni otpor protiv totalitarizma - predsjednik Inter-Asso-a drži uvodni referat

jedan način razmišljanja, dok su druge ideje nedopuštene.

Teror koji su komunisti na početku iskazali, nije dopuštao značajniji intelektualni otpor. Inteligencija je pobjegla ili je bila likvidirana, a u mnogim zemljama Srednje i Istočne Europe ostala je skoro samo crkva ona koja se protivila provedbi komunističke ideologije. Prije svega Katolička i evangelističke crkve. Marksizam se otvoreno izjašnjavao ateističkim. **Marxova** tvrdnja da je religija opij za narod, poslužila je komunistima kao neka vrsta propusnice za ugnjetavanje svećenstva i religijskih institucija.

Na početku su davali otpor članovi zabranjenih demokratskih stranaka, koji su ostali u zemlji te razočarani simpatizeri odnosno aktivni članovi komunističke partije koji s kursom partije više nisu bili suglasni. U Češkoj su bili ljudi koji su imali iskustva u borbi protiv nacista, a mislili su da zato imaju pravo na otpor nepravdi i u totalitarnome komunističkom sustavu. Nažalost, brzo su morali spoznati, da za komuniste zasluge iz prijašnjih borbi protiv zajedničkog neprijatelja ne postoje.

Kasnije, kad su djeca socijalizma odrasla i skupljala iskustva s ograničenjima, neslobodama i jednoumljem, nastaje intelektualni otpor. Svi poznajemo mnoga imena, a neka su dobila i Nobelovu nagradu. Ne želim imenovati nikoga, jer su svi koji su se zalagali i žrtvovali za slobodu mišljenja, bilo oni đaci ili akademici, svećenici ili biskupi, svi zaslužuju najvišu nagradu.

Svi su pokušali oboriti totalitarni režim, i oni koji su pisali satiru, kao i oni koji su pričali političke viceve i time ismijavali komunističku promičbu a održavali nadu. Bilo je mnogo načina za otpor.

Intelektualna odgovornost u odnosu na društvo bila je kritičko promatranje vlasti, što se nažalost kod mnogih intelektualaca nije uvijek zapažalo. I to treba reći.

Ako potražimo u literaturi pojam „intelektualni otpor“, dođemo skoro uvijek na „intelektualni otpor protiv nacionalsocijalizma“, dok intelektualnog otpora protiv komunizma skoro pa i nema.

Zbog toga zahvaljujem organizatorima *Mene tekela*, da je to glavna tema Festivala.

I konačno, htio bih apelirati na ovdje nazočnu ravnateljicu njemačke Zaklade za savladavanje posljedica diktature SED-a, gospođu dr. Kaminsky, da ova tema u budućim projektima Zaklade nađe mjesto te da Zaklada među mnoge odrađene i hvalevrijedne radove uvrsti i obradu intelektualnog otpora protiv komunizma.»

Dr. Anna KAMINSKY,
Berlin

Intelektualni otpor totalitarnim režimima

Zamoljena sam reći nekoliko riječi o intelektualnom otporu protiv komunističke vladavine u sovjetskoj okupacijskoj zoni Njemačke, kasnije zvanj DDR.

Otpora i pobune protiv komunističke vladavine bilo je u različitim oblicima tijekom cijelog razdoblja i u svim zemljama gdje su vladali komunisti:

Pjesnik Andrija Vučemil, mr. Ján Řeřicha i gradonačelnik Praga dr. Pavel Bém

- kao u Čehoslovačkoj, Ukrajini, Bjelorusiji, baltičkim državama ili kao u Poljskoj vojni odnosno oružani otpor,

- bilo putem masovnih prosvjeda, pobuna ili revolucija, kao u pedesetim i šezdesetim godina; u DDR na 17. lipnja (1953.), u Poznanju 1956. ili u Mađarskoj iste godine i sve do reformističkih pokušaja Praškog proljeća koje su sovjetski tenkovi, uz potporu tzv "bratskih zemalja" pregazili.

Oružani ili vojni otpor protiv komunističke diktature u Istočnoj Njemačkoj bio je iznimka. Naravno, bile su neke, međutim, rijetke akcije, primjerice, u četrdesetim i pedesetim godinama, kad su pripadnici ilegalnih skupina sporadično pokušali napade na javne zgrade ili izvršenje djela sabotazne protiv vojnih postrojenja. Ili miniranje sovjetskog tenkovskog spomenika u Karl-Marx-Stadtu 1980. godine. Ova akcija, u kojoj nije nitko ozlijeđen, bila je zamišljena kao znak prosvjeda protiv sovjetske invazije u Afganistan.

Drugi primjer je akcija Eisenberškog kruga, kojom se potpaljivanjem streljane "Udruge za šport i tehniku (GST) u si-

Dr. Anna Kaminsky govori o otporu u DDR-u

ječnju 1956. htio poslati signal protiv predstojećeg osnivanja Nacionalne narodne armije (NVA) i rastuće militarizacije društva.

Ali vladavina komunističkih diktatura bila je stalno praćena manje ili više otvorenim pobunama protiv ideoloških zahtjeva i paternalizma, protiv permanentnog zastrašivanja zbog najmanjih povoda, prijetnji i poniženja inomišljenika – pri čemu je definicija onoga što se smatra neprijateljskim i zlonamjernim proizvoljna i nepredvidljiva.

I kao što se može vidjeti po događajima iz 1989., očito su se vlastodršci više bojali moralne snage ovoga duhovnog ili intelektualnog otpora, nego oružane ili na-

silne akcije. Kontroliranje ljudskih glava, kao što je rekao jedan od naših velikih pjesnika, vrlo je teško: "Misli su slobodne..." Kad su građani DDR-a 1989. izašli na ulice i na ponedjeljnim demonstracijama opetovano skandirali "bez nasilja", bila je to poruka također i državnom aparatu da nema opravdanja za nasilje. A taj državni aparat pak nije bio spreman za nenasilne prosvjede - kako **Horst Sindermann** tadašnje događaje komentira: "Mi smo bili na sve pripremni osim na svijetle i molitve".

Ponekad se iz današnje perspektive teško posreduje, da je onaj tihi, prije svega duhovni otpor, zahtijevao veliku hrabrost. Ili, kako je nedavno formulirala jedna sudionica tadašnjih prosvjednih akcija: "Kako trebamo danas mladom čovjeku objasniti, koliko je bilo potrebno hrabrosti stati s upaljenom svijetlom na trg?"

Ovo moralno, duhovno i intelektualno odbijanje indoktrinacije, jednoulja, ograničavanja demokratskih sloboda, odražalo se na više načina:

- bilo da je većina kršćana ustrajala na svojoj vjeri - unatoč masivnim progonima i diskriminaciji posebno u pedesetim i šezdesetim godina, ali i kasnije, a prije svega kad su djeci (evangeličkih) duhovnika priječili visokoškolsku izobrazbu ili studij,

- bilo je mnogih pokušaja da se umjetnici izmaknu državnim smjernicama - postoji mnogo primjera u slikarstvu, kod pisaca, u kazališta – podsjetila bih na izvješća o pokušajima remećenja izvedbi pa čak i zabrane tekstova i predstava, odnosno zabrane rada za glumce i pjevače. **Wolf Biermann** je za DDR jedan je od najpoznatijih primjera,

- mnoge akcije na sveučilištima i fakultetima svjedoče o otporu, posebno u četrdesetim i pedesetim godinama, čiji su se akteri nakon poraza nacionalsocijalizma uzaludno nadali da će duh slobode doći na sveučilišta i u školski sustav. Svoj otpor novoj diktaturi platili su dugogodišnjim zatvorskim kaznama, gubitkom svojih akademskih titula i položaja, a u mnogim slučajevima čak i sa svojim životima. Naša Zaklada financirala je studiju Sveučilište u Halle/Saale, po kojoj se pokazalo je da od 1945. do 1953. tamo bilo uhićeno 76 profesora i studenata, od kojih je veći-

S gradonačelnikom

na osuđena na po 25 godina prisilnoga rada u logorima a šest ih je pogubljeno. Kao i u gotovo svim slučajevima iz tog vremena, rodbina godinama o smrti ili osudi svojih članova obitelji nije ništa doznala. Neki tek nakon 1990. godine,

- bilo da je očuvanje demokratskih vrijednosti povezanih s kulturnom elitom, kao što opisuje **Uwe Tellkamp** u svom nagrađivanom djelu *Kula (Der Turm)*,

- bilo kroz često opisivanu „unutarnju emigraciju“.

Razlozi za pojavu nenasilnog otpora u mnogih sudionika, skupina a kasnije i opozicije, različiti su. U svakom slučaju, tu je iskustvo Drugoga svjetskog rata koji je Njemačka započela, i uvjerenje da s njemačkog tla nikada više ne smije započeti rat, ali i dosljedni antimilitaristički odgoj odmah nakon 1945. Mnogi od bivših sudionika otpora opetovano naglašava, da ih je ratno iskustvo, ali i kasnije saznanje o njemačkim zločinima dovelo do odbacivanja nasilja. Naprotiv, komunistički vlastodršci koriste u progonima svojih mogućih i stvarnih protivnika sva raspoloživa sredstva – sve do umorstva.

Iskustva o ustancima u Plzenju 1953., u DDR-u 17. lipnja 1953., Poznanju 1956. ili Mađarskoj 1956., pridonijeli su tomu, ali nisu ostali u svijesti protagonista kao slike Praškog proljeća, njegove nade ali i krvavog suzbijanja, koji su oblikovali protagoniste pokreta u DDR-u. Demonstracije nasilja Sovjetskog saveza kod obaranja reformističkih pokušaja, koji su kasnije kulminirali u pobunama, ideju oružanog otpora nije dopuštala.

Mora se uzeti u obzir da nakon gradnje Berlinskog zida 13. kolovoza 1961. mogućnost bijega od komunističkog režima više ne postoji.

Drugo, razlog općenito nenasilnih pojava oporbe leži u Pokretu mira (*Friedensbewegung*) koji je neovisan od države i iz kojeg se oporba od konca 70-ih uglavnom

formira. Pokret mira nije se eksplicitno angažirao samo u razoružanju, nego i protiv militarizacije društva, protiv vojne izobrazbe, a za uvođenje socijalne službe, vidi također Berlinski apel.

S druge strane organizirale su se skupine Pokreta za mir i okoliš, kao i drugi važni oporbeni pokreti koji su svi pod okriljem crkve, pa su se i stoga sigurno osjećali obvezani pacifističkom stavu.

"Četiri učenika protiv Staljina - ili s doživotnom smo računali". Na primjeru iz 1949. godine, koji će biti sutra tijekom prezentacije filma prikazan, htjela bih zaključiti svoje izlaganje:

U malome istočnonjemačkom gradu Altenburgu, poznatom po svojoj proizvodnji skat-karata, našla se u jesen 1949. mala skupina srednjoškolaca – između 17 i 20 godina - ali i učitelja. U toj godini također su bili i u DDR-u pripreme za 70. jubilarni Staljinov rođendan. Mladi ljudi odlučili su napraviti ilegalnu radiostanicu i ometati radioemisiju govornim tekstovima: "Staljin je zločinac", "Staljin je masovni ubojica", "Ovdje se uspostavlja nova diktatura", tako su glasile poruke. Navečer 22. prosinca bili su spremni. Srednjoškolci su započeli svoj prijenos. I unatoč svim praćenjima kola za prislušivanje sigurnosne službe i NKVD-a, radio-postaju nisu našli. Tri mjeseca kasnije ipak su članovi ove opozicijske skupine bili uhićeni. Ukupno 15 maturanata s ove gimnazije bilo je uhićeno. Što učenici nisu znali: smrtna kazna koja je u Sovjetskom savezu 1947. uz mnogo propa-

Rektor Karlova sveučilišta prof. dr. sc. Václav Hampl otvara konferenciju

gandne bila ukinuta, potajno je ponovno 1950. uvedena. Od 15 optuženika, tzv. „kolovođe“ - tada 21 godinu stari - osuđeni su na smrt, ostali su zbog "kontrarevolucionarnog zločina protiv SSSR-a," dobili od 15 do 25 godina. Sudbina trojice na smrt osuđenih mogla se tek 1997. razjasniti. Oni su u prosincu 1950. u Moskvi pogubljeni i pokopani na groblju samostana Donskoje, koje je pretvoreno u krematorij i masovnu grobnicu...»

Andrija VUČEMIL, književnik
Rijeka, Hrvatska

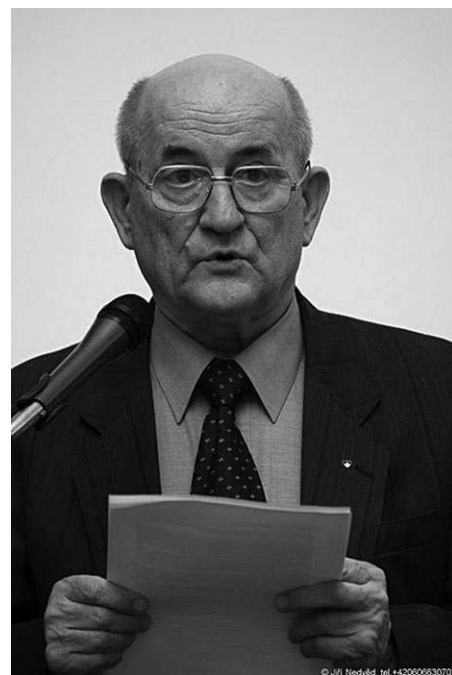
Intelektualni otpor komunističkom režimu u Hrvatskoj

«Prije bilo kakvog razgovora o ovoj temi, trebalo bi postaviti pitanje: Je li u Hrvatskoj (u onome što je ostalo od hrvatske države) nakon 1945. godine bio uopće moguć intelektualni otpor? Gotovo da nije, jer su partizani predvođeni jugoslavenskim komunistima-boljševicima pobili većinu intelektualne elite, velik broj je uhićen i osuđen na duge godine robije, a nevelikom broju intelektualaca uspjelo je pobjeći na Zapad, gdje su nakon prilagodbe emigrantskom životu počeli djelovati i pružati otpor te hrabriti one u domovini na razne načine, ovisno od zemlje do zemlje i prilika koje su im to dopuštale.

Nakon uspostave komunističke vlasti 1945. dolazi do ukidanja cjelokupne opozicije i razlike između države i društva, jednom riječju - uspostavljena je komunistička diktatura. Nemilosrdno su likvidirane sve potencijalne snage otpora. Demokratske stranke iz predratnog doba stavljene su izvan zakona, a Katolička crkva je raznim zakonskim i administrativnim mjerama bitno potisnuta. Uz već postojeće zatvore otvaraju se i nove kaznonice i koncentracijski logori.

Na Sveučilištu u Zagrebu nastao je vakuum koji se popunjavao provjerenim kadrovima. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti postala je ponovno Jugoslavenska akademija a Matica hrvatsku i Društvo književnika preuzeli su provjereni kadrovi, dok je Društvo sv. Jeronima preimenovano u prihvatljivo Društvo sv. Ćirila i Metoda. Stari časopisi, tjednici i novine prestali su izlaziti i pokretani su novi.

Uza sve strahote i materijalnu bijedu, duh otpora i njegova vatra nisu se mogli ugasiti. U Hrvatskoj postoje od jeseni 1945. organizirane skupine, među kojima je najpoznatiji križarski pokret, koji je ugašen tek 1952. god. Na Sveučilištu su

Andrija Vučemil govori o otporu totalitarizmu u Hrvatskoj

se pojavili odvažni mladi ljudi koji se nisu dali preodgojiti u komunističkom totalitarnom duhu, stvarao se tihi javni otpor koji se manifestirao na više načina. Došlo je do suđenja pojedinim skupinama studenata. Skupina oko **Slavka Radičevića** (1946.), **Jakše Kušana** (1956.) i drugih dale su naslutiti da nije sve gotovo i da se hrvatski intelektualci bude.

Usprkos zatvorskim kaznama i progona ilegalni otpor se širi naročito u pedesetim godinama. Zloglasna UDB-a otkriva ilegalne organizacije mladih intelektualaca kao što su TIHO (Tajna organizacija hrvatske inteligencije), HRM (Hrvatska revolucionarna mladež) i dr. Diljem Hrvatske organiziraju se tajne skupine, od Osijeka na istoku preko Varaždina na sjeveru, Rijeke na zapadu do Dubrovnika na jugu, te u unutrašnjosti preko Imotskog i Mostara do Sarajeva. Svima njima je zajednički nazivnik borba protiv komunističkog ugnjetavanja i inzistiranje na pravu hrvatskog naroda na samostalnu državu.

Diktatura Josipa Broza Tita, zbog očuvanja vlastitih privilegija, gušila je i lijeve i desne intelektualne otpore.

Sukob Tita i Staljina 1948. nije ni na intelektualnom planu donio slobodu. Štoviše, pokušaj lijevih intelektualaca, da se u sklopu partijskih rasprava o „slobodnoj borbi mišljenja“ unutar KPJ kritički preispita jugoslavenski socijalizam rezultirao je zabranom časopisa „Naprijed“ koji je izlazio u Zagrebu te je od osnutka 1943.

do 1953. bio direktivni partijski list Komunističke partije Hrvatske. Zalaganje za „unutarpartijski pluralizam“ KPJ je okarakterizirala kao „liberalno-buržoasko skretanje“, a radilo se o prijedlogu uvođenja više kandidata u izbornu praksu, za što je postojala zakonska mogućnost. Časopis „*Naprijed*“ zabranjen je u siječnju 1954. god. Ni pokušaj u kontekstu lijevog intelektualnog disidentstva, kada se u ljeto 1966. u Zadru skupina oko **Mihajla Mihajlova** pokušala baviti kritičkim preispitivanjem zakonitog ponašanja vladajuće elite, nije uspio.

Kako su se Tito i partija tvrdo držali vlasti, navest ću još jedan primjer „disidentstva“ lijevo orijentiranih intelektualaca oko zagrebačkog časopisa *Praxis* koji je izdavalo Filozofsko društvo Hrvatske, a od 1965. imao je i međunarodno izdanje. Nakon optužbe da je komunističko vodstvo napustilo „izvorni komunistički projekt“, partija je optužila *Praxisov* krug da se zalaže za ukidanje radničkog samoupravljanja. Zbog međunarodnog ugleda časopisa, nije ga odmah zabranila, nego je postupno uskraćivala sredstva, pa se časopis konačno ugasio.

Tek početkom 60-tih godina prošloga stoljeća stvorila se prozapadna klima među intelektualcima, osobito kod nekih sveučilišnih profesora, u Društvu književnika, Akademiji i Matici hrvatskoj. Pokreću se novi ili obnavljaju stari časopisi kao *Kolo* Matice hrvatske, u kojima se moglo malo slobodnije misliti i pisati. Časopis *Krugovi*, koji su izdavali književnici, odigrao je spasonosnu ulogu, omogućivši da se objave pjesme, prozni sastavci i teoretske rasprave koje su bile daleko od socijalističkog realizma. Tjednici kao *Hrvatski književni list*, *Telegram* koji objavljuju slobodnije priloge i oko tih novina i časopisa, kojima trebamo dodati još Akademijin *Forum*, okupili su znatan broj intelektualaca koji su svjedočili da nije sve propalo i da ima nade. Nadu je naročito podgrijavao i bodrio duh katolički dvotjednik *Glas Koncila* koji je počeo izlaziti u koncilsko vrijeme, te književna revija *Marulić* što ju je izdavalo Ćiril-Methodsko književno društvo. Iz ovog razabiremo da se intelektualni otpor u Hrvatskoj odvijao u više oblika i na različitim razinama. Od otvorenog bunta do osnivanja ilegalnih organizacija, te djelovanja u tjednicima i časopisima.

Kako je jugoslavenski unitarizam jačao i nastojao zadržati i omalovažiti sve što je hrvatsko, a naročito je bio jak pritisak na

hrvatski jezik, tako je rastao i otpor na taj pritisak. Intelektualci okupljeni u Matici hrvatskoj, Akademiji, Društvu književnika, Filozofskim fakultetima u Zagrebu i Zadru, PEN-klubu, Staroslavenskom institutu u Zagrebu i dr. pišu znamenitu *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*, koju objavljuju u tjedniku *Telegram* 17. ožujka 1967. godine. To je bio najjači i najznačajniji otpor unitarizmu i komunističkom totalitarizmu, ali unatoč strahovitim napadima suđenja nije bilo, jer su *Deklaraciju* potpisali i neki značajni komunistički ideolozi, kao na primjer književnik **Miroslav Krleža**, a iza nje je stajao i hrvatski narod.

I dok su Čehoslovačku okupirale postrojbe Varšavskog ugovora, pokazujući time da je jedini socijalizam diktatorski „realsocijalizam“, u Jugoslaviji se sve više zaoštravalo nacionalno pitanje koje je utjecalo i na strukturu disidenata i opozicije. Liberalniji komunisti pod vodstvom **Savke Dabčević-Kučar** pokušavaju ublažiti posljedice u rastu društvene nejednakosti izazvane jugoslavenskom gospodarskom reformom 1965., te demokratizirati jugoslavenski sustav i izboriti veća prava za Hrvatsku, ali - ne uspijevaju. Dolazi do velikog zaokreta u odnosu na hrvatske zahtjeve, hapse se istaknuti protagonisti i sude na višegodišnje robije. Proglasili su ih nacionalistima, zapadnim špijunima, izdajicama socijalizma itd., tako da su na tisuće ljudi ostali bez posla ili su maknute s položaja. Unatoč teroru, intelektualni otpor nije prestao. Veliki broj studentskih aktivista je zatvoren i osuđen na dugogodišnje zatvore. Studentska organizacija je ukinuta. Članovi Matice hrvatske, najstarije hrvatske kulturne institucije, pjesnik **Vlado Gotovac**, **dr. Marko Veselica**, **dr. Šime Đodan**, tajnik Matice **Jozo Ivičević**, **dr. Hrvoje Šošić**, **dr. Franjo Tuđman** i dr. osuđeni su kao kontrarevolucionari na dugogodišnje robije. Zabranjen je rad Matici hrvatskoj, njezin središnji časopis *Hrvatski tjednik* i druga njezina izdanja. I mnogi drugi hrvatski časopisi zabranjeni su, kao *Hrvatski gospodarski glasnik*, *Kolo*, *Kritika*, *Tlo* i dr.

Hrvatski narod ima nažalost vrlo veliku emigraciju, koju čini skoro 1/3 nacional-

nog bića. Nakon uvođenja represalija početkom sedamdesetih, mnoštvo mladih ljudi otišlo je u emigraciju gdje se priključilo raznim vidovima otpora. Oko časopisa *Hrvatska revija*, koja je izlazila u Parizu i dvotjednika *Nova Hrvatska*, koja je izlazila u Londonu, i nekih drugih listova, okupljao se intelektualni otpor. Osim toga, hrvatski su se emigranti organizirali i u Hrvatskome narodnom vijeću. Tako je porastao intenzitet opozicijskih aktivnosti sljedećih godina i u inozemstvu.

Početkom osamdesetih godina, zbog intervjua švedskoj televiziji, u kojima su ukazali na moguće pogubne posljedice uvedenog terora u Hrvatskoj, sude se na višegodišnje robije povjesničar dr. Franjo Tuđman, književnik Vlado Gotovac i ekonomist dr. Marko Veselica, koji je zbog intervjua tjedniku *Der Spiegel* pod naslovom „*Hrvatsko pitanje – smrtonosna bolest Jugoslavije*“ osuđen na kaznu

Studenti prate konferenciju "Intelektualni otpor protiv totalitarizma"

zatvora od 11 godina. Vatra otpora rasplamsava se nakon Titove smrti i nije bilo više te sile koja bi ju mogla ugasiti.

U programu *Hrvatske revolucionarne mladeži*, bilo je naglašeno da smo mi sol zemlje. Hrvatski intelektualci bili su zaista sol zemlje, bez obzira na to iz kojih su i kakvih pobuda pružali otpor komunističkom totalitarizmu. A kad je došla punina vremena, kad su se stekli povijesni uvjeti, intelektualci su učinili ono što su morali učiniti; u teškom vremenu velikosrpske agresije na Hrvatsku povelili su narod u oslobodilačku borbu i na put u europsku zajednicu naroda.»

Večer toga drugog dana festivala pod naslovom „Sol zemlje“ posvećena je pjesmama hrvatskih i čeških robijašica i robijaša.

(nastavit će se)

DR. ANTE STARČEVIĆ - SVJETIONIK ZDRAVOG DOMOLJUBLJA

I.

Piše:

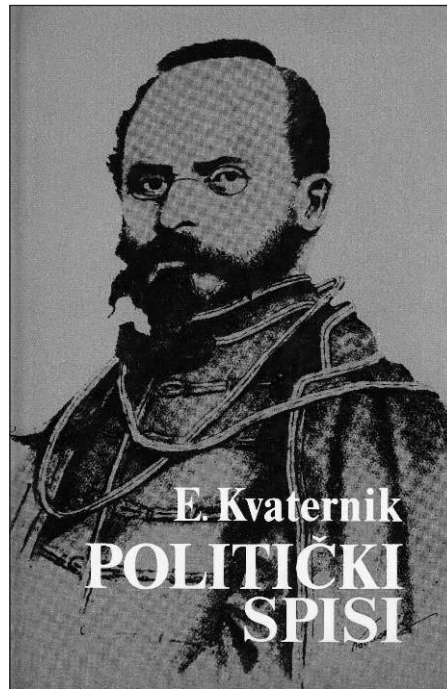
Ivica KARAMATIĆ

Otužno je da se na tuzemnoj političkoj pravaškoj pozornici u posljednja dva desetljeća često od stabala nije vidjela šuma. Pri tome prvotno mislim na pravaštvo, do danas podijeljeno na brojne stranke pravaške provenijencije. Nu, nije samo podijeljenost opterećivala pravaštvo kroz proteklih dvadesetak godina, već i politički atentati na **Antu Paradžika** i **Blaža Kraljevića**. Pri svemu rečenom, postavlja se posve opravdano pitanje: je li HSP danas dosljedan ili pak ravnodušan spram vlastite prošlosti, a i kakav je u svome (ne)odnosu glede svijetlog primjera Oca Domovine **dr. Ante Starčevića**?

Iako se već godinama djelatno ne bavim politikom, jer se, po mnijenju moje malenkosti, pokazala više kao nemilosrdno borilište za isključivo privatne probitke, negoli kao plemenito djelovanje za opće hrvatsko dobro, ipak se ćutim pozvanim, kao nekadanji dopredsjednik HSP-a, izraziti u najmanju ruku začuđenost glede politike ovovremene pravaške stranke spram Nezavisne Države Hrvatske i Ustaškoga pokreta. Ne iznenađuje me kad neokomunisti u Hrvatskoj svim sredstvima napadaju Ustaški pokret, jer ništa pametnije nisu ni «naučili» u partijskim komškolama, od Kumrovcu do Beograda. Ali, kada se HSP posve ograđuje od Ustaškoga pokreta, o kome valjane znanstvene prosudbe mogu dati jedino nepristrani povjestnici, onda ta činjenica dio domoljubnih Hrvata i čestitih pravaša s pravom smeta, kao uostalom, slobodan sam zamijetiti, i uspjela «operacija» posvemašnjeg uklanjanja **Pavelićevih** slika iz ureda HSP-a, te svojedobno uzimanje vuka za simbol najstarije hrvatske političke stranke, unatoč tomu što se po toj zvijeri i štetočini nadijevaju često imena baš kod srpskih četnika.

Ograđujući se deciderano od Ustaškoga pokreta, nekadanje vodstvo HSP-a, na čelu s **Antom Đapićem**, bar mi se tako čini, (ne)svjesno je «pljunulo u bunar iz kojeg vodu pije», jer je upravo dr. Ante Pavelić, prije *prve emigracije*, bio visoki dužnosnik Hrvatske stranke prava, iz koje je 1929. ustrojen hrvatski nacionalno-osloboditeljski Ustaški pokret. Polemizirajući o spomenutoj temi s uglednim hrvat-

skim novinarom **Josipom Jovićem**, 4. travnja 1992., u *Hercegovačkom tjedniku* napisah sljedeće: „HSP ne može biti ustaška stranka, jer je ustaštvo svojedobno ustrojeno na revolucionarnom načelu borbe za vlast, dok je HSP demokratska politička stranka, ali Ustaški pokret je svakako bio pravaški, jer je imao stožerni cilj uspostaviti Nezavisnu Državu Hrvatsku, što se i dogodilo 10. travnja 1941.“ (vidi članak «HSP i Ustaški pokret» - op. I. K.)

Iza napisanog onda, dosljedno stojim i danas! A neka se meni dogodi onoliko zlo koliko ga osobno želim HSP-u ili bilo kojoj drugoj nacionalno svjesnoj hrvatskoj političkoj stranci, ali se ne mogu oteti dojmu, da su stanoviti nazovi-pravaši (po)zaboravili **Matošev** naputak: - Dok je srca, bit će Croatiae! - te iskrene riječi pok. dopredsjednika HSP-a Ante Paradžika: - Hrvatska je moja prva i posljednja ljubav! -

Osobno danas nisam kadar precizno dokućiti, jesu li današnje stranke pravaške orijentacije bliže realnomu političkom pragmatizmu, dostatne samima sebi ili teže bezuspješnoj, goloj borbi - isključivo za pozicije vlasti, na lokalnoj i državnoj razini, što zacijelo nije u duhu starčevi-

ćanstva. Stoga kanim rečeni plemeniti hrvatski domoljubni duh istinskog pravaštva, u sljedećim rečenicama, približiti koliko-toliko čitateljstvu, kroz prikaz čestita života i uzoritih djela dr. Ante Starčevića. Poglavitito stoga jerbo se različiti auktori, te političari “s lijeva i desna”, pozivaju na Starčevića, ali uglavnom za potvrdu vlastitih ideoloških stajališta. Pri tome se ne ravnaju načelima izvornosti i autentičnosti.

Dr. Starčević, dakle, na hrvatskom ozemlju, nije zaboravljen. Štoviše, primjerice, po njemu su imenovane škole u Zagrebu i Gospiću; trгови u Zagrebu, Širokom Brigu, Bedekovčini, Donjem Mihojcu i Osijeku, a ulice u Bjelovaru, Buzovači, Đakovu, Imotskomu, Ljubuškom, Mostaru, Orebiću, Slavanskom Brodu, Splitu i Zadru. Bit će da sam neke od naših gradova i sela pri ovom nabranjanju i propustio.

Starčevićovo jasno ime u hrvatskome širem općinstvu bilo je najglasovitije, ne samo u drugoj polovici 19. stoljeća za njegova života, već jamačno i u prva dva desetljeća 20. stoljeća, jer je njegovo veledjelo svojedobno, kao uostalom i danas, predstavljalo hrvatsku domoljubnu, odlučnu, čistu, svetu, plemenitu ideju, koja je nedvosmisleno pomicala zavjese što su sprječavale pristup hrvatskom svjetlu. Ante Starčević je puna tri desetljeća susljedno, uporno, dosljedno, neumorno, hrabro i nezadrživo propovijedao i utemeljeno dokazivao prijeku potrebitost ostvaridbe hrvatske državnosti, to jest oslobođenje Hrvatske od tuđinskog jarma. To je bilo načelo od kojeg Starčević nipošto nije htio odustati.

Osim toga, u širem općinstvu malo je poznato, da do pojave Ante Starčevića u Hrvatskoj nije postojao kult javnog štovanja hrvatskih velikana **Petra Zrinskog** i **Frana Krste Frankopana**. Zrinsko-frankopanske proslave u Lijepu našu Domovinu uveo je upravo Starčević, kada je u Hrvatskom saboru 27. siječnja 1866. izrekao sljedeće znamenite riječi:

«Obitelji, koje učiniše Ferdinanda I. kraljem Hrvatske propadoše, tako da njih nijedna danas ne potječe. Načelnici, Zrinski i Frankopani, podavljani su, a sav njihov grijeh bijaše, da bijahu bogati i da ljubljahu svoju domovinu i njezinu slobodu.»

Od rečenog nadnevka odpočelo je u Hrvatskoj slavljenje Zrinskih i Frankopana, čime su Hrvati iskazivali protuaustrijske domoljubne osjećaje. Štovanje Zrinskih i Frankopana u dušu hrvatskog narodnog bića još više se ucijepilo poslije objelodanbe **Kumičićeva** romana «Urota Zrinsko-Frankopanska» i **Harambašićeve** pjesme «Zrinsko-Frankopanska», iz koje su, nekoliko godina prije Starčevićeve smrti, hrvatskim brdima, dolinama i obalom odjekivali stihovi: «Gdje slobode sad su dani, što ih Hrvat cijenit zna? Gdje li Zrinski Frankopani, gdje su ona lava dva? O, tko svoju zemlju ljubi i tko ne će biti rob, tomu krvnik glavu rubi, taj u hladan pada grob.» Oba su auktora, Kumičić i Harambašić, kao korjeniti domoljubi, bili Starčevićevi pobornici i pristaše pravaštva.

Zavičaj utemeljitelja pravaštva bila je Lika, jedna od najhrvatskijih naših pokrajina: u Starčevićovo vrijeme, kao i danas. U selu Žitniku kod Gospića, na desnoj obali rijeke Like, gdje se rodio 23. svibnja 1823., Starčević je odrastao u siromašnoj, ali hrvatskim, katoličkim i intelektualnim duhom bogatoj obitelji. Njegov otac Jakov bio je moralna vertikalna obitelj. Često je znao upozoravati «da do cilja treba doći bez obzira na osobnu žrtvu». Očeve pobudne i poučne riječi Ante je već u dječaćkim danima usadio duboko u vlastito srce. Antin, pak, stric **Šime**, inače župnik u Karlobagu, istaknuo se kao vrstan propovjednik i kao pisac «Slovnice», u kojoj je ustanovio sustav od četiri naglaske u hrvatskom jeziku. Antin sinovac **David** posjedovao je izvrstan govornički dar, kojim je lakoćom neodoljivo osvajao slušateljstvo. Drugi sinovac Oca Domovine, **Mile**, postavio je sebi životni zadatak, da odlučno nasljeduje, brani, promiče i čuva čista domoljubna načela strica Ante Starčevića.

Starčević je cijeli život bio jednostavan čovjek. Živio je bez maske na licu i nikada nije igrao tuđe uloge. Nikakve položaje nije tražio, niti ih je htio primati. Kod Starčevića nije bilo nesklada između političko-domoljubnog djelovanja i njegova osobnog života. Štoviše, upravo je po vlastitoj moralnoj kakvoći Starčević u svoje vrijeme predstavljao originalnu pojavu na europskoj političkoj pozornici.

Pučku školu završio je u Klancu kod Gospića, a gimnaziju u jesen 1845. u Zagrebu. Poslije sjemeništa u Senju odlazi u Peštu studirati teologiju i filozofiju, gdje

A. Augustinčić - Studija za spomenik
Anti Starčeviću

postaje doktorom filozofije. Bogosloviju napušta te se posvema posvećuje zauzetom radu za boljitak hrvatskog naroda i napaćene mu Domovine. Osim toga, revno je javno djelovao kao književnik, filolog, pjesnik i mudroslov. Osim pjesama pisao je književne kritike, drame, političke satire i rasprave. Njegova osobita intelektualna ljubav bila je povijest, koju je usko povezivao sa svojim političkim djelovanjem. Stoga je razložno što je jedanput rekao: «Ja vam kažem, da izvan povestnice, izvan života, ništa ne priznajem za siguran, za stalan temelj politike.»

Za mladoga Antu Starčevića, od sunca koje ga je grijalo, toplija zvijezda bila je voljena Hrvatska. Domovina je za nj bila «moralna zajednica misaonih bića», koju je toliko ljubio, da njome nije želio vladati. Hrvatska nacija, po Starčeviću, treba imati, ali i ostvariti, kao zajednica povezana istom sviješću, jezikom i kulturom, svoju stožernu dužost, u ozračju nacionalnog ponosa, a ta je: potpuno samostalna hrvatska država. Predodžba o rečenom poslanju hrvatskog naroda predstavljala je stožerni dio Starčevićeve političke misli.

Poslije neuspjelog pokušaja da se zaposli kao predavač na zagrebačkom Sveučilištu, Starčević se, kao skroman čovjek, zadovoljava pisarskim namještenjem u uredu odvjetnika **Šrama** do 1861. Istu godinu obilježilo je nekoliko značajnih činjenica, koje će odrediti daljnje Starčevićovo političko djelovanje. Te godine izabran je za velikog bilježnika Riječke župa-

nije te u Hrvatski sabor kao narodni zastupnik. Iste 1861., skupa s **dr. Eugenom Kvaternikom** i **Perom Vrdoljakom**, ustrojio je Starčević Stranku prava, s nedvosmislenim hrvatskim državotvornim i nacionalnim programom. Zbog jasnih i odlučnih hrvatskih političkih stajališta, 1862. je osuđen na mjesec dana zatvora, a 1871. je, zbog Rakovičkog ustanka, osuđen na dva i pol mjeseca uzništva. Narodni zastupnik u Hrvatskom Saboru bio je od 1861. do 1871., te od 1878. do smrti 1896.

Dr. Ante Starčević utemeljio je modernu hrvatsku državotvornu misao, cijeli život beskompromisno vojujući za hrvatsku samosvojnost. U sveslavenstvu, jugoslavenštini i srpstvu dalekovidno je uočio pošast za naš hrvatski narod, kojoj se suprostavljao vlastitim nadprosječno bistrim, genijalnim umom i zlatnim perom kroz analitičko-političke rasprave: «Ime Serb», «Bi li k slavstvu ili ka hrvatstvu?», «Pasma Slavoserbska po Hervatskoj», «Stranke u Hervatskoj» i tsl. Starčević je poglavito isticao vrijednost hrvatskoga narodnog imena. U tom imenu se, po Starčeviću, zrcalila hrvatska narodna duša, ali i stožerni smjerokaz izgradnje bolje hrvatske nacionalne budućnosti, isključivo u okvirima hrvatske državne samosvojnosti («Ni Beč ni Pešta ni Beograd!!»). Hrvatska državna neovisnost, po Starčeviću nauku, politički je imperativ, jer bez posve samostalne Hrvatske, nema sreće hrvatskomu narodu. Narod koji ne teži državnoj neovisnosti i nije narod, nego je, po Starčeviću, tek puk, množina čeljadi. Hrvatsku državu Starčević vidi na cjelokupnome povijesnom, naravnom i narodnome hrvatskom području, naravice, uz pristanak stanovništva, koje na spomenutom području obitava.

Djelujući u Hrvatskom saboru, Starčević je gorljivo iznosio pravaške ideje. U saborskim govorima se dosljedno zalagao za hrvatsku državnu neovisnost, protiveći se odlučno bilo kakvim državnopravnim savezima s Austrijom i Mađarskom. Osim toga, s obzirom na to da je Starčević visoko cijenio naše hrvatske muslimane i držao ih čistim Hrvatima (a i oni su cijenili Starčevića - op. I. K.), o muslimanskoj vjeri je u raspravi «Turska» pisao afirmativno: «Iztok mari za slobodu duševnosti. Kako s tom stoji? Evo, što kaže Koran u II. poglavlju, struku 59.: - u istinu oni koji veruju i slede zakon vere židovske, i kerstjani, i Sabejci; svi koji veruju u Boga

i u Sudnji dan, i čine dobra dela, svi ovi budu primiti nadarje od Gospodina, ne bude ih strah snaći, ne budu se mučiti. - Tko tu može govoriti, da se s Koranom ne mogu slagati druge vere, da je progonstvo na kerstjane poradi njihove vere, i to po Koranu?»

Starčević muslimane nije neutemeljeno držao Hrvatima, nego je bio vođen znanstvenom spoznajom, da velika većina naših muslimana imade hrvatsko podrijetlo.

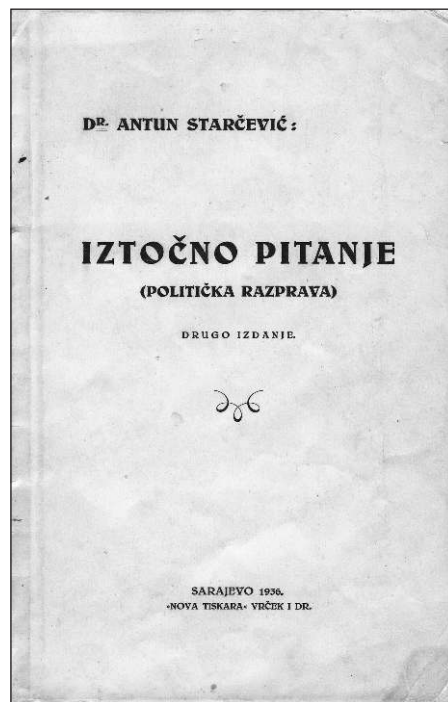
Do smrti je bio gorljivi pristaša hrvatskoga državnog prava. Kad je **Iso Kršnjavi** potkraj 19. stoljeća bezobrazno izjavio: «Više vrijedi prst vlasti nego lakat prava», Starčević mu je odgovorio: «Malim narodima u naše doba ponajčvršća poluga obstanka je pravo!» Rečeno je Starčević u «Pismima Mađarolaca» obrazložio: «Pravo je duša društvena života. Sila može pravo gaziti, ali svaka ljudska sila ima jaču sestru si. U svoj povijesti ne ima ljepšeg prizora, nego gledati, kako i svoja prava gube, koji prava drugih gaze. Što je ime, pleme, baština pojedincu, to je povijest narodu. Zaprashene papirine mrze ili preziru samo oni, koji ih ne imaju, ili koje one grizu. To je bajka o lisici, koja izgubiv rep svjetuje drugarice si, da i one odtrgnu svoje repove.»

Pravaško geslo «Bog i Hrvati!» zoran je pokazatelj da su za Starčevića, u njegovu političkom djelovanju, postojala samo dva stožerna etimona: Svemogućí ponajprije, a odmah potom naš hrvatski narod. Geslo «Bog i Hrvati!» korijene imade u pokliku kojim je Starčević u glasovitome saborskom govoru 26. lipnja 1861. završio sljedeću izjavu: «Narod hrvatski sačuvao si je u svim nevoljama, koje nepravedno trpi od Austrije, još jedno neprocjenjivo dobro, a to je: vjera u Boga i u svoje desnice. Narod hrvatski vjeruje, bez da mu itko kaže, da je Providnost njemu, koji je tristagodišnje sužanjstvo Austrije preživio, njemu, koji se je u duhu kršćanskom za druge vazda žrtvovao, lijepu budućnost odredila; narod hrvatski vjeruje da tu budućnost, to poslanstvo, ne bude odkaživati Austrija, nego Bog i Hrvati!»

Unatoč verbalnim napadajima pojedinih klerikalaca na Starčevića, koji su onodobno vodili protuhrvatsku politiku, Otac Domovine je do smrti ostao gorljivi vjernik. Cijeli je život proveo u oskudici, dijeleći sa siromasima vlastitu plaću. Još kao dječaku, dok je ministriao na svetoj misi, na svetkovinu Velike Gospe u Klanecu, suze na oči natjerao mu je prizor nao-

čita mladića odsječenih ruku do lakata. Austrijske vojne vlasti mladiću su odsjekle obje ruke, samo zbog toga što se usudio žaliti na bjelodane nepravde u vojsci višemuo vojnom zapovjedništvu. Plemenito kršćansko srce kod Starčevića nije se očitovalo samo u brojnim učinjenim dobrim djelima, nego se ono zrcalilo i u njegovim blagim očima i u cjelokupnoj njegovoj markantnoj pojavi koja je očitovala nedvojbeno kompletnu, čvrstu i originalnu osobnost.

U saborskom govoru, održanom 16. listopada 1884., Starčević je kazao: «Ako se pravo sjećam, Plutarh je kazao: lakše ćeš sazidati grad u zraku, nego načiniti državu bez vjere i Boga. A ja sudim, da je još

Starčevićeva rasprava u izdanju "Muslimanske svijesti" (1936.)

teže načiniti, ili uz dobre uvjete sagrađenu sačuvati od propasti državu bez vjere i u Boga, i u poštenje, i u krjepost, i u zaslugu za općenito dobro, i u ljubav iskrnjega...»

Kao duhovno dalekovidna osoba, Starčević je sačuvao smjernost. Razmatrajući budućnost hrvatskog naroda, u raspravi «Stranke u Hrvatskoj», Starčević piše «Svaki je narod čedo Božje, i sam Bog zna što je on kojemu svojemu djetetu odredio.» Osim svega rečenoga o Starčeviću kao djelatnome kršćaninu, slobodan sam spomenuti da mi se u osobno sjećanje, još od rane mladosti, osobito ucijepila jedna njegova mudra izreka: «Istinu govori, boj se Boga i ne plaši nikoga!»

Starčevićeve riječi «istinu govori» opravdanje nalaze u činjenici, da istina duhovno oslobađa čovjeka, to jest u poticajnomu napatku: «Istinu kaži i spasi dušu svoju.» Drugi dio Starčevićeve mudre izreke «boj se Boga i ne plaši nikoga», u skladu je sa starodrevnom porukom po kojoj je strah Božji početak mudrosti, ali i preduvjet blagoslovna i slobodna života, jerbo, tko ispravno shvaća i prihvaća strah Božji, kao nebesku blagodat i dobrobit Duha Svetoga, ne boji se životnih nedaća, izazova i kušnji. Tko istinu govori, gledajući ljude u oči, i tko imade krjepost straha Božjeg u sebi, ispravlja ponajprije svoje, a tek potom tuđe pogriješke i zablude. Osoba koja je sposobna suočiti se s vlastitom istinom, znade i hoće lučiti svjetlo od tame i istinu od laži u stvarnome svijetu te svijetliti Kristovim svjetlom u njemu. Prethodnu sažetu analizu Starčevićeve mudre izreke iznio sam stoga jer je upravo Starčević kršćanskim svjetlom svijetlio cijeli svoj život.

U sljedećim redcima ćutim se duhovno potaknut domoljubnim glasom vlastite savjesti i srca, sa svrhom i razlogom, potanko progovoriti o stanovitim točkama dokumenta dr. Ante Starčevića «Napatuk za pristaše Stranke prava». To mi se čini uputnim, jerbo su Starčevići «Napatuci», po skromnom mnijenju moje malenkosti, i nakon 139 godina, aktualni i poučni. Starčević je rečeni «Napatuk» u 30 točaka objelodanio 2. srpnja 1871. u Zagrebu. Nad njim bi se danas mogli dobro zamisliti brojni Hrvati, a napose suvremeni hrvatski političari, za koje je vrjednota hrvatskog domoljublja, nažalost, često tek verbalno-deklarativna kategorija.

U prvoj točki «Napatka» Starčević upozoruje i napućuje na prolaznost i duhovnu bezvrijednost ljudskog straha i gole tvarne koristi: «Strah i plaća, te dve staze, koje k serdцу ljudskomu vode, niti su stalne, ni vredne za dobru stvar, ni u vlasti stranke prava. S toga ovoj stranki ne ostaje nego da radi upućivanjem, podučavanjem.» Spomenutim napatkom Starčević nije samo potvrdio staru latinsku posloviću: *Edimus ut vivamus, non vivimus ut edamus* (Jedemo da živimo, ne živimo da jedemo), već je svrhovito istaknuo također prosvjetiteljsko načelo u pravaškom djelovanju.

Starčević u petoj točki piše o prijekoju potrebi složnosti među Hrvatima: «Za sklonuti narod na slogu, treba mu pokaza-

ti na složnu i nesložnu obitelj, zadrugu, občinu. To bo sve on razumi. Kada se tu osvedoči o blagoslovu sloge i prokletstvu nesloge, valja ga uputiti, da narod naprama narodu stoji u veliko, kako u malo obitelj napram obitelji itd. Napokon ima mu se predočiti, iz povesti i života, veličanstvo složnih i nesreća nesložnih narodah.» Donoseći ovu točku Starčević je jamačno bio duboko svjestan, iako to u njoj ne spominje, da neslogu među Hrvatima namjerice uvode tuđini. U svezi rečenoga, Starčević je u glasilu «Sloboda», od 23. ožujka 1883., izrazio vlastito shvaćanje u prilog stvaranja samostalne i slobodne hrvatske države, ali i istaknuo da naša nesloga stoji samo stoga, jer je «izvana uzdržavaju i ojačuju».

Šesta točka sadržava Starčeviću upozorbu «da svako domaće zlo, svatko ima smatrati za svoje zlo», dok se u sedmoj točki ističe pravaška zadaća: «veru u narodu probuditi i na pravo mesto dovesti». U osmoj točki ističe se potreba pomirbe svih onodobnih hrvatskih staleža, a deseta točka govori o Starčeviću visokom mišljenju o hrvatskom narodu: «Pravica i nepodmitljivost, to su najjače poluge u narodu hrvatskom.» U jedanaestoj točki Starčević našem narodu pridodaje vrline «uljudnosti i iskrene prijaznosti».

U trinaestoj točki Starčević se zalaže za vjerske slobode svih stanovnika Hrvatske te ukazuje, da po tom pitanju «nesloga u Hrvatskoj dobro služi samo neprijateljima naroda». U sljedećih nekoliko točaka Starčević pravaše upozoruje, da se u Stranku prava nipošto ne primaju ljudi «lakoumni i prevrtljivi» te oni «koji traže samo svoju korist», već osobe «do kojih puk derži poradi njihove pravice, kreposti, pameti ... ».

Sadržaj dvadeset četvrte točke valjalo bi zacijelo staviti na uvid većini današnjih hrvatskih političara: «Narodu ništa neobećavati, dok mu ne možeš dati, i opominjati ga, neka pazi na one, koji mu obećavaju».

U dvadeset sedmoj točki Starčević ponovno, na stanoviti način, pozivlje Hrvate na slogu, a «Napatuk» završava «Dodatkom»: «Ako u vreme vaših praukakah u ovom narodu bude petdeset muževah, osvedočenih o svetosti slobode i zauzetih za svoj narod - mi učinismo više nego li su agitatori ikada učinili.»

Brojni ugledni hrvatski intelektualci, kroz proteklo stoljeće i pol, iznijeli su vlastite sudove o dr. Anti Starčeviću. Antun

Počasna straža u doba NDH na Starčeviću grobu

Gustav Matoš, bard hrvatskoga domoljubnog pjesništva, o Starčeviću je krasnoslovio: «Taj energični i mudri Hrvat neka bude vođom i ugledom u formiranju naše volje, značaja. Ako ste skeptik, na njemu će se zapaliti vaša vjera, u to palo božanstvo, u Hrvatsku, Majku naših Sedam žalosti i Gospu naših Sedam radosti.»

Prikaz moje malenkosti o Ocu Domovine dr. Anti Starčeviću završit ću na primjeren način - upravo Starčevićim državotvornim riječima, koje su aktualne i danas, kada naša država danomice sve više gubi označnice samostojnosti: «Ja ne razumijem što hoće da kažu oni koji vele da kraljevina Hrvatska, kraljevina koja pet stoljeća prkosi Istoku i Zapadu, ne može o sebi neovisna stajati.»

II.

Nezastarjelost Starčevićih pogleda na politiku i političke stranke u Hrvatskoj

Kao što su Hrvati, u dramatičnim povijesno-političkim trenucima, tijekom dvadesetog stoljeća (1941., 1971. i 1991. - nap. I. K.), domoljubnom budnicom «Ustani bane» klicali **Josipu Jelačiću Bužimskom**, tako se naš narod istodobno, u tim burnim ljetima vlastite povjestnice, pozivao na Oca Domovine dr. Antu Starčevića, kao na poklad i vrelo hrvatskog ponosa, kao na korijen zdrave duhovnosti i nacionalni temelj i stup gorljivoga neumišljenoga, već promišljenoga (zdravoga i čistoga - nap. I. K.) hrvatskoga domoljublja.

Starčevićeve političke misli i pogledi tada su na naš narod jamačno pobudno djelovale glede ponovnog rađanja i bu-

đenja njegove uspavane nacionalne svijesti, to jest ushita i radosti zbog osjećaja pripadnosti jednom od najstarijih europskih naroda. Najglasovitijoj političkoj osobi svoga doba častni naslov Oca Domovine dao je njegov suvremenik i politički istomišljenik **Eugen Kumičić**. S obzirom na to da se ovodobna Hrvatska očito nalazi suočena s velikim političkim prijelomnicama, u sljedećim redcima kanim se osvrnuti ponajprije na Starčeviću znanstveno-političku razpravu «Stranke u Hrvatskoj», jer je, u stanovitoj mjeri, zacijelo primjenljiva i na naše ovovremene turbulentne političke (ne)prilike (približavanje EU-u u sklopu tzv. Zapadnog Balkana unatoč možebitnoj odveć skupoj cijeni gubitka državnoga suvereniteta Republike Hrvatske - nap. I. K.).

Prije nego prijeđem na prikaz Starčevićeve rasprave «Stranke u Hrvatskoj», pojasnit ću sažeto sržne značajke u svezi mađarona (kasnije tzv. unionista) u onodobnoj Hrvatskoj. U tadanjemu hrvatskom širem občinstvu mađaronima su nazivani članovi Hrvatsko-ugarske stranke. Jedan dio hrvatskog plemstva, pristao je uz mađaronska politička načela, što su se svodila na zalaganje za što tješnje političko-gospodarske sveze između Hrvatske i Ugarske. Od hrvatskih plemića, pobornika mađaronštine, valja istaknuti: Draškoviće, Erdödye, Raucha, turopoljskog komesa Josipovića i dr. Plemstvo spomenutih političkih ideja ustrojilo je 1841. Hrvatsko-vugersku stranku. Osim stavljanja Hrvatske pod mađarski politički utjecaj, mađaroni su se navlastito zalagali za uvedbu mađarskoga jezika, kao službeno-

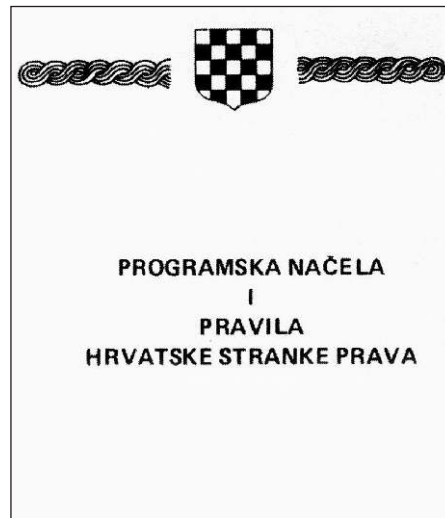
ga, u Hrvatskoj. U svezi jezičnog pitanja, bili su pristaše kajkavskoga, te protivnici štokavskog narječja, koga su zagovarali pobornici hrvatskoga narodnog preporoda. Osobito su bili uzko povezani s **Kosuthovom** Reformskom strankom. Mađaroni su među Hrvatima postali omraženi, napose poslije Srpanjskih žrtava, krvoprolia što se dogodilo 27. srpnja 1845. na Markovu trgu u Zagrebu.

Poslije mađaronskog rasula, što su ga doživjeli 1849., ustanovili su 1860. Unionističku stranku, što im je bilo omogućeno uslijed obnove ustavnog života u Hrvatskoj, nakon sloma **Bachova** apsolutizma. U hrvatskome političkom okružju onoga vremena, Unionistička stranka prepoznavala se također pod nazivom Ustavno-liberalne stranke. Tijekom zasjedanja Hrvatskog sabora 1861., u svim raspravama o političko-gospodarskim vezama i odnosima između Hrvatske i Ugarske, unionisti su se pokazali tvrdokornim pobornicima upravo mađaronske politike. Politika im je ostala jednaka; samo su naziv stranke promijenili. Naime, unionistički saborski zastupnici, na čelu s grofom **Julijem Jankovićem Daruvarskim**, u političkim istupima u Saboru, bezuvjetno su zahtijevali uniju s Mađarskom. Na izborima 1865. za Hrvatski Sabor, unionisti su dobili većinu, skupa s tzv. Narodnom strankom, koja se također zalagala za uniju s Ugarskom.

Za banskog namjesnika u Hrvatskoj 1867. imenovan je **Levin Rauch**, političar mađaronske provenijencije. Njegov stožerni zadatak bilo je ostvarenje Hrvatsko-ugarske nagodbe. Radi toga je Rauch promijenio do tada ustaljeni izborni red, te je političkim pritiscima uspio zadobiti saborsku unionističku prevagu. Dvanaestočlani Kraljevski odbor, isključivo unionističke orijentacije, bio je posve politički odan Rauchu. Članovi tog odbora, izabranog u siječnju 1868., otputovali su u Budimpeštu na pregovore o sadržaju Hrvatsko-ugarske nagodbe. Nagodbu je Sabor prihvatio 18. studenog 1868., zahvaljujući unionističkoj saborskoj većini. Hrvatsko-ugarska nagodba nije zaustavila smišljeni proces mađarizacije Hrvatske. Štoviše, središnje vlasti u Budimpešti nastavit će mađarizirati Hrvatsku, koja se tada nalazila u mađarskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije. Nagodbom iz 1868. Hrvatska je samo formalno dobila samoupravu glede zakonodavstva, upravnih poslova, sudstva, školstva i vjerskih

pitanja. Nu, u zbilji se poslije Nagodbe provodila politika ovisnosti Hrvatske o Ugarskoj, što se poglavito zrcalilo u činjenici da je hrvatskog bana imenovao vladar na prijedlog i uz pristanak ugarskog ministra predsjednika. Tri godine poslije Hrvatsko-ugarske nagodbe, na saborskim izborima 1871./1872., unionisti su doživjeli težak politički slom.

Starčevićeva rasprava «Stranke u Hrvatskoj» ugledala je 1868. svjetlo dana. U njezinu prvom poglavlju Starčević piše o političkoj stranki mađarona, koja naglašava «da po Hrvate nema dobra osim u

Program obnovljenoga HSP-a (1990.)

društvu s Ugarskom». Ne generalizirajući sve pripadnike mađaronske stranke, Starčević kritizira mađarone zbog nedosljednosti, neustavne politike i ispraznog mudrovanja: «U nadmudrivanju zapušta se stvar i pazi se samo na riječi. Tu se rijedko dolazi do istine.» A kada piše o međustranačkim razgovorima i pregovorima, stoji na jasnem domoljubnom načelu: «Smatrajmo se za uda jednoga tijela, za muževe koji svi jednakom vatrom traže i ljube istinu za napredak domovine».

Rečeni Starčevićev napatuk trebali bi, bar djelomice, osluhnuti naši hrvatski ovodobni političari - gotovo svi odreda - jerbo su oni od njega svojim političkim djelovanjem, nažalost, vrlo daleko.

Starčević, nadalje, pozivlje ondašnje hrvatsko plemstvo, da se drži klice svog života, koju čine: «slavno ime, dobra krv, pravo odgojenje, znanje, ponašanje», jer se rečenim krjepostima svatko veselo klanja. Potom upozorava suvremenike: «Nada na ojačanje oslanja se na budućnost, a ne na dualizam ili našu pogodbu (s Ugarskom- nap. I. K.). Kakova može biti ta budućnost? Ako se mir održi još koje

vrijeme, je li moguće da i Mađari i drugi narodi Ungarie ne očute da oni tom pogodbom ne samo ništa nisu dobili nego da su izgubili čast, samostalnost, sve što narod, što država može izgubiti? (...) U svakoj smutnji teško slabijemu».

Starčević luči mađarone od mađarolaca: «Mađaroni su hrvatsko plemstvo koje još ima po zalogaj svojega kruha i nije se dalo u mađarolce (Mađare i Tirolce - nap. I. K.), ono je i ponešto domačega, starijega građanstva hrvatskoga». Hrvatsko plemstvo, napose ono mađaronske orijentacije, potom oštro ukorava kad piše da «nemamo nijedan pametan zakon što bi ga bilo plemstvo načinilo, i koji bi u svojim okolnostima, smjerao na obće dobro: ovo plemstvo ne bijaše drugo nego lutka vlade. (...) Nego; i osim dostojanstva, bijaše dosta službi koje ne mogaše nego sam plemić dobiti, i od njih bez muke gospodski živjeti. Čemu, dakle, da se mučiš oko znanja; kad je dosta znati što god latinski? Čemu štediti kad imaš živu glavnicu, narod? Čemu brinuti se za tvoje pokoljenje, kad vjeruješ da će mu biti kako je i tebi? Čemu dizati narod, kad vjeruješ da ti je on neprijatelj?»

Na svršetku prvog poglavlja, ne predviđajući mađaronima nimalo svijetlu budućnost, Starčević zaključuje: «Mađaronština je zastarjela bolest, koja se ne da izlječiti, nego koja se drugih ne prima. Mađaroni su muževi koji su iz svoje sretne mladosti zadržali samo dobru želju i dobru volju, bez svega drugoga; oni koristiti ne znadu; škoditi niti hoće; niti mogu da bi htjeli; dok ovi današnji pomru, umrla je i mađaronština». Starčevićovo političko proroštvo glede mađarona bit će, kako već naglasih, uzbiljeno.

Drugo poglavlje Starčevićeve znanstveno-političke rasprave «Stranke u Hrvatskoj» imade naslov «Magjarolci, Slavoserbi, Liberalci, Samostalci, Praktičnici». Pojam *slavosrbi* Starčević izvodi iz latinskih riječi: *sclavus* (rob) i *servus* (sluga). *Slavosrb* je, dakle, po Starčeviću, osoba ropske naravi. Pak, mađarolci predstavljaju upravo *slavosrbe*, jer kameleonski djeluju sukladno političkim prilikama. Čas su za Mađare, čas za Austriju, ovisno o tomu tko je od njih pripravan primiti ih u državnu službu. Već sam istaknuo kako izraz mađarolac znači: Mađar i Tirolac. Rečeno složeno značenje valja razčlaniti i objasniti na sljedeći način: tzv. Narodna stranka, priznavši u Saboru da Hrvatska imade skupne probitke s

Austrijom, umanjila je Hrvatsku, kao državu, na razinu jedne austrijske pokrajine, kao što je, primjerice, Tirol. A glede izraza *slavosrbi*, i u uvodniku jedne druge rasprave pod naslovom «Pasmına Slavosrbska po Hervatskoj», Starčević piše: «Učenu je svijetu poznato da ime Serb ili Serv starinom, ime Slav u srednjem vijeku bijaše kod svih naroda obćenito za sužnja; da su se tomu imenu, tuđu Hrvati i Poljaci vazda ugibali; i da ono na ove narode ne spada više nego primjerice na Engleze. Ali, jer to ime u oba oblika dolazi i po hrvatskim pokrajinama, ja sam oba oblika spojio, što znanost ne može nego potvrditi i nastaviti.»

U drugom poglavlju rasprave «Stranke u Hervatskoj» Starčević oštro kritizira mađarolce, kao protuhrvatski i podanički čimbenik onodobnoga političkog života u Hrvatskoj: «Koliko je u mađarolaca težnji, koliko sredstava, koliko programa, kolika nestalnost! A sve ovo daje se ukoliko skupiti: mađarolci su samo utoliko stranka, i to složna i stalna, ukoliko se radi samo proti Hrvatskoj; toj je stranki svrha; zatrti Hrvate; sredstvo joj je svatko i svašto, ako Hrvatu škodi; u tu svrhu ona radi za svakoga tko ju plati, bilo novcem, bilo čašću.»

I danas, nažalost, na političkoj pozornici Republike Hrvatske obstoje znatne političke snage podosta slične mađarolcima iz Starčevićeva vremena. Tu ne mislim samo na veći dio pripadnika IDS-a, koji, zašto to ne podvući, snivaju Istru odcijepljenu od Republike Hrvatske i kojima je susjedna Italija draža od vlastite domaje, već mislim i na brojne pripadnike, primjerice, SDP-a i HNS-a, koji, kad govore o Hrvatskoj, u svojim srcima joj žele propast kao državi, to jest ponovno uključenje Hrvatske, ne samo bezuvjetno u EU, nego, što je kudikamo pogibelnije, u nove balkanske, prvo gospodarske, a potom i političke integracije, što ne znači ništa drugo doli uspostavu Treće Jugoslavije, bez obzira na njezin naziv, veličinu i sastavnice.

Starčević, nadalje, također u drugom poglavlju rasprave «Stranke u Hervatskoj», oslikava protuhrvatsku narav *slavosrba* - onodobnih političkih podložnika Beča i(li) Budima (ovisno o političkim prilikama - nap. I. K.): «Kako sude čitatelji o ljudima, koji se izdavaju zastupnicima naroda, pa kao takovi kažu da naš narod nije za drugo nego za sužanjstvo, kao takovi zauzmiču se samo za ono što je

Znak obnovljene stranke

nepраведно, bezumno, sramotno, sužanjstvo? (...) Kako, dakle, sude naši čitatelji o ljudima, koji potvrdiše, posvetiše, zakonitim učiniše naše faktično podložništvo naprama Beču, i uvedoše podložništvo prema Budimu, pa kroz ovo, opet podložništvo naprama Beču? Jednom riječju: kako sude naši čitatelji o slavosrbima, koji učiniše da nemamo ni obraz, ni pravo, ni tužiti se nad nevoljom koja nas je pritisnula?»

To poglavlje svoje rasprave Starčević zaključuje također nedvosmislenom političkom osudom *slavosrba*, koje s pravom opisuje sužanjskom i nečistom pasminom, lakomecima za visoke političke položaje, tuđinskim pokornim slugama, besprizornim licemjerima, pokvarenim bezuvjetnim plaćenicima svojih gospodara bez obzira na njihovo podrijetlo, te političkim kameleonima. Starčević, naime, o pet vrsta slavosrba, piše:

«Već Aristotel opazi da ima ljudi sužanjске naravi. On je znao Traciju, u kojoj bijaše takvih naroda. Mora da od te nečiste pasmine potječu oni slavosrbi koji su ne samo u svemu sužnji, nego i rade da svatko, i isti oni, u sužanjstvo dođe, ili da u njemu ostane. Ima slavosrba koje su tuđinci takovima učinili. Tuđinci bo gledaju naći u narodu nekoliko čovječuljaka vrsnih za njihove svrhe, brzih na visoki položaj i na novac. Ove ljude oni gledaju dignuti u narodu na glas, ovi ljudi, u svoje vrijeme, zasuču i obmame narod tako da on i sam u propast hrli. Kroz zadnjih 400 godina naći je ovakvih ljudi u svako znamenito doba naše povijesti.

Kod nas je odgojenje takvo da se njime odbijamo od posla, da svaku radnju smat-

ramo sramotom, da dobijemo želju za gospodstvo, volju za ugodno življenje. I jer gospodstvo davaju tuđe ruke, ne imaš načina za dočepati se ičega, osim hvatajući se tuđinca, i to onoga koji ti daje ili će ti dati. U tu vrstu slavosrba spada naša inteligencija. Da ljudi žele, primaju i drže časti i službe, to je naravno, drugda i plemenito, i dužnost; to je i drugdje svagdje. Ali drugdje službenici drže se svoje službe, uče se, uporabljaju zakon onakav kakav je; gdje je mjesto i vrijeme, kažu svoje političko mnijenje pristojnim načinom, i oslone ga, kako mogu, na razloge. Slavosrbi su iznimka i u tomu: po krčmama, po ulicama, po kutima oni oc-rnjaju i hule onoga pred kim će sutra na koljena padati; sutra će klevetati onoga pred kim danas kleče. Da ih Beč ne bi poticao i podržavao, oni bi, već davno govorili da nema sreće dok se svi ne pomađarimo. Ako se sutra pokaže Turčin, Francuz itd, oni će tako biti za poturčenje, za pofrancuženje, itd. Da bi ih plaćali Hrvati, oni bi bili i Hrvati.

Doseljenici u Hrvatskoj spadaju među slavosrbe. Oni ljudi preziru narod kad vide da ni on sam do sebe ništa ne drži. Tuđinac se u Hrvatskoj rodi i ostari bez da se nauči hrvatski: među pedeset slavosrba neka dođe jedan tuđinac, neka je među njima pet godina, neka je pivničar, oni će se svi njemu prilagoditi i govoriti, ako znadu, njegov jezik.

Ima slavosrba koji dobro misle, a zlo rade, narod i slobodu ljube, pa i tako oboje izdavaju. Amo spadaju ljudi koji idu na tuđim nogama, koji se drže bezumne sloge i većine. Ako od deset ljudi osam kaže da Božić stoji uoči Badnjaka, i da tako mora biti, oba ona slavosrba budu na to pristati, i proglasiti luđakom i lopovom svakoga tko muti tu slogu.

U jednu od tih pet vrsta spada svaki slavosrb, svaki mađarolac. No, u stvari oni su svi jednaki: sužanjstvo im je svima živalj, i oni su živalj sužanjstva. Stoga, dok bude sužanjstva, bit će i slavosrba, i dok bude slavosrba, bit će i sužanjstva.»

Treće poglavlje Starčevićeve znanstveno-političke rasprave «Stranke u Hervatskoj» nosi naslov «Stekliši, Fantaste, Ludjaci, Sanjari: stranka prava». U ovom poglavlju, između inoga, Starčević raspravlja o onodobnim vanjskopoličkim pitanjima, te u sklopu rečenoga o «iztočnom pitanju». Pri tomu ističe «da treba i pojedinac i narod poznavati svoje susje-

de, da je na čistu čemu se može od njih dati...»

Za svoje vrijeme Starčević iznosi napredne ideje, jer drži «da sve povjestničke narodnosti na svojoj zemlji smatra pravno jednakim; da svaka ova narodnost ima isto pravo za svoj obstanak i razvijanje». Starčevićevi vanjskopolitički pogledi odbacuju mogućnost hrvatskih državno-pravnih integracija sa susjednim državama, jer to vodi «k smutnjama, k neprijateljstvu, k nemiru, k nesreći». I ne samo to, jer Starčević, nadalje, piše: «Ne samo da ćemo se među se griziti i jedan drugomu napredak ubijati, nego ćemo i tuđince vabiti, da nas sve satru i stežu.» Premda je protivnik državnih integracija, Starčević se, naravice, izričito zalaže za dobrosusjedske odnose Hrvatske s okolnim državama, ne gubeći iz vida nikada načelo hrvatskog nedvosmislenog pridržavanja «stalne povijesti, stalne narodnosti, stalne domovine, stalnih prava», te u tomu smislu tvrdi: «...jednom riječju što možemo drugo nego raditi kao Hrvati u Hrvatskoj.»

Pak, razčlanjujući potanko hrvatske odnošaje s pojedinim državama, Starčević rečeni predmet analizira: «Na jugu i zapadu imamo za susjede Talijane i Nijemce. Oba su ova naroda veća od nas, na broju. Oba imaju u zapadu odnošaje takove da, vežući se s njima, mi bi se zamjerili Francuskoj i Engleskoj, te bi se i ove države morale oko nas jagmiti. (...) Povijest nam kaže da se od Talijana i od Nijemaca nemamo ničemu nadati. Obstoynosti su takove da se od oba ova naroda imamo svakega bojati. Oba su ova naroda svojim zemljišnim i državnim položajem tako stegnuta, da se ne mogu, nego samo na nas i preko nas gibati i pružati. U prosvjetljenju, ni jedan taj narod ne stoji tako, da bi nam mogao biti vrstnim vođom ili učiteljem.»

U sljedećim redcima rasprave Starčević iznosi vlastite prosudbe glede hrvatskih pravoslavaca i Slovenaca. Prve ne smatra Srbima, a i druge drži Hrvatima, jer piše da su hrvatski pravoslavci «čisto hrvatsko pučanstvo koje hoće slavosrbi učiniti srbskom narodnosti. (...) Srbi nemaju snagu uzdržati svoju narodnost, na toj narodnosti ne da se graditi. (...) Slovenštinu ćemo još kraće razpraviti. Opazili smo, da se i prosto pučanstvo, zove Slovenci. Otkada, ne znamo. Nu znamo da se ta grana Hrvata preselila u svoju današnju domovinu još prije nego li su ostali Hrvati os-

vajili cijelu nekadanju Dalmaciju; znamo također, da ta Slovenija bijaše udom ostale Hrvatske, (...); napokon znamo da to pučanstvo govori hrvatskim jezikom ili, kako drugi kažu narječjem.»

U raspravi potom Starčević iznosi storno pravaško osvjedočenje, to jest glavnu crtu pravaškoga političkog programa, koja glasi: «Narod hrvatski treba i hoće da bude slobodan i sretan, on na to oboje ima pravo kao i svaki drugi narod, narod hrvatski treba za se raditi.»

Za potvrdu pravaškoga programa u zbilji, Starčević navodi Zapisnik Riječke županije od 15. ožujka 1861., te njegovu Popratnicu. Iz Zapisnika Riječke županije, glede hrvatskih odnošaja s Austrijom, Starčević, između inoga, navodi: «...Kad bi naša kraljevina morala i htjela udi-oničtvovati na saboru austrijskom, narod bi hrvatski tim udioničtvovanjem nedostojnim načinom pogrdio svetu uspomenu otaca svojih, ne samo odrekao se svoje narodne samostalnosti ubuduće, nego bi si kao prikrapa ili pokrajina Austrije očitu smrt potpisao...» Iz Popratnice istoga Zapisnika, koja obrađuje odnošaje između Hrvatske i Ugarske, razvidno je ka-

Pri svršetku rasprave «Stranke u Hrvatskoj», Starčević s punim pravom ponovno ne šteti nimalo *slavosrbe*: «...Mi smatramo slavosrbe tako ništetnom hrpom, da držimo da ona, izvan svoje družbe, ni ne može imati nikoga, a kamo li nas, svojim navidnikom ili neprijateljem; nu ona hrpa ljudi prodanih svakomu tko hoće, služšaše i služi oruđem proti našem narodu i domovini, te njezina snaga prestaje dok joj se krinka skine, pa narod vidi i pozna onu hrpu onakovu kakova je. Mi smo onu krinku skidali, skidat ćemo, i skinut ćemo. (...) mješine (slavosrbi - nap. I. K.) su koje muče i revu, kao što ih Austrija, Rusija, ili tko drugi napuhne; to su glave koje praktičnost mjere samo po svojoj osobnoj koristi i šteti, to su ljudi koji u znanju, u razumu, stoje izpod najniže prostote.»

Starčević nadalje o čvrstim načelima onodobne pravaške politike i programa piše: «...Dok narod hoće da bude narodom, dotle će narod biti za svoju samostalnost i neodvisnost. Ovo je uvjet njegova obstanka, ovo je smjer našeg programa (...); kad se radi o suverenstvu naroda, tu ne može biti nego branitelja i izdajica naroda. (...) Mi nemamo u našem programu ništa za popravljati, ništa za mijenjati. (...) Kod nas vrijedi samo razumno osvjedočenje, slobodna volja, prava vjera na zajedničku korist. (...) Ako je buna: braniti svoja prava, osim slavosrba, sav je svijet jedan veliki buntovnik. Mi spadamo u te buntovnike...»

Raspravu «Stranke u Hrvatskoj» Starčević, u domoljubnom duhu, zaključuje: «...U okolnostima, koje od nas ne stoje, moguće je, da će broj naših drugova u borbi rasti ili padati; nu dok bude u borbi ijednoga Hrvata, naša će se zastava vijati u slavi, i vodit će narod hrvatski k sreći i slobodi.»

A na stranicama glasila «Pozor», 1860. Starčević je objelodanio zanimljivu raspravu o politici u užemu teorijskom i širem praktičnom smislu, to jest o naravi politike i aktualnim političkim pitanjima. Za **Aristotela** je politika «znanost koja uči državom upravljati, drugim riječima usrećiti ju». Starčević zapaža da su starinski Aristotelovi pojmovi o politici zastarjeli, jer «u naše doba država bi se najpravije prozvala ukupnošću osoba i stvari koje pod jednom i istom vrhovnom čovječjom vlašću stoje, a politika: znanost koja uči tu ukupnost uzdržati». Razliku između poimanja politike u prošlosti i u

Glasiloo HSP-a obnovljeno 1990.

ko Austrija želi još više pogoršati hrvatsko-mađarske odnošaje, jer u Popratnici stoji: «Pitanje o uztanovljenju odnosa među kraljevinama Hrvatskom i Ugarskom, u austrijskim ukazima od lanjskoga listopada, ponovljeno je, sudimo, samo zato, da se među narodima ovih kraljevina starinski razdor, starinska smutnja, što uzdrži, što razjari... »

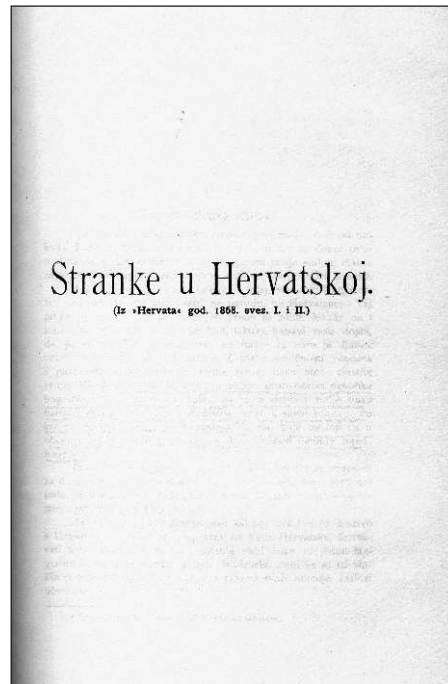
njegovo vrijeme, Starčević vidi na sljedeći originalan način: «Oci naši zvalu politiku caricom svih znanosti i umijeća, majkom mudrosti, učiteljicom zakona, sponom, vezom, vrutkom sreće čovječje itd, najmilijim imenima, kod nas ju mnogi, ako ju ne može crnjim imenom okrstiti, zove čedom pakla». (Ni današnja hrvatska politička pozornica, nažalost, nije daleko od rečene onodobne narodne prosudbe.) Starčević se, potom, zalaže protiv laži, prijevare, gluposti, potkupljivanja i ispraznih obećanja u političkom djelovanju, suglasan u potpunosti «s našim starijima», predhodno podastrijetim gledištima na politiku.

Starčević ispravno zamjećuje «da su prosvjetljenje i blagostanje dva uvjeta sreće pojedinca i cjelokupnosti, dva uvjeta u kojima su svi ostali uvjeti sadržani. (...) Prosvjetljenje se rađa iz znanosti, a ova treba da pokaže kako do obilja doći i njime se razložno služiti.» Po Starčeviću, «politiku sačinjavaju zakoni i sredstva kojima se nastoji oko sreće naroda (...): čim su narodi bogatiji i čim je među njima manje zloća i opačina tim je politika bolja, i protivno». Pri svršetku rasprave o naravi politike, Starčević lucidno zaključuje «da bi zemlja već davno bila postala rajem kad bi stoti dio stranke onoga truda, što je upotrijebljen nehotice i nezalice za ljude otupiti i osiromašiti, upotrijebile za prosvijetliti ih i obogatiti».

Gotovo dva i pol desetljeća poslije ove rasprave, 9. svibnja 1884., Starčević je u glasilu *Sloboda* pisao o političkim strankama i programima. Raspravljajući o rečenom predmetu, Starčević razložno piše da «svatko mora biti na čistu s korjenitim programom prije nego se zauzme za koju stranku. (...) Za iznaći, za prosuditi, za uvidjeti, za prisvojiti uzroke i razloge koji jedno načelo preporučuju a drugo osuđuju, za prihvatiti takav program, za stupiti u koju stranku, hoće se razmišljanja, čišćenja pojmova. Dok tko nije s tim poslom gotov, on nije za nikakvu stranku, on, bez osvjedočenja, mora basati, u prigodi mijenjati stranke, i njoj nijednoj ne može od prave koristi biti. A kad je onaj trud svladan i čovjek se odlučio, on je s glavnim programom na čistu, i gleda da ga izvede».

Rečena Starčevićeva promišljanja izvrstan su napatok i današnjim hrvatskim političarima, ali oni, nažalost, u političkom životu, uglavnom djeluju oprečno navedenim smjernicama. Većina ovovremenih

hrvatskih političkih stranaka ni nema korjenitog programa, a u svomu političkom djelovanju stanovite stranke pokazuju nedosljednost i političku prevrtljivost (dostatno se prisjetiti samo kukavičkog

odustajanja od ZERP-a!). Osim toga, u posljednja dva desetljeća hrvatsku političku pozornicu obilježili su brojni prijelazi pojedinaca iz jedne u drugu političku stranku, i to isključivo, slobodan sam zamijetiti, iz osobnog koristoljublja ili kod nekih iz patološke mržnje (primjer **Stjepana Mesića**). Naime, politički kameleoni su jednaki danas, na (ne)moralnoj razini, kao i u Starčevićeva doba, jer njih ne zanima boja novog političkog dresa, već jedino visoki položaj u političkoj stranci, što sa sobom nosi: lagodan život, brojne povlastice i zgodnu prigodu za enormno bogaćenje bez poštena rada, bez obzira ostvario se zadani cilj krađom ili na nekoji drugi protuzakonit i amoralan način.

Zaključujući promišljanja o političkim strankama i programima, u glasilu *Sloboda* Starčević 1884. kolebljive «pravaše» čita poput početnice, te ih napućuje: «Mnogi ne viču na program stranke prava, pače vele da ga i priznavaju, nego viču na nju, na njezino ili njezinih članova postupanje, i vele da se stoga među njih ni u nju ne dadu. To će reći: priznavati da je primjerice kršćanstvo dobro, a ne dati se u nj, raditi proti njemu poradi življenja kršćana; priznavati da je crkva korisna, ali ne htjeti u nju ići, jer je u njoj grješnika.

Ako ono priznaješ, primi vjeru, radi za nju, hodi u crkvu, ne slijedi opake.»

U svezi spomenutoga Starčevićeva stajališta, a glede suvremene pravaške političke pozornice, valja podvući sljedeće: Pravaštvo je danas razjedinjenije nego 1884., jer u Republici Hrvatskoj postoji puno više političkih stranaka navodne pravaške orijentacije, nego u Starčevićeva doba. Glavni razlog tomu jest vlastohleplje navodnih «velikih pravaša». Dok im je Starčevićovo časno ime na usnama, u njihovim srcima «i Bog i Hrvati» zadnje su rupe na sviralu, a prvotni im je cilj da budu bezuvjetno predsjednici ili bar u vrhu stanovite stranke pravaške provenijencije, jer je dotičnoj «gospodi» iz poniženja biti običnim članovima pravaške stranke.

O današnjim manjim pravaškim strankama ne mogu to decidirano suditi, ali glede HSP-a, koji danas imade tek jednog saborskog zastupnika, i političkoj nezalici trebalo bi biti zorno, da je rečena stranka tek najobičnija vulgarno-interesna skupina, koja nema nikakve sveze s izvornim pravaštvom dr. Ante Starčevića. Stoga ne začuđuje što brojni, inače gorljivi, čestiti i ugledni hrvatski domoljubi, nisu danas ne samo članovi HSP-a, nego nijedne hrvatske političke stranke. Osim toga, očevdici smo mračnoga političkog ozračja, u kojemu o ključnim političkim pitanjima hrvatske državnosti i samostojnosti ovovremeni naši političari šute kao ribe u vodi. Umjesto potrebita govora o ključnim državno-nacionalnim temama, danomice nam na zaslonima dalekovidnica vazda isti političari i nazovi-analitičari gude jednaku pjesmu, koja se svodi na bezuvjetnost hrvatskog puta u EU. Čini se, da nam se politička klima ponovno ponavlja. Naime, (i) Starčević je, što je prepoznatljivo i za naše vrijeme, 30. travnja 1888., u glasilu *Hrvatska*, napisao: «Jer ne ima govora o velikim pitanjima, narod se ne može o njima ni za saborskih izbora izjaviti, a jer ne mari da li se one sitnarije danas, ili sutra, ili ikada, ovako ili onako riješe - njemu je svejedno da li ih ovi ili oni rješavaju. - Eto zašto je u Sabor došlo svakakvih ljudi, i zašto se ne slažu.» (*Auktor je hrvatski književnik i publicist, svojedobno i dopredsjednik Hrvatske stranke prava.*)•

CRTICE IZ HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (VI.)

Obrađujući promet na malo, Tkalac spominje i knjižarstvo (str. 91.), koje je „na području Komore novijeg vremena, jer se tek pred nekoliko desetljeća počela osjećati potreba za literaturom i uživanjem. U Zagrebu djeluju dvije knjižare koje posluju s inozemstvom. U Karlovcu i Varaždinu postoji po jedna knjižara, a u ostalim mjestima komorina područja potrebe javnosti za literaturom udovoljavaju se preko posrednika u Zagrebu. U svemu, da nisu valutni odnosi cijene knjiga tiskanih u inozemstvu tako poskupile, i ulazna carina (naglasio N. M.) s visokim troškovima dopreme otežala rad, ta bi trgovina bila živa. Ponajviše se traži austrijska pravna literatura, knjige iz katoličke teologije i zabavna literatura. Ostalu vrstu literature traži mali broj prijatelja knjige. Nasuprot tome, izdavanje je knjiga vrlo slabo... Iz obje zagrebačke tiskare izašlo je u 1852. godini samo 12 naslova malog opsega u maloj tiraži od samo 300 do 500 komada, i samo za neka izdanja tiraža iznosi tisuću komada.“

Drugi izvještaj Trgovačke i obrtničke komore za trgovinu i obrt u Hrvatskoj Visokomu carskom i kraljevskom ministarstvu za trgovinu, obrt i javne građevine o stanju prvotne proizvodnje, obrta i prometa na njezinu području za razdoblje 1854.-1856. ocjenjuje stanje u trogodišnjem promatranom razdoblju, te ga uspoređuje s prethodno promatranim razdobljem. Ponavlja se ono što je istaknuto i u prethodnome Izvještaju, a to je da su „glavni uzroci za nepovoljni materijalni položaj zemlje krivi manjak tekućeg kapitala, parnih prometnih sredstava, kao i prijašnje potpuno zapostavljanje prosvjete“.

Obrađujući pitanje primarne proizvodnje, Tkalac (str. 118.) ističe potrebu osnivanja poljoprivrednih komora, kao i „uvođenje stabilnog katastra, nakon što se spoznalo da brzo i vrlo manjkavo uređeni primarni gruntovni provizorij radi poreza (naglasio N. M.) nije dovoljan za utvrđivanje zemljišnog poreza (naglasio N. M.), te su učestale tužbe radi neravnopravnog i skupog određivanja poreza (naglasio N. M.).“

Piše:

*Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

Iz Tkalčeva je Izvještaja vidljivo da se u to doba na području Hrvatske ubirao zemljišni porez (porez na vlasništvo/posjed zemljišta), koji je stoljećima bio izdašan prihod gotovo svih država odnosno ostalih društveno-političkih ustrojenih jedinica, pa tako i Hrvatske. Vidljivo je i to da je zbog nepostojanja uređenog katastra s točnim i pouzdanim podat-

nu, te napokon otklanjanje ovdašnjeg iz prijašnjih vremena još uvijek uobičajenog dvostrukoga postupka carinske kontrole (naglasio N. M.), kao znatnim zaprekama prometa, što se može provesti a da država nema od toga nikakvu štetu.“

Poseban izvor financiranja javnih potreba u to doba u Hrvatskoj predstavljali su državni (vrijednosni) papiri. Na području Komore trgovalo se dvjema vrstama državnih papira: narodnim zajmom i obveznicama za zemljišno rasterećenje zemlje. Prema Tkalcu (str. 128.), „nestašica novca izražena je u prvih potpisnika, a

Središte Zagreba u 2. pol. XIX. stoljeća

cima o veličini zemljišta i njegovu vlasniku odnosno posjedniku, ubiranje zemljišnog poreza izazivalo dosta nezadovoljstva, jer su porezni obveznici sumnjali u točnost procjene njegove visine (previsoko utvrđena porezna obveza), te su se često podizale tužbe radi neravnopravnog određenja visine porezne obveze.

Govoreći o pitanjima administrativnog uređenja trgovine, Tkalac na str. 127. ukazuje na molbu zagrebačkoga trgovačkog staleža za „pretvaranje zagrebačke glavne carinarnice (naglasio N. M.) drugog razreda u prvi razred i ukinuće glavne carinske službe (naglasio N. M.) u Varaždi-

u drugih prisiljava posjednike zemlje da prodaju svoje papire ispod nominalnog iznosa. Zbog toga je promet tim papirima vrlo živ, ali zbog toga što se kupovina odvijala uglavnom na račun bečkih novčanih zavoda, ovdašnji posrednici u tom prometu morali su se zadovoljiti samo s malim provizijama.“

U okviru poglavlja koje se bavi trgovinom (str. 127.) rečeno je kako je na promet zemaljskim proizvodima pozitivno djelovalo ukinuće međucarine. Međutim, korist koja je mogla biti ostvarena ukidanjem carine umanjena je zbog poteškoća u prometu i nestašice novca.

Pored toga, svi zemaljski proizvodi proizvodili su se u malim količinama i kao takvi nisu omogućavali sklapanje znatnijih trgovačkih poslova. **Kolar** uz tekst navodi (bilješka broj 55) kako je car i kralj **Franjo Josip I.** godine 1850. ukinuo carinu između Austrije, Ugarske i Hrvatske, budući da austrijskoj industrijskoj robi nije više bila potrebna zaštita. Međutim, 1868. iznova biva uvedena carina između austrijskih i mađarskih zemalja, ali ovaj put poradi zaštite mađarske industrije.

Na istom mjestu govori se o slaboj trgovini kolonijalnim robama, koja godine 1855. i 1856. leži ispod prosjeka, a razlog tome, između ostalog, počiva i u postojanju dvostruke carinske kontrole. Prema **Kolar** (bilješka broj 56), riječ je o carinskoj kontroli koju vrši carina u Rijeci i carina u Zagrebu ili Varaždinu.

U prvom Izvještaju Tkalac kao jednu od prepreka življor trgovini knjigama, pored ostalog, navodi i ulaznu carinu koja je prema riječima drugog Izvještaju u međuvremenu ukinuta. Naime, u drugom se Izvještaju (str. 129.) iznova upozorava na slab promet knjigama na koji utječu „nepovoljni odnosi valute u prometu s inozemstvom (...), nestašica novca i skupoća životnih namirnica i stanova“, što sve utječe na kupnju knjiga ograničenog opsega, „a to nije moglo biti otklonjeno prednostima koje je dalo ukinuće uvozne carine (naglasio N. M.).“

Treći izvještaj Trgovačke i obrtničke komore za trgovinu i obrt u Hrvatskoj Visokomu carskom i kraljevskom ministarstvu financija o stanju prvotne proizvodnje, obrta, trgovine, kreditnih odnosa okruga za razdoblje 1857.-1859. vrši ocjenu stanja također za trogodišnje promatrano razdoblje, odiše pesimizmom te ističe (str. 137.-139.) da „u zadnjih deset godina mala proizvodnja u zemlji nije držala korak s povećanjem javnih tereta i nije omogućila stvaranje novoga kapitala.“ Iako razlog takvom nezadovoljavajućem stanju treba tražiti u nemaru naroda koji je izgubio svaku nadu u bolje sutra, Tkalac ističe da su glavni uzroci puno dublji te ih vidi u izostanku ubiranja tlake i nemogućnosti velikih zemljoposjednika da zbog nedostatka radne snage samostalno izvršavaju svoju poreznu obvezu. Naime, „izostankom tlake, za koju ođšteta – ma kako velika bila – u slabo naseljenoj zemlji ne može biti zamjena, i istov-

remeni oporezivanjem velikih, nekoć od poreza slobodnih zemljišnih posjeda (naglasio N. M.), po jednom sustavu, koji bi pod povoljnim novčanim, radnim i prometnim odnosima svakako bio moguć, ali se u Hrvatskoj, gdje ti povoljni preduvjeti ne postoje, ne može za osnovicu poreza (naglasio N. M.) uzeti prinos zemlje. On uz sveopće, i prijašnje slabo blagostanje ovozemaljske veleposjednike potresa, a djelomično i posve uništava – poimence one koji su u prijašnjim vremenima bili opterećeni dugovima. Istovremeno je veleposjednik izgubio tlaku (naglasio N. M.), koja bi mu omogućila obradu tla, bio je podvrgnut poreznoj obvezi koja se trebala dobivati od uroda zemlje (naglasio N. M.), a za obradu koje mu je nedostajala uobičajena radna snaga, te zbog toga ne može ni ispuniti poreznu obvezu. Velikog kapitala u gotovu novcu ne posjeduju ni najbogatiji posjednici zemlje...“

Iako Tkalac u prvom Izvještaju ističe da bi „vino...moglo uz toliku rasprostranjenost vinograda boljim radom lagano postati najdragocjeniji proizvod na području Komore“, u trećem Izvještaju (str. 148.) upozorava kako „vinarstvo nije pokazalo nikakav polet, mada zbog količine i kvalitete svoje proizvodnje treba biti najvažnija i najisplativija grana ovdašnjega gospodarstva, utoliko više što se dio vina izvozi te može zemlji svake godine donijeti milijune u gotovu novcu. Vrlo loše podrumarenje prijeti, prema mišljenju vodećih gospodara, smanjenju potrošarinskog poreza (naglasio N. M.), iako je njegovo ubiranje aktom vladara odgođeno do 1. studenog 1861., ali poslije toga više se vjerojatno neće moći odgoditi.“ Vidljivo je da Tkalac upozorava na nezadovoljavajuću razvijenost vinogradarstva i njegov potencijal, ali istodobno ukazuje i na fiskalne posljedice do kojih će dovesti nedovoljna proizvodnja vina, tj. nedovoljno visoki prihodi od trošarine na vino koja se namjerava uvesti od 1. studenog 1861. godine.

Potom se na str. 149. Izvještaja upozorava na destimulativne posljedice koje uvođenje poreza na rakiju ima na njezinu proizvodnju. Istaknuto je, naime, da su poljoprivredne grane industrije, između ostalog i pecare rakije, zadnje tri godine u stalnom zaostajanju, te je „pečenje žeste u Hrvatskoj i Slavoniji nakon uvođenja poreza na pečenje rakije smanjeno za dvije

trećine, i da to, pored manjka gotovog kapitala, visine radničkih plaća, poimanjanja sredstava na paru, a od 1857. i tržišta, traži da se razmotri visina poreza na rakiju (naglasio N. M.) i modaliteti kontrole kao glavni razlozi nazadujućeg stanja u toj proizvodnji. Prijedlozi ovdašnje zemaljske Anketne komisije za smanjivanjem poreza na polovicu, eventualno dvije trećine, kao i prijedlog za pojednostavljenje kontrole sporazumom s općinama ili za davanje poreza u zakup (naglasio N. M.) nisu naišli kod Centralne anketne komisije ni na kakvo razumijevanje. Zbog toga se ne predviđa (...) povoljniji položaj ove važne grane narodne industrije za Hrvatsku, a osobito Slavoniju.“ Zanimljivo je da se navodi institut davanja poreza u zakupu. Riječ je o tome da se ubiranje poreza prepušta nekoj osobi (eventualno instituciji) koja to čini u ime države, ali zauzvrat dobiva određeni iznos prikupljenog poreza. Međutim, iz samog prijedloga o davanju poreza u zakup ne razaznaje se je li u to doba još postojalo davanje nekog poreznog oblika u zakup (koristilo se češće u Srednjem vijeku!) ili je riječ o prijedlogu i modelu koji u to doba više nije bio u primjeni na području Hrvatske.

Govoreći u posebnoj poglavlju o industrijskoj djelatnosti, Izvještaj spominje proizvodnju repe, te postojanje poreza na repu (kao vrste trošarine) koji ima neodgovarajući utvrđenu poreznu osnovicu (sadržaj šećera u repi), ali i želju vlasti da tu neprimjerenu poreznu osnovicu izmjeni (nema podataka je li to stvarno i učinjeno!). Na str. 151. kaže se, naime, kako „tvornica šećera u Čakovcu...trpi zbog klimatskih odnosa kraja, i to se odražava na neprimjerenom oporezivanju (naglasio N.M.). Ovdašnja repa sadrži samo 6 do 6 L posto šećera, a porez na repu (naglasio N. M.) postavljen je na osnovama u sjevernim krajevima, gdje je obično prosjek 9 – 13 % šećera. Time se u uobičajenom načinu oporezivanja javlja razlika od 25 do 33 % na štetu ovdašnje šećerne repe...Međutim, ipak je visokom odlukom od 22. veljače ove godine određena jedna anketa o porezu prema sadržaju šećera u repi, te će se spomenuti nesporezumi riješiti...“

(nastavit će se)

MIJO PTIČEK: KAKO SU JUGO-SLAVENSKI KOMUNISTI NJEGOVOM IMOVINOM PLATILI SMRTNU OSUDU

Beletinec, mjesto smješteno u prekrasnoj pitomoj dolini rječice Bednje, okruženo slikovitim obroncima planine Ivanšćice, kraj je koji po svojoj ljepoti, po širokim vidicima, šumom obraslim bregovima, obrađenim njivama, vinogradima i voćnjacima, osvaja svakog prolaznika. Mještani Beletinca i susjednih sela tu žive stoljećima u miru i slozi, baveći se poljodjelstvom. Zbog prenapučenosti, poneki su migrirali u bogatiju Podravinu ili Slavoniju, ali uvijek su se rado vraćali u svoju rodnu bednjansku dolinu. Međusobno povjerenje i poštivanje mještana bilo je veliko, pa se nikad nije zaključavalo ulazna kućna vrata, da se ne povrijedi susjede.

U takovoj sredini živjela je obitelj **Stjepana i Ane Ptiček - Hižar**, kojima se 11. rujna 1892. rodio sin **Mijo**, najmlađi od četvoro djece. Odgajali ga u hrvatskome i katoličkom duhu i poštenju. Već u mladosti Mijo stječe radne navike, radeći na poljoprivrednom imanju i obrađujući ručno i mukotrpno tvrdu i škrtu ilovaču. U Osnovnoj školi sv. Ilije završio je obvezna četiri razreda. Odrasta i radi u domaćinstvu sve do početka Prvoga svjetskog rata. Godine 1914. mobiliziran je u austro-ugarsku vojsku, pa boravi na ruskim i talijanskim ratištima sve do kraja rata 1918. godine. Tada je demobiliziran i vraća se u svoj rodni Beletinec. Poratne prilike u obitelji potpuno su se izmijenile, jer je stariji brat **Antun** ostao u petogodišnjem zarobljeništvu u Rusiji, a sestre se poudavale, te Mijo ostaje sam s roditeljima na cijelom gospodarstvu. Već sljedeće godine 1919. vjenčao se s djevojkom **Agnezom Banić**, koja mu rodi sedmoro djece, tri sina i četiri kćeri.

Težak život u Kraljevini Jugoslaviji

Unatoč posjedu od 16 jutara oranice, livada i vinograda, nije bilo moguće podmiriti životne troškove Mijine brojne obitelji. Zbog toga se Mijo odlučio na dodatni, ali i još mukotrniji rad te se zapošljava na iskopu ugljena u rudniku Beletinec. Tu uz život poljoprivrednika upoznaje još teži život radnika rudara, pa radeći pod zemljom bez dovoljno zraka, na vlazi od prokišnjavanja, bez odgovarajuće zaštitne opreme, stječe 15-godišnji radni staž.

Piše:

Augustin PTIČEK

Treba napomenuti da su plaće rudara u iskopu bile vrlo mizerne i kretale su se od tadašnjih 300 do 400 dinara mjesečno, što je bilo nedovoljno za život, ali kao dodatak uz poljoprivredu je dobro došao.

Marljivim radom, te odlučnim i načelnim stavovima stekao je povjerenje rudara, pa je stalno biran u sindikalna rudarska vodstva za predsjednika ili tajnika podružnice, kao i u povjerenstva za pregovore s upravom ili vlasnikom rudnika. Bio je aktivan u odboru za brigu i pomoć obi-

Mijo Ptiček (1892.-1947.)

teljima stradalih rudara, jer su nesreće u rudniku bile česte, a nisu postojali fondovi na razini države ili drugi oblici zbrinjavanja takovih obitelji.

Zbog odlučnog zastupanja rudara bio je često ucjenjivan i stavljan na teža radna mjesta s manjom plaćom. Unatoč sugestiji da prestane pomagati sirotinji, pa će dobiti bolje radno mjesto, Mijo nije želio iznevjeriti radnike koje je zastupao.

Po zatvaranju rudnika, vraća se radu na obiteljskomu poljoprivrednom gospodarstvu. Ne svrstavajući se u nijednu političku stranku, Mijo ostaje dosljedan u druš-

tvenim aktivnostima na uređenju sela i poboljšanju životu mještana. Redovito je biran u razne seoske odbore. Zapažen je njegov rad u mjesnome, školskom i komunalnom odboru. Uvijek je bio spreman organizirati mještane u pružanju pomoći siromašnim, bolesnim ili stradalim obiteljima. Naročito bliske kontakte održavao je s mjesnom školom i pojedinačno sa svim učiteljima, koji su redovito navraćali u njegovu kuću kao u svoj dom. Bio je uvijek spreman pomoći im u njihovu radu u odgoju i izobrazbi djece, i u tom je cilju dobivao podršku ostalih roditelja. Među ostalim aktivnostima treba spomenuti njegovo zalaganje za elektrifikaciju sela Beletinec i Krušljevec. Tražio je formiranje odbora za izradu dokumentacije i provedbu radova nisko-naponske električne mreže. U toj ga je inicijativi podržala većina domaćinstva, unatoč teškim materijalnim uvjetima života u ratnoj 1943./44. god. Sav elektro-materijal i izvedbene radove trebalo je platiti u živu, jer je pred kraj rata tadašnji novac puno izgubio na vrijednosti, pa je takav oblik plaćanje bio prihvatljiv većini mještana.

Nakon Drugoga svjetskog rata

Važno je napomenuti da se domaće stanovništvo ovog mjesta nije aktivno svrstavalo ili davalo podršku četverogodišnjoj vlasti Nezavisne Države Hrvatske, ali nije bilo oduševljeno ni novom jugokomunističkom vlašću, nego je pasivno promatralo njezine ekstremne postupke, u uvjerenju da je ona kratkog trajanja i da će spas od komunizma ubrzo doći sa zapada.

Dolaskom nove jugoslavenske komunističke vlasti u svibnju 1945. godine, narod je s velikim nepovjerenjem slušao agitaciju na prisilnim zborovima mještana. Obećavao se narodu lagodan i udoban život bez poreza i nameta, uz malo rada. Mještani na zborovima uglavnom slušaju bez komentara, a u međusobnim razgovorima izražavaju sumnju u njihove priče, jer su previše naprednih i poštenih ljudi pozatvarali i otjerali u logore.

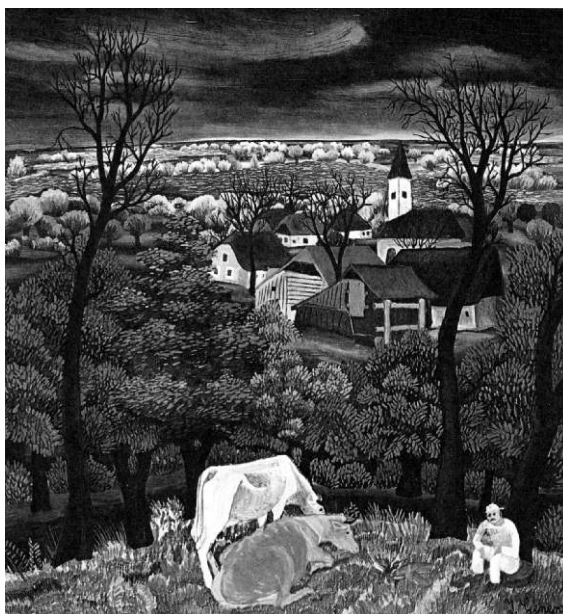
Na jednom od tih skupova iznio je svoje mišljenje i Mijo Ptiček. Na osnovi vlastitoga životnog iskustva o lijepim obećanjima od Austro-Ugarske preko Kraljevine

Jugoslavije do **Pavelićeve** NDH, nije mogao povjerovati u priče o dobrom i udobnom životu seljaka. Tom prilikom predložio je da nova vlast obrazloži narodu konkretne mjere koje će provesti, pa i dade jamstva u pisanom obliku, da će stvoriti obećani udoban život. Na tom skupu nije dobio odgovor, jer mu ga prisutni agitatori nisu mogli dati. Ali ga je dobio nepune dvije godine kasnije, na proljeće 1947. godine od OZN-e, koja ga je osudila na smrt bez redovnog suda i u njegovoj vlastitoj kući, između ostalog i zato što je na zboru mještana 1945. svojim istupom javno djelovao protiv nove vlasti.

Sumnja u obećanja jugokomunističkih agitatora povećala se uhićenjem svih naprednih pojedinaca kao i svih imalo sumnjivih osoba za koje se pretpostavljalo da će ometati novi režim. Varaždinski zatvor bio je pun osumnjičenih osoba, pa su i neke javne zgrade pretvorene u zatvore, kao i svi stari dvorci u okolici grada. Tu su vršena saslušanja i velik je broj građana ubijen u Dravskoj šumi ili po šumama u okolici, a samo sretnici odvedeni su u zatvore Stare Gradiške, Lepoglave, Požege i drugdje.

Mještani sela župe sv. Ilije nisu se mogli pomiriti s činjenicom da su župnik **Josip Godrijan** i upravitelj škole **Božidar Turzan** lišeni slobode te da su odvedeni u logor na višegodišnju robiju, ni krivi ni dužni, već samo zato što su bili ugledni građani i što ih je narod slijedio i poštivao njihov rad za dobrobit svih stanovnika ove župe. Nezapamćeno je bilo oduševljenje župljana u jesen 1945., kad su pod pratnjom zatvorskih čuvara iz Stare Gradiške dovedeni u Varaždin vlč. Godrijan i učitelj Turzan, da nabave zelje za logorsku kuhinju. Te nedjelje dopušten im je dolazak u crkvu sv. Ilije. Vrhunac oduševljenja odigrao se u crkvi, kad je župnik Godrijan služio sv. misu uz crkveni zbor i orguljašku pratnju B. Turzana. To je za OZN-u i mjesne žbire bila prevelika i otvorena provokacija, pa su odlučili da ih «pod hitno» odvedu natrag u logor Stara Gradiška.

Župnik Godrijan odveden je natrag u logor, a učitelj Turzan sklonio se u ilegalu. Tu je došao u dodir s Mijom Ptičekom, koji mu nije mogao ni htio uskratiti pomoć, pa ga je sklonio u krugu svoje kuće. Postojala je stalna opasnost da se duljim boravkom na jednom mjestu otkrije njegovo sklonište, pa je češće preseljavan

Ivan Generalić: Selo

na nova skloništa u mjestu Beletinec, Krušljevec i drugdje. Veliko priznanje zaslužuju mještani sela Beletinec, koji su znali za Turzanov boravak kod obitelji Ptiček, ali ih nitko nije odao. Međutim, neoprežnošću same obitelji Turzan, OZN-a je doznala za njegovo sklonište u selu Krušljevec i kod njega pronašla reвно vođeni dnevnik od prvog dana skrivanja, s poimeničnim i vremenskim podacima o njegovu kretanju. Time su tijela progona i bez istrage dobila detaljne podatke o njemu i popis osoba s kojima je bio u kontaktu.

Na osnovi tako dobivenih podataka, OZN-a je prije lišenja slobode osumnjičenih stvorila plan, kako će riješiti cijeli slučaj. Glavni cilj koji je trebalo postići, bilo je zastrašivanje stanovništva lišenjem slobode i maltretiranjem svakoga tko je išta znao o skrivanju Turzana, do ubijanja onih koji su ga skrivali ili hranili. Taj se scenarij trebao provesti javno, danju, pred očima što više mještana i izveden je na sljedeći način:

U zoru 2. travnja 1947. dovedeno je kamionom iz varaždinskog zatvora 8 okrivljenih osoba do kuće Mije Ptičeka u Beletinecu. Tu su izbačeni iz kamiona i čekali do 12 sati na presudu - masakr, koji je bio dogovoren u varaždinskoj OZN-i, bez ikakva sudskog postupka. Vršena su formalna ispitivanja, uz prijetnje da će ih sve poubijati. Mijo Ptiček, zajedno sa suprugom Agnezom, doveden je iz vlastitog podruma, pa su oboje priključeni ostalim okrivljenicima. U podne istog dana počela je zločinačka krvava odmazda ubijanja pred očima mještana. Mijo Ptiček ubijen je prvi, rafalom u blizini kuće.

Ubojice naređuju supruzi da ga sahrani, ali bez svećenika i bez nazočnosti rodbine i mještana, samo s njegovom malodobnom djecom.

Ostali okrivljenici stjerani su natrag u kamion i krenuli su prema Varaždinu. Usput, u selu Beletinec, također javno pred mještanima, krvnici ubijaju **Antuna Đurkasa** iz Beletinca i **Dragutina Baruleka** iz sela Doljan. I tu se željela pokazati odlučnost komunističkog režima, koji je htio pokazati što će se dogoditi svakom tko se na bilo koji način bude suprotstavio novim vlastodršcima. Preostali okrivljenici odvedeni su natrag u varaždinski zatvor, gdje su čekali formalnu odluku suda. Sud je, nakon dva mjeseca čekanja, službeno potvrdio provedeni masakr OZN-e za trojicu ubijenih i izrekao kazne prisilnog rada od 6 mjeseci do 8 godina za ostalih deset optuženika. Neki osuđenici okrivljeni su jer je kod njih Turzan boravio ili samo zato jer su znali gdje se skriva, dok je župnik župe sv. Ilije vlč. Stjepan Golubić osuđen na 8 godina robijanja, jer je u nekoliko navrata ispovjedio Božidara Turzana.

Evo i popisa osuđenih na izdržavanje kazne u logorima Slavonske Požege i Stare Gradiške uz gubitak svih građanskih prava: **Jelka Barulek** iz Beletinca, **Franjo Bosilj** iz Krušljevca, **Stjepan Golubić**, župnik župe sv. Ilije, **Antun Horvat** iz Beletinca, **Terezija Jurak** iz Beletinca, **Marija Kolar** iz Krušljevca, **Valent Križaj** iz Beletinca, **Jelena (kći Mije) Ptiček** iz Beletinca, **Franciska (kći Mije) Ptiček** iz Beletinca i **Zlata Puklavec**, učiteljica u Beletincu.

Važno je zabilježiti i to da su članovi OZN-e od okrivljenika koje su kanili smaknuti, tražili da sami potpišu svoju smrtnu osudu, obećavajući im da će time biti amnestirani. Dok je jedan od okrivljenih naivno povjerovao njihovu obećanju, Mijo Ptiček, dosljedan svojim životnim uvjerenjima i stavovima, nije htio potpisati takvu izjavu, tvrdeći da svojim postupcima nije učinio djelo za koje bi trebao platiti životom. Uvidjevši da ga ne mogu slomiti, smislili su drugi način kako bi barem malo smanjili svoju krivicu za ubojstvo nevina čovjeka, a možda i olakšali svoju savjest: potražili su u selu trojicu mještana, koji će potpisati njegovu smrtnu osudu. Pronašli su ih u imenima: **Stjepan Ptiček (Cesar)** i **Ćiril Štefanec**, oboje iz Beletinca, a trećeg potpisnika još

danas nitko nije otkrio. Vjerojatno trećeg sukrivca svoga krvničkog pokolja nisu uspjeli pronaći.

Prema kasnijem osobnom priznanju potpisnika smrtne osude, organi OZN-e su im obećali nagradu za suradnju, u obliku priznavanja radnog staža, povlaštene mirovine i nasljeđivanja konfiscirane imovine ubijenog. Nažalost, naivnost i pohlepa spomenute dvojice pokazala se i na djelu. Nakon ubojstva Mije Ptičeka, došli su u kuću obaviti premetačinu, tražeći vrijedne predmete Mijinih kćeri Jelene i Franciske, koje su odvedene u logor. Na njihovu žalost, nisu pronašli ništa vrijednog što bi ih zadovoljilo, a možda je i Agneza Ptiček, majka logorašica, prije njihova dolaska sakrila neke stvari, na dojavu **Franje Milovca** što se sprema. Planirali su i konfiskaciju poljoprivrednog zemljišta, ali su na zgražanje mještana odustali zbog troje malodobne djece, koja su ostala iza stradalog oca i starijih sestara.

Zvjerskim ubijanjem nevinih ljudi, jugoslavenske su komunističke ubojice u potpunosti postigle svoj cilj, zastrašivanje naroda. Nitko u mjestu više nije bio siguran za svoju slobodu i život. Mještani su izgubili međusobno povjerenje, jer je svaka i najmanja sumnja mogla osumnjičenog odvesti na višegodišnju robiju, ili ga lišiti života, kako se tada govorilo, "za primjer drugima".

Za članove obitelji Ptiček, koji su ostali u kući nakon ubojstva oca u tako zastrašenom selu, život je postao nepodnošljiv. Kuća koja je prije kratkog vremena bila mjesto gdje se svakodnevno s veseljem dolazilo u posjet, na razgovor i savjetovanje o svemu i svačemu, odjednom je postala kuća straha koju se zaobilazilo. Mještani su izbjegavali svaki susret, čak i s malodobnim članovima obitelji. Može se zamisliti kako je to djelovalo na psihu maloljetne djece i njihove majke. Zbog toga nije nimalo čudno što se u kratkom roku svih sedmero djece zajedno s majkom iselilo iz Beletinca. Nije slučajno da je njihov djed Stjepan, omiljeni član obitelji, nakon kratkog vremena iznenada umro od srčanog udara, a i djeca pokojnog Mije redom boluju i umiru od srčanih oboljenja. Unatoč strahu mještana od jugokomunističkih represija, našlo se u selu i hrabrih ljudi koji su pružili pomoć ili sklonište malodobnoj djeci, koja su i danas zahvalna obiteljima **Josipa Banića, Vida Banića i Antuna Ptičeka Hižara**. Zahvalni su i mjesnom upravitelju škole Anti Oreškoviću, koji je svojim riječima utjehe i savjetima hrabrio majku i njezinu malodobnu djecu. •

«USTAŠKA KUĆA»

Piše:

Slavko ČAMBA

Obitelj **Đure i Marije Štefinec** iz Đurđevca, ulica P. Frančine br. 68, bila je 1945. godine proglašena neprijateljskom, ustaškom kućom. Zato su Štefinčevi ukućani uvijek bili obilježeni kao neprijatelji Jugoslavije.

Sjeća se **Ivan** svog oca **Nikole**, rođenog 1911. godine. Nikola je u Zagrebu bio domobran, služeći svoj vojni rok. Godine 1944. god. došao je kući na

Nikola Štefinec 1944.

urlab. Puna kuća radosti i veselja. Katarina, majka, sprema bogatu večeru, otac se Nikola zabavlja sa svojom dječicom. Djed i baka ponosni na sina hrvatskog vojnika, ne spuštaju pogled od njega.

Odjednom lupa na vratima. Upadaju dva civilna razbojnika (poznati mještani) s puškama u rukama. Zapovjede Nikoli da se spremi, da ide s njima «na razgovor». Suznim očima Nikola zadnji put pogleda obitelj koja ga više nikad vidjela nije. Narednih dana uzalud je Nikolina Katarina tražila muža. Bez uspjeha. Doznali su da je u susjednom selu Novigrad Podravski u zatvoru. Tamo mu je u «ime naroda» izrečena smrtne osuda. S ostalima, vezani žicom na ruke, pogubljeni su u Javorovečkoj šumi bilogorskoj, gdje im se ne zna za grobište.

Drugi, mlađi Nikolin brat, **Dragutin**, rođen je 1921. Bio je ustaški časnik. Nestao je u kolonama smrti 1945. negdje u jamama slovenskim.

Od godine 1991. Štefinčevi svake godine hodočaste u Bleiburg, gdje se mole za hrvatske mučenike. Tu, gdje duh vremena živi, iz grobnih jama viri. Tuga srca para, kroz burnu povijest - naroda Hrvata! Pitamo se: Kako, kome opraštati? I kako još i danas, vi ostaci komunizma sijete nesvjesno **Titove - Mesićeve** laži?!

Dva so brata mučenički
krv, življenja dali.
V črne jame od krvnika
- skupa so zaspali!

Slobodna Hrvacka došla
o, braćo podravska.
Od vas se je porodila
nova nam Hrvacka!

Dragutin Štefinec 1945.

TKO JE 1941. U SRBU PROTIV KOGA USTAO, TKO JE POČINIO GENOCID, EGZODUS I KULTUROCID?

Etničkim čišćenjem Hrvata katolika, 1941. godine je 2.364 duša protjerano iz župe Boričevac. U velikom su egzodusu raseljeni širom Hrvatske, a rodna su im ognjišta uništena kao što je uništena i župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije. Iz Kulen Vakufa i Bihaća željeznim su transportima prognani i obespravljani raseljeni po Slavoniji, sve do Bjelovara pa čak i do Apatina u Bačkoj. Do danas nisu dobili nikakvu zadovoljštinu, niti bilo kakav oblik naknade otetoga. Tek danas se pokušavaju obnoviti zemljišne knjige i crkveni objekti, ne bi li se stvorili uvjeti za mogući povratak.

Što u tom kontekstu znači obnova spomenika «ustanku naroda Like u Srbu»? Kojega naroda? Ustanak protiv koga i radi čega? Tko je tu izvršio genocid i kulturocid?!

Riječ je o spomeniku koji vrijeđa uspomenu na tolike nevine hrvatske i ostale žrtve iz tog vremena i s tog područja. Nad tim je žrtvama izvršen nakrvaviji genocid, sve s ciljem stvaranja Velike Srbije. Podizanje ili obnova jednoga takvog spomenika zločinu nad hrvatskim pukom, značilo bi novo ubijanje već ubijenih, a za preživjele i njihove potomke bio bi to čin ne samo ponovljenog nego i trajno podržavanoga, produženog zločina nad njima. Zbog toga taj pothvat može izazvati nesagledive duhovne i političke potrebe u suvremenoj Hrvatskoj. Za tu su itekako odgovorni i oni hrvatski političari, koji su na *srbskome derneku* u srpnju 2008. obećali obnovu tog spomenika! A da prvaci srpske (velikosrpske?) politike u Hrvatskoj ništa ne prepuštaju slučaju, jasno govori činjenica da se kamen za postolje doprema iz – Srbije! Ni hrvatski im kamen nije dobar!

Marija Bebić (Krpan), Mali Lošinj: Boričevac – moja "Tara" (Uspomene)

«U kolovozu 1941. bila sam dijete i nisam mogla shvatiti što se događa. Kao u magli, sjećam se da smo bježali noću. Bila je mjesečina, a cesta bijela i ja sam podizala svoje male nožice, misleći da gazim po vodi. Prihvatilišta za izbjeglice, domo-

vi za ratnu siročad, blijede uspomene na mnogobrojnu rodbinu, na zavičaj.

Moj otac 1945. s ličkom kapom na glavi i ličkom torbom u kojoj mu je bila sva imovina, pješice iz Zagreba dolazi na svoje ognjište. Nije htio ničije, već svoju rodnu grud. Nalazi sve spaljeno i uništeno ognjište. Godine 1947. otac me nalazi u domu za ratnu siročad u Klanjcu. Nama djeci nema što pružiti. Mene odvodi najstarijem bratu **Milkanu**, koji i sam nema mnogo, i tako me smjestio u Međi-

Boričevac, crkva u obnovi

murju. Nakon 8 godina sama 13-godišnja djevojčica odlazi za ljetne praznike u svoj zavičaj, u svoj Boričevac.

Putujem po sjećanju. Dolazim na Udbinu. Dokle mi pogled seže - ruševine, malo ljudi i uglavnom žene u crnini. Pošta sklepana od dasaka i tu pitam, kakvu vezu imam do vodovoda (nemam pojma i gotovo ništa mi ne znači vodovod, osim što me asocira na vodu), ali su mi objasnili da tu trebam pitati za vezu za Donji Lapac. Ipak, sreća me poslužila, naišao je vojni džip i povezoše me do vodovoda.

Izišla sam iz džipa na vodovodu, a da nisam ni upitala vozača kuda se ide za Boričevac. Umorna od puta, preplašena od

ruševina i pustoši, malo sam se osvježila i sjela. Tu se križaju četiri ceste, a ja razmišljam: "Bože, koja sad od ovih cesta vodi u Boričevac?". Blijeda sjećanja naviru. Mora biti bijela cesta, jer se sjećam kad bi kiša padala, mi smo djeca gacali po bijelome blatu. I tako ja po tom instinktu krenem pravom cestom prema selu. Osjećam po nečemu što ni sama sebi ne mogu objasniti, da koračam cestom koja je dio moga otrgnutog djetinjstva. Prebirem po blijedim uspomenuama i sigurna sam da s glavne ceste vodi jedan put do kuće. S ceste se vidi kuća, pojata, stričeva kruška, a iza nje bunari.

Iz razmišljanja sam se trgnula i ugledala dječaka. U njedrima nosi zelene jabuke. Pitam ga: "Je li ovo Boričevac i gdje je kuća **Mile Krpana**?" Slegnuo je ramenima, a ja nisam znala da se Mile zove **Jališin** i da ga po tom nadimku svi poznaju. Bio je to moj brat **Filip**. Razdvojili su nas u Osijeku. Osam godina se nismo vidjeli i nismo se prepoznali!

Tako sam stigla do srušene crkve. Iznad nje je groblje, zapravo šikara. Tu počiva moja majka koju nisam ni upamtila. Umrula je kad sam imala samo tri godine. Jako mi nedostaje. Grob nisam našla, ali sam, upijajući miris lipe, sjela na zid pokraj ove naše crkve i gorko zaplakala. Bile su to suze i tuge i radosti, jer eto ipak idem na svoje ognjište koje najtoplije grije. Obrisala sam suze i krenula dalje svojom bijelom cestom. Kad sam prepoznala putić koji se spušta prema kući, kad sam ugledala pojatu, krušku, šljivik, kad sam ugledala rodnu kuću, preplavili su me osjećaji koje nikad neću zaboraviti. Suze kao lješnjaci zasljepuju me, a ja sam trčala, trčala, da me zagrlj roditelj koji mi je još ostao, roditelj kojeg nitko prognanom djetetu ne može nadoknaditi.

Bože, koliko bih bila uskraćena da to nisam doživjela! To mi je dalo snage da kročim u život pun neizvjesnosti. Dijete sam Boričevca. Obično kažu: "Hvala Bogu da su djeca bila mala, ne sjećaju se..." Ova svoja sjećanja zabilježila sam i darujem ih naraštaju djece Boričevca, koja se tek sad vraćaju i kao ja prebiru po blijedim uspomenuama iz svog djetinjstva, si-

lom otrgnutog. Ovo je naša "Tara". Prohujale su godine, za moju generaciju teške, ali smo imali i svoj obrambeni mehanizam – održali smo se. Svaki Boričevljanin, da ima dara za pisanje, imao bi svoj roman "Zameo ih vjetar". Poklonimo se našim mrtvima, a živima, starijima, hvala što su u sve nas, u naše misli i srca ukali ljubav prema Boričevcu!

Ja sam, za razliku od ostale djece Boričevca, imala sreću, zahvalna sam svom ocu što je pod nemogućim uvjetima upalio ognjišta. Ja sam se na njem ogrijala sve do 1960. godine, kad je umro, a za nas mlađe tu više nije bilo života. Ni suho zlato nema takav sjaj – kao rodni zavičaj. Ne dam svoju "Taru", svoj Boričevac!

Dragi Boričevljani, ne smije nas zamesti vjetar. Mi imamo svoju Taru, našim patnjama za otrgnutim domom došao je kraj. Na veličanstvenom skupu na blagdan Male Gospe, zaštitnice naše župe, susrela sam i mladost i starost Boričevca. Svi zbunjeni, s erupcijom emocija. Bore se s mišlju – kako? Gdje početi? Vrijeme je učinilo svoje. Kažu: "Mi smo ostarjeli, djeca se rodila, navikla na mjesta gdje su im roditelji stvorili novi dom." Ali, nitko ne dvoji da je potomak Boričevca. Dileme su razumljive, jer tu nema više ni kamena na kamenu.

Ali, šljive obojile svoja stabla, kao da zovu – dođi, uberi me. Dugo ja cvjetam i dajem plodove. Vrijeme je da dođeš i ubereš me. Kako kaže povjerenik vlade za Općinu Donji Lapac, gospodin **Piplica**: "Sudbina Boričevca u vašim je rukama, Boričevljani!" Krenimo, Boričevljani! Izliječimo svoje duše! Jednog sam vidjela, stavio zastavu, napisao: "OVO SE NE PRODAJE". Zapalio na kamenu nekad rodne kuće vatru i napravio domjenak sa svojim potomstvom. Svi smo mi to isto učinili kao da smo se dogovorili.

UPALIMO SVOJA OGNJIŠTA, NE DAJMO BORIČEVAC!

Jer riječ napretka nema i ne će imati nikakva smisla dok na svijetu bude nesretne djece. Mi smo rano odrasli. Čari djetinjstva nismo ni osjetili, a tužan pogled naših roditelja duboko je usječen u našim dušama. S ovog mjesta iz Povelje o zemlji. Neka naše vrijeme bude zapamćeno po buđenju novog poštovanja prema životu, čvrste odlučnosti u postizanju održivosti, ubrzavanju borbe za pravdu i mir.» (*Marija Bebić, rođ. Krpan, Mali Lošinj*)

*

(Prema tekstovima Marije Bebić i Jadranke Matašin, predsjednice Udruge Ličana župe Boričevac, za tisak priredio N. L.)

Moj otac **Josip Belošević** uhićen je 16. svibnja 1945. na radnome mjestu, a ubijen je 13. srpnja iste godine, vjerojatno negdje u okolici Varaždina. U noći, iza policijskog sata koji je počinjao navečer u 21 sat, kamionima su vozili nesretne ljude na smaknuće. Ni danas im se ne znaju grobovi.

U tjednome prilogu *Večernjeg lista, Obzoru* od 17. travnja 1994. publicist **Josip Grbelja** objavio je članak pod naslovom «*Trideset i sedam strijeljanih*», koji u cijelosti glasi: «*Vojni sud Druge armije JNA (komandant je bio Koča Popović) osudio je nakon rata na*

Josip Belošević

smrt sljedeće novinare i publiciste: Josipa Beloševića, Franju Bubanića, Borisa Berkovića, fra Dominika Barca [Baraća], dr. Josipa Baljkasa, Vika Bjeliša, Marijana Fuisa, Zlatka Fogetića, Stjepana Frauenheima, Stjepana Hajdinovića, Miju Hansa, Milivoja Magdića, Silvija Maurana, Tijasa Mortigiju, Vilima Peroša, Antu Pajdaša, Ivana Peku, Domagoja Ružičića, Jerka Skračića, Strehu, Facu Srnaka, Šunjića, Ivana Šestaka, prof. Šmita, Aleksandra Šantića, Gaju Širolu, Djuru Teufela, Tomazea, Trežića, Dragutina Tuka, Daniela Uvanovića, dr. Vladimira Židovca i dr. Feliksa Židovca. Dosad u dokumentima nismo mogli pronaći imena Kavurića, Strehe, Šunjića, Šmita, Tomazea i Trežića.»

O pokolju koji su u Varaždinu izvršili jugoslavenski komunisti, danas se već ponešto znade, iako je puno toga i dalje

nepoznato. No, sa sigurnošću se može kazati kako su progoni i ubijanja političkih protivnika započeli doslovno prvog dana nakon ulaska Jugoslavenske armije u grad.

Prvi su na redu bili intelektualci: profesori, odvjetnici, sudci, liječnici, a za njima trgovci i drugi imućni i ugledni ljudi. Drastičan je primjer stradanja gimnazijskoga katehete **Kajdžića**, koji je u kasnijem razdoblju bio župnik u Biškupcu. On je pribijen na križ i tako pušten niz Dravu, pa su ga nizvodno pronašle neke žene. Bilo je posve normalno da nitko od «osuđenih» nije dobio nikakvu presudu. I mojoj je obitelji presuda mog oca ostala uskraćena, pa sam ju nakon puno muka dobila tek 2. lipnja 1994., nakon obraćanja Hrvatskomu državnom saboru.

Presudom br. 81/45 od 1. srpnja 1945. Vojni sud Vojne oblasti zagrebačke J. A. – Vijeće komande grada Varaždina, osudio je mog oca jer je: «**odmah u početku 'NDH' položio ustašku zakletvu i vjerno služio Pavelića u svojstvu želj. prometnika, dakle počinio krivično djelo službe neprijatelju**», nadalje, jer je «*od početka do konca 'NDH' bio dopisnik fašističkih listova 'Nova Hrvatska' i 'Hrv. narod' te lista 'Hrvatsko jedinstvo' do kraja svibnja 1944. g. bio urednik u Varaždinu, a koji list je bio izvor fašističke propagande uperene protiv slobodo-ljubivog pokreta naroda, dakle je počinio kriv. djelo propagande i agitacije u korist neprijatelja*», te jer je «*kupio 1941. g. opljačkane židovske stvari i to 6 stolaca, te jedan glasovir za glazbu, dakle počinio je krivično djelo razgrabljivanja narodne imovine*», pa je osuđen «*na kaznu smrti streljanjem, trajan gubitak građanske časti i konfiskaciju njegove imovine*».

U obrazloženju se navodi da otac priznaje djela za koja je suđen, ali da se brani «*da je sve to učinio iz uvjerenja da je uspostavom NDH pod vodstvom Pavelića hrvatski narod dobio svoju slobodu*». No sud zaključuje kako je otac kao inteligentan čovjek morao uvidjeti da nije tako, pa se «*iz toga vidi koliko je bio uvjeren ustaški privrženik*», te se dodaje: «*Činjenica je da*

JOSIP BELOŠEVIĆ – JEDAN OD UBIJENIH HRVATSKIH NOVINARA

mu je sin **Josip** za Jugoslavije bio u ustaškom pokretu, a za NDH ust. logornik u Koprivnici. Starija kćerka **Jelena** bila je na dužnosti stožernice u varaždinu, a mlađa kćerka dužnostnica ustaška na stožeru u Varaždinu. Dakle, jasno da je netko dao ustaški duh toj obitelji, a obzirom na to da okr. 1943. g. uzima uredništvo 'Hrv. Jedinstva' u svoje ruke kada su već bila poznata naročito njemu kao zreloom čovjeku djela ustaša, sigurno je da je okr. dao ustaški odgoj svojoj djeci.»

U odnosu na kupljene stolice i glasovir, presuda navodi: «Za točku 3. ne brani se ničim što je i razumljivo jer bi obrana u ovom slučaju bila neumjesna». Presuda priznaje da je otac pomogao mnogim osobama koje su se u doba NDH našle u zatvoru, «međutim, jasno je i zbog gore navedenog, da to nije radio iz simpatija prema N.O.P. nego čisto iz ličnih prijateljskih i egoističnih razloga».

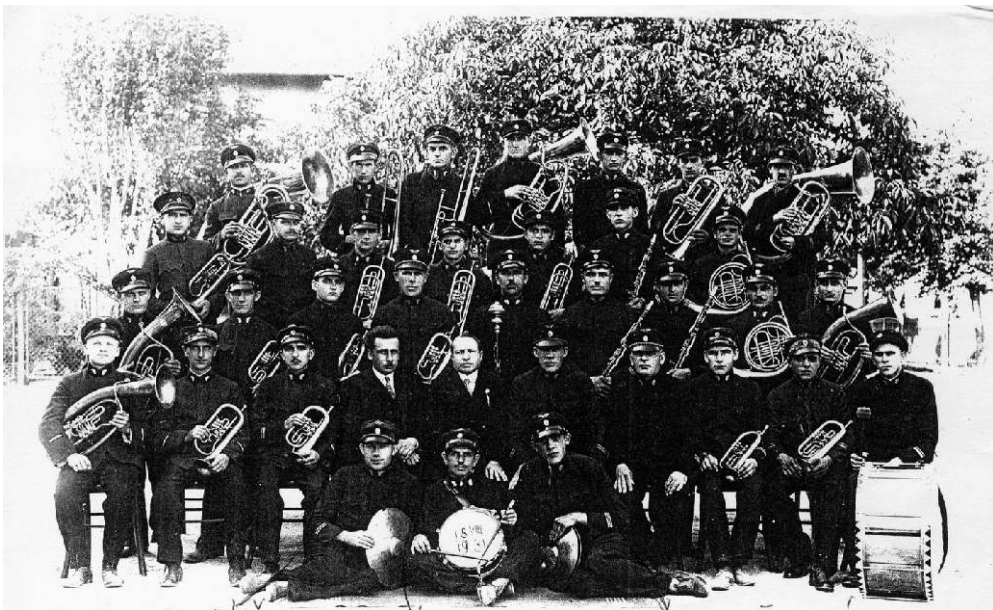
Otac se politikom zapravo nije bavio. Za nj su postojali samo obitelj, posao, novinarstvo i glazba. Bio je, naime, jedan od obnovitelja varaždinske gradske glazbe. Ona je postojala još u 18. stoljeću, ali je raspuštanjem glazbenog

Piše:

Branka ŠARGAČ

društva «Hrvatski Zagorci» u doba šestosiječanjske diktature Varaždin ostao bez nje. Radi toga je 19. travnja 1931. održana

strumenata, Blumschein, moj otac **Josip Belošević** i **Alojz Šinigoj** su potpisali mjenice i hipotekarno opteretili vlastite kuće te tako kupili 30 glazbala. Idućih godina i desetljeća ta je glazbena udruga imala brojne i uspješne nastupe i koncerte. Glasovir koji se ocu stavlja na

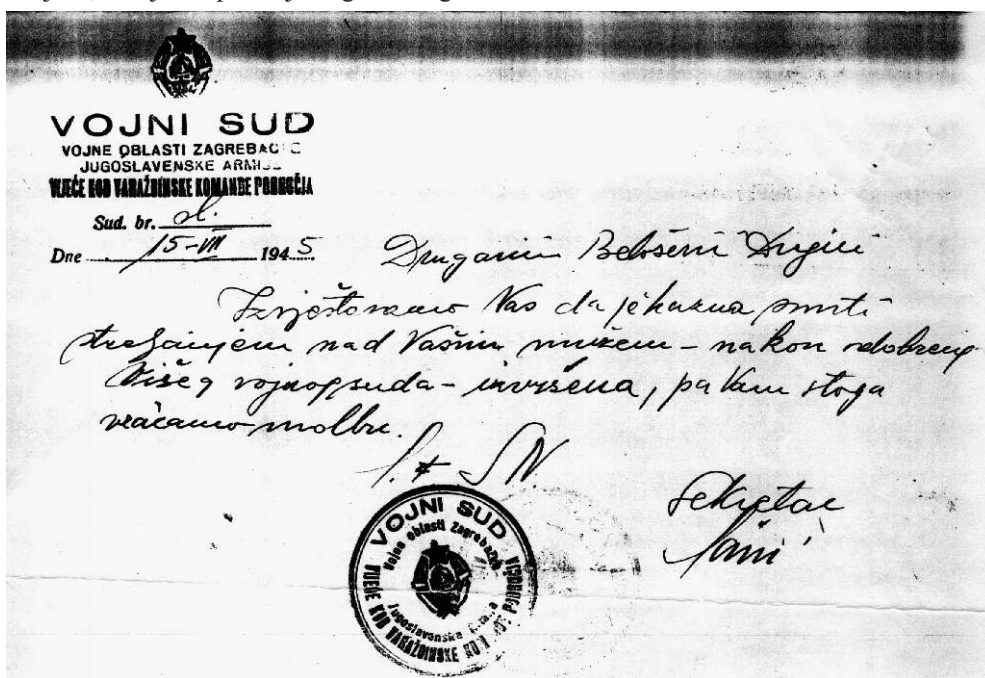

Varaždinska Željeznička glazba

konstituirajuća sjednica «Željezničke glazbe Varaždin», a za prvog pročelnika izabran je **Vladimir Blumschein**. Budući da nije bilo dovoljno novca za kupnju in-

teret, uopće nije nikad bio u posjedu ova glazbenog društva (jer limena glazba glasovir ni ne treba!), pa ga nitko – pa ni moj otac – nije mogao ni trebao kupiti ili oduzeti u korist glazbe. Kako mi je potvrdio g. **Korenički**, kasniji tajnik Željezničke glazbe, zapravo se je radilo o glasoviru koji je bio vlasništvo **prof. Petroni-Kadžavek**, koja je na njemu davala poduku učenicima...

Oslanjajući se na tadašnje zakonske odredbe, krajem devedesetih godina zatražila sam reviziju odnosno poništenje osude mog oca. Nakon što je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske dalo mišljenje da je osuda bila politički motivirana i donesena u montiranom procesu, Županijski sud u Varaždinu je presudom Kv. 27/1999-7 od 23. veljače 1997. tu osudu u cijelosti poništio. U toj se odluci navodi kako je iz dokumentacije razvidno da je moj otac *strijeljan prije nego što je osuđujuća presuda uopće bila donesena...*

Obavijest da je smrtna kazna nad Josipom Beloševićem izvršena

SUDBINA ANĐELKA TROŠELJA

U prosincu 2010., četiri dana prije Božića, u Splitu je u 85. godini umrla moja supruga **Maria Maja Stipišić rođ. Miljević**, članica hrvatskog društva političkih zatvorenika. Prema zadnjemu ju je počivalištu – a pokopana je u obiteljskoj grobnici u Vrboskoj na Hvaru – ispratio veliki broj Splićana, pa i izaslanstvo HDPZ-a na čelu s **prof. Tomašem**. Maria je rođena u Vodicama, u srcu Istre, u vrijeme kad je ta hrvatska pokrajina bila u sastavu Kraljevine Italije. Zbog terora talijanskim imperijalista i fašista, njezini su roditelji odlučili emigrirati u Zagreb kad je Maria imala sedam-osam godina.

Tako je Maria ostatak svoga traumatičnog djetinjstva provela na zagrebačkoj periferiji. Kad je imala 19 godina, udala se za **Silvija Vrčeka**, mladoga zagrebačkog liječnika. U svibnju 1945. krenuli su na povlačenje. Hrvatska tragedija i predaja za nju je kulminirala na jednoj poljani kod Dravograda, a sa suprugom se rastala u mariborskoj kadetskoj školi. Njemu su tu gubi trag, pa je očito ubijen u skupini medicinaru pobijenih u Mariboru. Tri godine kasnije nas dvoje smo se vjenčali u zagrebačkoj crkvi sv. Marka, budući da je zalaganjem kanonika **Penića** njezin prvi crkveni brak poništen.

Ovo je zapis koji mi je diktirala davne 1998. godine, koji je bio potaknut Vašim pozivom, ali Vam nažalost nije dostavljen.

*

«Potaknuta Vašim pozivom u *Političkom zatvoreniku* od veljače 1998., odlučih vam dostaviti Otpusnicu Komande zagrebačkog vojnog područja – Vojnog suda – br. sud. 176/46 od 22. februara (veljače) 1946. godine, kojom se **Marija Vrček** presudom tog suda oslobađa od optužbe da je znala da ranjenog **Anđelka Trošelja** kome je pružila liječničku pomoć, «traže narodne vlasti, te se otpušta na slobodu».

Pretpostavljam da je istim obrazloženjem istog dana puštena iz zatvora u Novoj Vesi i **Anica Golubar**.

Povod moje odluke da objavim svoja sjećanja, jest moja želja da se jave rođaci, prijatelji ili znanci ne samo Anđelka Trošelja koji je vjerojat-

Piše:

Dr. sc. Antun STIPIŠIĆ

gno ubijen, nego i ostalih sudionika spomenutog procesa koji su također istog dana osuđeni na smrtnu kaznu. Vjerujem da su u skupini bila osmorica nesretnika.

Mnoge osobe s prezimenom Trošelj koje sam susretala, nisu mi dali vrijednije podatke, a ista je sudbina i mojih telefonski poziva osoba s tim prezimenom prema podacima iz telefonskog imenika.

Moj sadašnji suprug nastojao je pregledom dokumenata kojima raspolaže Državni arhiv u Zagrebu – Savska cesta, pronaći trag ovom procesu, osobito pregledom dokumenata u svezi s procesom **Erihu Lisaku**, jer su me istražitelji stalno zapitkiivali o tome, spominjući ime nadbiskupa **Stepinca**. Nažalost, u arhivu nije pronađeno ni ime Anđelka Trošelja. Tada mu je rečeno da je sva dokumentacija Vojnog suda s Nove Vesi prenesena ranije u Beograd. Preostaje mi po sjećanju izložiti tijek zbivanja od jeseni 1945. do 22. veljače 1946. godine.

U kasnu jesen 1945. u stan mojih roditelja došla je Anica Golubar. Naše je prijateljstvo učvršćeno istraživanjem sudbine naših muževa izgubljenih u vrtlogu Bleiburga. Vidljivo uzbuđena, ona mi reče: «Ti si nam posljednja nada. Jedan naš borac, teško ranjen, skriva se u kući gospođe 'A' (imena namjerno ne iznosim, a nisu ni bitna) u Kustošiji. Pokušali smo naći stručnu osobu koja bi mu pružila pomoć, ali bez uspjeha. Ti si nam zadnja nada.»

Iz ostavštine svog muža, koji je kao liječnik bolnice u Krajiškoj ulici ranjenike

evakuirao na Zapad, pronađoh neki sanitetski materijal i nakon konzultacije s liječnikom 'J', čiji je sin podijelio sudbinu ostalih medicinaru, uputih se s Anicom u Kustošiju. Sudbine liječnika i medicinaru, koje usput spomenuh, ne ću ovdje opisivati, jer je to potanko učinila moja prijateljica Nena u Nikolićevoj *Hrvatskoj reviji*

Maria Maja Stipišić

ji br. 4/1993., pod naslovom „Tragedija hrvatske mladosti 1945.“ na str. 577.

Na putu u Kustošiju više sam razmišljala o tome kako provesti napatke doktora 'J', nego što sam razmišljala o opasnosti kojima se Anica i ja izlažemo. Moje medicinsko znanje rentgenskog tehničara je bilo vrlo oskudno. Vjerujem da sam, dok sam se tramvajem vozila prema Černomeru, ponovno doživljavala slike s povlačenja. Svoj 'medicinski fakultet' – onaj humani – položih na poljani kraj Dravograda. Stotine umirućih – samoubojstvima cijelih obitelji – učiniše da sam s tek navršениh devetnaest godina prerano sazrela.

Čini mi se da sam jedva dočekala da dođemo do ranjenog Trošelja. Učinile smo sve što smo najbolje znali i umjeli te se vratismo u grad. Nakon nekoliko dana, detalji su godinama izbljedili, ponovno se javi Golubarka. Trošelju je lošije. Gospođa 'A' je nervozna, što je i razumljivo, jer je bila u visokom stupnju trudnoće. Trošelj ima svoje ro-

U krugu svojih najmilijih u 85. godini života preselila se dana
21.XII.2009 g. u vječnost

+

MARIA MAJA STIPIŠIĆ
ROĐENA MILJEVIĆ
ČLAN HDPZ.

Bit će pokopana u obiteljskoj grobnici u Vrboski na otoku Hvaru.
Trajekt iz Splita za Stari Grad kreće u ponedjeljak 28. prosinca u 9 sati, a crkveni obred bit će u Vrboski u crkvi Sv. Lovre istog dana u 14,30 sati.

Ostaju trajno zahvalni suprug Antun, kći Ivana Šverko s Emilom, sin Mihovil sa Sladanom, unuka Ana s Lorenom Živković-Kuljiš, unuk Antun Šverko s Marijom, unuka Marija sa Stankom Vuković, unuk Toni s Anteom , nećakinja Mirna Maine s obitelji i nećak Sandro Miljević s obitelji te praunuke Ivka i Iva.

POČIVALA U MIRU BOŽJEM!

đake u Gračanima.. Moramo ga prebaciti u Gračane.

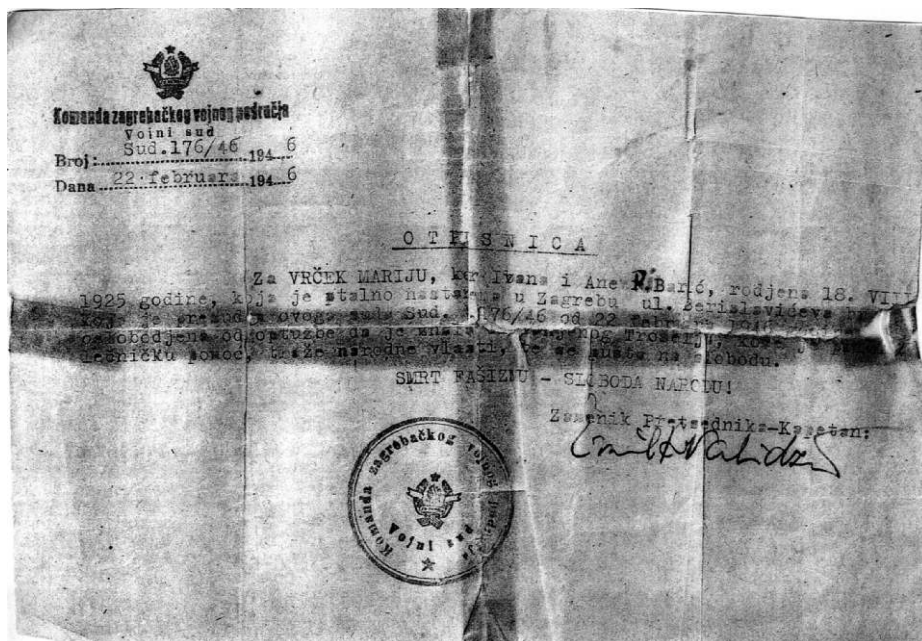
Lako je to reći. Da bi se ranjenika provelo iz Kustošije u Gračane, trebalo je proći dvije mitnice partizanske straže, i to te stravične 1945. godine, sve s nepouzdanim taksistom. Pozajmih novac u majke i instinktom progonjene zvijeri, da bismo 'zavarali' taksista, koji nam sigurno nije bio nesklon, proglasismo jadnog Trošelja mrtvim pijanim i ugasimo ga u taksi. Bocom rakije, pjesmom i smijehom, nudeći rakijom i stražare, predosmo obje prepreke. I tako 'pijani' Trošelji bi prebačen u Gračane.

Radi istine, moram naglasiti da su mi detalji izbljedili. Tko je u životu doživio slične traume, razumjet će me. Ta nikako da se sjetim približno datuma i dana kad sam uhićena i sprovedena najprije u Petrinjsku ulicu, a ne znam ni kako sam i kada dospjela u vojni zatvor u Novoj Vesi. Za razliku od krupnih događanja, sjećam se nebitnih sitnica.

Suze mi jedino potekoše kad mi mladi stražar reče: «Ne moraš stajati, kako je 'isljednik' naredio», dodajući: «Sjedni i kad čujem korake, maknut ću pušku, pa se tada ustani.»

U Novoj Vesi se stvarno dragovoljno javih za pranje hodnika – prenoseći vijesti iz jedne u drugu ćeliju. Sjećam se i pjesama koje nas je teta **Žličarka** učila. Valjda je to normalna pojava u zatvoru.

S Gračanima, dakle, nije bila završena moja uloga. Bolje rečeno, tek je počela. Jednog popodneva na vrata našeg stana pozvoni i u okviru se pojavi gospođa 'A'. Instinktivno iza njenih leđa osjetih udbaša. «Trošelju je loše, treba mu pomoći», reče ona. «Pa, vodite ga u bolnicu», od-

Otpusnica iz Vojnog suda

vratih. «Ali vi znate tko je on», ubaci se udbaša. «Ma, tko je da je, bolesniku je mjesto u bolnici», rekoh i zavših razgovor. Gospođa 'A' i njezin pratilac se udaljše, a ja svojoj majci rekoh: «Spremi mi topli donji veš». I nedugo potom dođoše po mene i povedoše me u Petrinjsku. Već opisah scenu s mladim stražarom.

I tada, dok je 'isljednik' navaljivao da potpišem zapisnik u kojem je pisalo da sam znala kako je Anđelko Trošelji *diverzant*, pojavi se kao od Boga poslan, također 'isljednik' Š. B. koji mi se obrati riječima: «Marice, što ti ovdje radiš?». Slučaj je htio da je **Šime** bio zaručen sestrom moje majke i da je u ono vrijeme često zalazio u našu kuću. Pozvao me u svoju sobu i podučio da i dalje negiram kako sam znala da Anđelka traže *narodne vlasti*.

Danas, kad zrelije razmišljam, čini mi se da nije ni meni ni Anici pomoglo negiranje, nego smo poslužile kao paravan za „objektivnost“ suda koji je nakon osam ili više osuda na smrt oslobodio dvije neopasne udovice.

Ponavljam da ovo iznosim odazivajući se pozivu uredništva, i još više da potaknem istraživanje slučaja Anđelka Trošelja i ostalih likvidiranih iza 22. veljače 1946. Danas, kad čitam zapise iz rata i ispovijedi koje objavljujete u našem listu, skoro ne mogu povjerovati što smo sve doživjeli i preživjeli. A ako ovo bude objavljeno, umnožit ću i dati svojim unucima, da znaju kako se do slobode ne dolazi bez žrtava. Da to razdoblje hrvatske prošlosti ne doživljavaju u svijetlu onoga što pišu ondašnji pobjednici...»

POLJUBI MOJU LJERKU UMJESTO MENE...

U *Političkom zatvoreniku* br. 213 (prosinac 2009.) objavljen je članak **Miroslava Gazde** o pobijenima u Slatinskom Drenovcu. I sama sam tamo 1944. bila u zatvoru, upravo u vrijeme kad su strijeljani **Zora Frank** i njezin brat **Rudolf Frank**, **Marica Šimek** iz četekovca, **Ela Marica** iz Bukovice, **Ivan Vukić** iz Balinaca, **Šimun Markota** koji je živio u Slatini... Nisu to svi koji su tada pobijeni. Strijeljana je i starica **Kata** iz Huma, jedna Hercegovka koja je kao konobarica radila u Slatini, trgovkinja **Šikić** i još puno njih.

Zora Frank je imala curicu staru šest mjeseci i molila me je da, ako iziđem živa, odem u Slatinu i umjesto nje poljubim njezinu malu **Ljerku**. Ja sam tada imala 19 godina i živjela sam u Čačincima i zauvijek će mi biti žao što nisam ispunila Zorinu zadnju želju. Ne znam kako bih doznala je li Ljerka danas živa. Ako jest, morala bi već biti gospođa u godinama, jer je 1944. imala šest mjeseci. Htjela bih joj kazati kako joj je majka bila hrabra i dostojanstvena žena.

Ja sam se uspjela spasiti uz pomoć **Jure Žeželja**. Kasnije sam na križnome putu pješačila sve do Dravograda, gdje su nas

zarobili... Danas sam nažalost stara i jedva pokretna, pa ne mogu opisati pokolj mladih Hrvata u Bukviku kod Orahovice. Jedan **Bužanja** i **Horvat** iz Bukvika te Horvatova sestra **Ilonka** su zapravo bili jugoslavenski pouzdanci, a mladićima su se predstavili kao križari odnosno križarski jataci, dok je Ilonkin muž glumio ustaškog časnika Crnkovića. Mladići su im nasjeli i pali su u udbašku zasjedu. Tako su ubijeni **Tomo Pernar**, **Milan Sertić** i **Milan Perković**...

*Katica Trtanj rođ. Vukić
Dubrovačka 4, Rijeka*

SVJEDOČANSTVA O ZLOČINIMA JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA U PODGRADINI (ZASIDAMA), SELO TIHALJINA, OPĆINA GRUDE

Za potrebe ovog teksta obavljen je razgovor s većim brojem svjedoka koje su u ovome kutku Hercegovine počinili jugoslavenski partizani. To su sljedeći svjedoci: **Ferdo Bunoza** rođen 8. srpnja 1938. u Tihaljini od oca Ivana i majke Luce r. Bukić; **Ljubo Bukić**, rođen 27. srpnja 1924. u Zasidama, Tihaljina, od oca Mate i majke Luce r. Vrdoljak; **Dragica Kolak** (djevojačko Vranješ), rođ. 20. studenoga 1924. u Tihaljini od oca Nikole i majke Kate r. Nikić; **Stjepan Kolak**, rođen 6. veljače 1947. godine u Tihaljini, od oca Joze i majke Dragice r. Vranješ; **Jozo Kordić**, rođen 12. lipnja 1947. godine u Tihaljini, od oca Ivana i majke Matije r. Vranješ; **Milka Rašić** (djevojačko Bukić), rođena 6. kolovoza 1921. godine u Tihaljini, od oca Ivana i majke Drine r. Kordić; **Anica Vranješ**, rođena 27. kolovoza 1909. u Tihaljini, od oca Andrije i majke Kate r. Grančić, umrla 2001. godine; **Jure Vranješ**, rođen 31. siječnja 1915. u Tihaljini, od oca Andrije i majke Kate r. Grančić, umro 3. siječnja 1999. godine; **Kata Vranješ** (djevojačko Grančić), rođena 1878. godine, od oca Ivana i majke Mande r. Opačak, umrla 1973. godine u Žlibini-Slivno te **Vida Vranješ** (djevojačko Kordić) rođena 9. veljače 1920. godine u Tihaljini, od oca Luke i majke Cele r. Čepo.

Njihova sam svjedočanstva prikupio u nizu razgovora vođenih između 1995. i 2009. godine, a prema njima proizlazi da je sva zlodjela u ovome kraju počinila ista skupina jugoslavenskih partizani. Riječ je o sljedećim pojedinačnim zločinima:

Ubojstvo Stipe Vranješa

Stipe Vranješ zvani Spuž, rođen je 1914. godine u Kozičkim Poljcima od oca Luke i majke Ruže. Bio je oženjen čovjek, civil, težak. Partizanski su ga zločinci, na čelu s **Gojkom Golubovićem**, doveli na Veliki most na rijeci Tihaljini 25. siječnja 1945. godine, kada je i ubijen. Nakon likvidacije tijelo su bacili u rijeku. Stipe je ukopan 26. siječnja 1945. godine na Kordića groblju u Podgradini.

Pogibija Pere Mlinarevića

Pero Mlinarević je rođen 27. lipnja 1929. godine u Tihaljini, od oca Stipana i majke Kate rođene Rašić, Hrvat, rimokatolik, neoženjen. Ista je partizanska skupina i njega dovela na Veliki most 25. si-

Priredio:

Rajko VRANJEŠ-RALE

ječnja 1945. godine. I njegova je sudbina ista kao Stipina: nakon smaknuća tijelo su mu bacili u rijeku. Perin je otac, inače, bio partizanski odbornik ali egzekutorima to nije ništa značilo, što bi moglo značiti da im je preče bilo smaknuti Hrvate, nego se obračunati s političkim protivnicima. I Pero je sahranjen na Kordića groblju-Podgradina 26. siječnja 1945. godine.

Bijeg Marijana Mijatovića

Marijan Mijatović je rođen 23. siječnja 1906. godine u Tihaljini, od oca Ivana i majke Cele rođene Kordić. Bio je oženjen, a po zanimanju mesar, civil. I on je istoga dana doveden na Veliki most. Nakon ubojstva Stipe Vranješa i Pere Mlinarevića, ubojica je okrenuo pištolj prema Marijanu. Na to se je on instinktivno trgnuo i tako podigao ruku u kojoj je ubojica držao oružje, pa ga je metak samo okrznuo po čelu.

Marijan je skočio u rijeku s mosta, te je pod mostom skinuo kaput i pustio ga da pluta niz vodu. Partizani su s mosta otvorili vatru na kaput, misleći da je to Marijan. Cijelo vrijeme dok su partizani bili na mostu, Marijan je bio ispod njega. Kad su se udaljili u uvjerenju da su ga ipak pogodili, zaplivao je do pod Rudežove kuće, gdje je izišao iz rijeke i sav mokat i napola promrzao svratio kod **Andrije Rudeža**. U Andrije se presvukao, ogrijavao i prespavao, nakon čega je otišao kući. Umro je 17. siječnja 1983. godine, a do smrti je nosio ožiljak na čelu koji ga je podsjećao na taj dan.

Mate Mijatović

Mate Mijatović je rođen 1902. u Tihaljini od oca Joze i majke Anđe rođene

Prizor iz Hercegovine: slap Kravica

Mlinarević. Mate je bio oženjen, otac troje djece, Hrvat, rimokatolik. Gojko Golubović i njegove ubojice došli su 25. siječnja 1945. s Velikog mosta, nakon nedjela, do Podgradine, zaselak Mijatovići pod Ljubećom, u Matinu kuću. Mate je bio kući s obitelji kad su ovi došli i pitali, gdje su ljudi i momci iz sela, jesu li u ustašama, u domobranima ili se kriju po pećinama, na što im je on odgovorio da ne zna gdje se tko nalazi.

Partizani su mu zapovjedili da krene s njima i on i sin mu **Ivan**. Mate je molio da mu sin ostane kući, jer je još mlad. "Ništa te ne pitam, nego hajdete brže pred nama, ti nemaš što misliti. Slušaj što ti se kaže, jer mi smo ti koji zapovijedamo, mi smo vlast na ovim područjima". Žena, majka i djeca briznuli su u plač, vješajući se Mati i Ivanu oko vrata, sluteći zlu sudbinu. Bili su, nažalost, u pravu, kao što će se vidjeti.

Ivan Mijatović

Ivan Mijatović je rođen 1927. godine od oca Mate i majke Matije rođene Kordić, Hrvat, rimokatolik, neoženjen. Kao što je spomenuto, Ivan i otac mu Mate morali su krenuti s partizanima. Majka Matija je na polasku Ivanu dala komad kukuruzova kruha, da ne bude gladan. Matu i Ivana su partizani na čelu s Golubovićem u večernjim satima doveli u kuću **Danka Čepe**. Pošto Danka nisu našli kod kuće, povelu su sa sobom i sina mu **Eduarda** zvanog Iduka.

Eduardo Čepo

Eduardo Čepo zvani Iduka, rođen je 1927. godine u Tihaljini od oca Danka i majke Luce rođene Perić, Hrvat, rimokatolik, neoženjen, težak.

Kad su iz Dankove kuće povelu sina mu Eduarda zajedno s Matom i Ivanom Mijatovićem, došla je Matina žena Matija i zajedno sa Lucom, Idukinom majkom plakala za njima trojicom. Partizanske ubojice su rekle: "Zašto plačete, ne će njima ništa biti, sve će oni imati...".

Likvidacije

Kad su ih doveli do Podgradine, kod mjesta zvanog "Klačina", ubili su Matu i sina mu Ivana na putu koji vodi prema Puteševici. Bilo je to 25. siječnja 1945. godine u večernjim satima. Na tom mjestu i sad postoji uzidano od kamena oblik groba, kao spomen na njihovu mučeničku smrt.

Eduarda Čepu su likvidirali dvadesetak metara dalje od Mate i Ivana, kod jedne kamene ploče.

Nakon izvedenih zlodjela došli su u selo Podgradinu i rekli mještanima da ima leševa u Klačini i naredili im da odu i te "mrcine" zakopaju. Kad su mještani došli u Klačinu, našli su ubijene Matu i sina Ivana, koji je još u ruci držao kukuruzni kruh što mu ga je majka dala. Dvadesetak metara dalje našli su ubijenog i Eduarda. Tada su mještani shvatili da se ne radi ni o kakvim "mrcinama", nego o njihovim susjedima i znancima, koji su zvjerski pobijeni na pravdi Boga. Prema izjavama svjedoka, nakon tih zvjerstava, naredili su mještanima da im dotjeraju sve što imaju, ovce, krave, telad, krumpir, žito, grah i ostalo. Nije im bilo dosta što su pobili mještane; trebalo je opljačkati i one kojima su pošteđjeli život.

Andelko i Jerko Vranješ

Andelko Vranješ rođen je 1912. godine na Puteševici (Tihaljina), od oca Ivana i majke Ive, rođene Leko, Hrvat, rimokatolik, oženjen. Njegov brat Jerko, rođen 1924. godine, bio je neoženjen.

Andelko je bio partizanski odbornik, ali nije htio odavati mlade momke partizanima i slati ih na izobrazbu za Jugoslavensku armiju, zbog čega je izbila svađa između njega i partizana u zaseoku Nezdravica dana 25. siječnja 1945. godine. Poslije svađe, Andelko je otišao kući na Puteševicu.

Kako su Golubović i njegova skupina knojevaca cijelo popodne bili zabavljeni

Spomenik Tihaljčanima poginulim u Drugome svjetskom i Domovinskom ratu

likvidacijom Stipe Vranješa, Pere Mlinarevića, Mate Mijatovića i sina mu Ivana te Eduarda Čepe, a bili su uvjereni da su ubili Marijana Mijatovića, oko ponoći su krenuli na novu zadaću, pa su došli u Andelkovu kuću s istom nakanaom.

Andelko i brat mu Jerko, shvaćajući što im prijeti, pobjegli su prema Mejašima, pa najvjerojatnije ispod Otarišta, ali su ih partizanski egzekutori stigli u Mejašima. Razdvojili su ih: Andelka su odveli u jednu dragu, a brata mu Jerka mu u drugu. Iživljavali su se na njima, kidajuć im nosove, uši, udove, vadeći im oči. Umrlu su bez ispaljenog zrna, mučeničkom smrti, ubijeni hladnim oružjem. Ukopani su bez svećenika.

Pitao sam oca: "Pa, koliko je bilo tih Golubovićevih ubojica, zašto ih niste pobijali kad ste imali puške"? Na to mi je

otac rekao da bi, u slučaju da su mještani poubijali te razbojнике, došli drugi partizani koji bi pobili sve i zapalili čitavo selo.

A dok sam bio dijete i čuvao ovce, obziđivao sam grobove kamenjima, da se vide gdje su. Bilo bi dobro kad bismo danas ta mjesta zajednički obilježili i stavili spomenike, jer su to naši mještani, Hrvati, civili, pobijeni bez razloga.

Nikola Bukić

Nikola Bukić je rođen 1913. godine u Tihaljini, zaseok Zaside, od oca Mate, zvanog Zele i majke Ive rođene Ivandić, zvana Ivanduša. Bio je Hrvat, rimokatolik, civil, oženjen, otac dvoje djece.

Kad su mještani vidjeli Gojka Golubovića i njegove ubojice kako dolaze, bježali su i skrivali se gdje se tko snašao. No partizani su uspjeli uhvatiti nekoliko mještana, među njima i **Ljubu Bukića** rođenog 27. srpnja 1924. godine. Uhićene su poveli sa sobom, ali su im oni uspjeli pobjeći.

Najvjerojatnije izdajom, partizani su otkrili Nikolu Bukića kod Bunozinih kuća, ispod Bunozine grede (Otarišta), gdje su ga opkolili i uhvatili. Tada su mu pola glave odsjekli, izmasakrirali, nanosili teške bolove, od čega je umro istoga dana. Mještani nisu smjeli tijelo donijeti kući i pokopati ga po crkvenom obredu, nego su ga odmah zakopali na Kordića groblju u Podgradini, bez svećenika, znajući da bi razbojnici svećenika s osobitim zadovoljstvom ubili.

(nastavit će se)

KRUG ZA TRG

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom komunističkog diktatora maršala Tita

Koordinacijski odbor: Zorka Zane, tel. 098/9684192; dr. Željka Znidarčić, tel. 098/1991276; Maja Šovagović, tel. 098/1602304; Zdravka Bušić, 098/1726143; Josip Miljak, tel. 091/4811367; Maja Runje, tel. 4668137 i 091/9578969; Ante Beljo, tel. 4846123; Željko Tomašević, tel. 091/ 7255746; Cika Mikolčić, tel.: 091/7835938.

PRVA NAJAVA SLJEDEĆEGA JAVNOG PROSVJEDA KRUGA ZA TRG

Dragim prijateljima te svim zainteresiranim građanima najavljujemo da će se sljedeći veliki javni prosvjed „Krug za trg“ održati

u subotu, 8. svibnja 2010. u 11 sati pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu.

Za Koordinacijski odbor Kruga za trg
Maja Runje, koordinatrica•

Udruga Krug

Maja Blaškov Šovagović, Zdravka Bušić, Biserka Cetinić, Irena Kozarić, Jelica Krpan, Nada Livljanić, Srna Matijević, Zorica Rukavina, Maja Runje i Zorka Zane

Tel.: 098/9684192 (Zane), 4668137, 091/ 9578969 (Runje), 098/ 1726143 (Bušić)

Dragim prijateljima / zainteresiranima

Najavljujemo naše godišnje komemorativno okupljanje u znak vječnog sjećanja na ljude, našu braću i sestre, čije je nevine živote uništilo komunističko zlo, na Bleiburgu i na teškim križnim putovima

TKO ĆE U PROLJEĆE NOVO, TKO ĆE SE PRIGNUTI PRVI ...

PET PORTRETA POLITIČKIH ZATVORENIKA / ZATVORENICA UMORENIH U JUGOSLAVENSKIM ZATVORIMA

koje će se održati u Zagrebu, u srijedu, 5. svibnja 2010. u 20 sati, u dvorani Vijenac, Kaptol 29 a.

U programu će nastupiti dramski i glazbeni umjetnici. •

TRAŽI SE MIRKO GUDELJ

Mirko Gudelj (punim imenom **Miroslav Ante Gudelj**), rođen je 4. lipnja 1919. u Zmijavcima, Imotski, od oca Mate i majke Mile rođ. Čapin-Tonković. Bio je časnik PTS-a, a nestao je u svibnju 1945. na povlačenju u Sloveniji. Navodno je zadnji put viđen živ u Dravogradu.

Prema dostupnim podacima, u vojsku se prijavio 1941. u Imotskom, nakon čega njegova postrojba odlazi prema Tomislavgradu. Kasnije se nalazio na izobrazbi u Austriji, a krajem 1943. u školi PTS-a u Varaždinu.

Mole se svi koji nešto znaju o njegovom ratnom putu ili stradanju da se jave članovima obitelji na broj mobitela 091/530-2550 ili na elektroničku adresu: buba_shady@yahoo.com.

Mirko Gudelj

M. Gudelj u odori

MOLE SE OBAVIJESTI

Mole se čitatelji *Političkog zatvorenika* za bilo kakve obavijesti o **Ljubi Ančiću**, rođ. 14. ožujka 1921. u Turjacima kod Sinja. Ljubo je 1941. stupio u ustaše (ne znam postrojbu), te je u ustašama ostao do svibnja 1945. godine. Tada su ga jugoslavenski partizani sproveli u Lepoglavu. Moj djed, a njegov brat **Josip**, izvlači ga iz Lepoglave nakon 13 mjeseci, ali ga 26. studenoga 1946. u Turjacima ubijaju iz zasjede neki mještani.

Ljubo je većinu rata proveo u Zagrebu. Tamo je imao djevojku prezimenom **Bašćevan**, s kojom je imao izvanbračnog sina (imena mu ne znam). Oni su, djevojka i dijete, također zatvoreni u logor u Lepoglavi (?) gdje su nažalost i strijeljani. Brat te djevojke je dolazio poslije rata u Turjake na Ljubin grob. Ne znam gdje je ta djevojka sa svojim sinom pokopana. Molim za sve obavijesti o Ljubinu ratnom putu, kao i njegovoj djevojci i njezinoj obitelji, te

Ljubo Ančić

sudbini zajedničkoga sina. Aleksandra Tomić, Klarina 3, Split, tel. 021/488594, mob. 098235025, odnosno elektronička adresa: aleksandra.tomic@st.t-com.hr

UBIJALI SU GRAD Vukovaru

*Ubijali su grad
Koji je gledao u svijet.
Svijet je gledao kako
Ubijaju grad.*

*Grad je gledao u svijet.
Svijet je mislio da grad
Nije na ovom svijetu,
Da u njemu ne žive ljudi.*

*Ubijali su grad
Dok svoje oči nije zatvorio.
Svijet je otvorio svoje oči
I ugledao mrtav grad.*

*Mate BULJUBAŠIĆ,
puk. u miru*

UPLATE ZA ZVONO U STAROJ GRADIŠKI

Posebno izražavajući zahvalnost svim dobročiniteljima, i u ovome broju objavljujemo popis darovatelja za zvono u crkvi sv. Mihovila u Staroj Gradiški:

I. Podružnice

HDPZ Podružnica Krapina, 2.000,00
 HDPZ Podružnica Sl. Brod, 4.500,00
 HDPZ Podružnica Dubrovnik, 3.300,00
 HDPZ Podružnica Bjelovar, 3.000,00
 HDPZ Podružnica Rijeka, 2.070,00
 HDPZ Podružnica Sisak, 1.450,00
 HDPZ Podružnica Zadar, 1.300,00

II. Pojedinačne uplate

Ivan Anđelić, 20,00
 Miljenka Babić, 100,00
 Filip Bagić, 100,00
 Anto Baković, 200,00
 Ruža Balenović, 50,00
 Ljubomir Banovac, 100,00
 Đuro Baričević, 50,00
 Mato Batinić, 50,00
 Vjekoslav Bogdanić, 100,00
 Olga Bošnjak, 50,00
 Stjepan Brajdić, 200,00
 Marijan Buconjić, 50,00
 Antun Budak, 50,00
 Vanda Budić, 200,00
 Ljubica Bujanović, 200,00
 Ante Burić, 100,00
 Toma Burić, 100,00
 Ljerka Butu, 100,00
 Tomislav Cvetnić, 250,00
 Mile Čakarun, 100,00
 Antun Čavar, 50,00
 Stjepan Čebrejec, 30,00
 Zorica Čengić, 200,00
 Anđela Češnjak, 50,00
 Božidar Čorkalo, 300,00
 Zdravko Čulig, 50,00
 Marko Ćorić, 100,00
 Gabrijela Djamić, 200,00
 Veronika Dobrić, 20,00
 Ivana Dobrinić, 150,00
 Miroslava Dodig, 50,00
 Marko Doko, 150,00
 Stjepan Dolenc, 100,00
 Jelisaveta Dugandžić, 100,00
 Ankica Dumančić, 100,00
 Ivan Dumančić, 100,00
 Marija Dumančić, 100,00
 Mladen Đaković, 100,00
 Nada Đaković Skledar, 100,00
 Trpimir Đogić, 50,00
 Mijo Đurinski, 100,00
 Neda Fancev, 50,00
 Zvonimir Feher, 400,00
 Anton Ferenc, 100,00

Barica Firšt, 50,00
 Branko Fleger, 100,00
 Stanislav Frković, 10,00
 Ivan Gabelica, 100,00
 Srećko Gabrilovac, 50,00
 Ivanka Gašperlin-Očić, 30,00
 Ana Glavičić, 20,00
 Slavko Goreta, 100,00
 Petar Granić, 100,00
 Ljubica Grgić, 50,00
 Marko Grubišić, 1.220,00
 Slavica Haim, 100,00
 Rudolf Halambek, 100,00
 Ivan Heimbürger, 40,00
 Ljiljana Jasna Helman, 500,00
 Miroslav Herceg, 100,00
 Stjepan Herceg, 100,00
 Ivan Hranjec, 100,00
 Ana Hučić-Popržan, 100,00
 Mile Ivezčić, 100,00
 Franjo Ivić, 50,00
 Vladimir Jandroković, 50,00
 Ivan Jednobračković, 100,00
 Ivan Jelić, 50,00
 Ivica Jerković, 50,00
 Mijo Jukić, 200,00
 Marijan Jurišić, 100,00
 Dragica Jurković, 50,00
 Ana Kalec, 200,00
 Zlata Kanceljak, 100,00
 Dragica Keča, 100,00
 Marijan Kereković, 100,00
 Emica Kezele, 50,00
 Marija Kirchner, 100,00
 Zvonimir Kišpatić, 100,00
 Ivan Klaić, 100,00
 Zdenko Kolarić, 100,00
 Andrija Kolembus, 50,00
 Dragica Konjić, 50,00
 Stanislav Kostešić, 100,00
 Ivan Kostović, 100,00
 Paula Kotnik, 100,00
 Josip Kovač, 20,00
 Manda Kovačević, 200,00
 Marija Kovačić, 50,00
 Stjepan Kozarić, 100,00
 Stjepan Križanec, 100,00
 Zdenko Kruljac, 100,00
 Zdenka Kufrin, 100,00
 Ivo Kujundžić, 100,00
 Manda Kujundžić, 100,00
 Marijan Kunštek, 30,00
 Nevenka Kurjaković, 50,00
 Petar Kurtalj, 100,00
 Ana Kuzle, 100,00
 Blanka Laksar, 100,00
 Mile Leko, 200,00
 Mijo Liković, 300,00
 Krešimir Lisak, 200,00
 Ivan Livaković, 100,00
 Marija Lončar, 100,00
 Anto Lovrić, 500,00
 Domagoj Lukač, 100,00
 Tomislav Majić, 50,00
 Mijo Majsak, 30,00
 Ante Maras, 50,00
 Ljubo Maras, 100,00
 Zvonimir Marić, 700,00
 Ivan Marohnić, 100,00
 Vinko Martinović, 50,00
 Blaženka Matanović, 40,00
 Ivan Matijević, 100,00
 Srna Matijević-Alinić, 200,00
 Ivan Matovina, 150,00
 Vladimir Mazuth, 30,00
 Anđelko Mijatović, 100,00
 Ivan Milić, 100,00
 Ivanka Miljković, 100,00
 Ratimir Mlinarić, 200,00
 Marija Mogilnicki, 50,00
 Tvrтко Mursalo, 100,00
 Vladislav Musa, 120,00
 Alfred Muzler, 150,00
 Mirko Novak, 50,00
 Ana Novosel, 50,00
 Vera Očić-Veliki, 50,00
 Mirko Ojvan, 100,00
 Marko Ozmec, 100,00
 Slavko Pasarić, 20,00
 Ivan Pavlič, 100,00
 Tomislav Pečarina, 50,00
 Antun Pelić, 200,00
 Dragica Pelikan, 50,00
 Zvonko Pelikan, 50,00
 Kaja Pereković, 1.000,00
 Damjan Perić, 150,00
 Josip Perković, 100,00
 Anđelka Pernar, 100,00
 Ludmila Pernek, 50,00
 Karlo Peštaj, 100,00
 Jerko Peštaj, 200,00
 Ivan Petrak, 100,00
 Mira Petrak, 150,00
 Katica Piller, 150,00
 Marija Piškulić, 100,00
 Borislav Pleić, 100,00
 Branko Podrug, 200,00
 Ervin Polundak, 50,00
 Vlado Predrijevac, 100,00
 Marija Prevendar, 50,00

Marija Pribanić, 50,00
 Zvonimir Puškaš, 100,00
 Reza Radak, 50,00
 Ivan Rendulić, 200,00
 Ivan Restek, 50,00
 Vladimir Ružić, 100,00
 Petar Sabljak, 20,00
 Marija Salamon, 300,00
 Josip Senc, 50,00
 Katarina Sertić, 100,00
 Antun Skorup, 200,00
 Branko Slavić, 50,00
 Ivan Slobodić, 30,00
 Zlata Sokol, 50,00
 Omer Stunić, 75,00
 Mile Sučić, 50,00
 Mirna Sunić-Žakman, 100,00
 Bruno Svečak, 50,00
 Stanko Svečak, 50,00
 Mate Svetić, 50,00
 Branka Šargač, 500,00
 Vlatko Šego, 30,00
 Anka Širanović, 50,00
 Ana Štoler, 100,00
 Vladimir Šubat, 100,00
 Marijan Šugar, 100,00
 Nedjeljko Šuvar, 100,00
 Ante Todorčić, 100,00
 Mato Tomas, 50,00
 Tomislav Tomašić, 50,00
 Vinko Tomić, 50,00
 Ana Tomlinović, 50,00
 Jure Tošić, 250,00
 Ljudevit Tovernić, 100,00
 Ivan Trohar, 100,00
 Ivo Tubanović, 100,00
 Ružica Varga, 300,00
 Ana Veček, 50,00
 Vlado Vicić, 200,00
 Marija Vincens, 200,00
 Milutin Vitković, 200,00
 Blaž Vrkljan, 50,00
 Vinko Vučić, 100,00
 Vladimir Vučur, 20,00
 Nikola Vujnović, 100,00
 Tomislav Vukasović, 100,00
 Apolonija Zadro, 50,00
 Zvonimir Zgombić, 100,00
 Mihalj Znika, 20,00
 Zvonimir Zorić, 500,00
 Santina Žubrinić, 100,00
 Petar Žuljček, 100,00
 Franjo Žulj, 100,00
 Franjo ml. Žunić, 100,00
 UKUPNO: 22.775,00 •

BATINAŠI

*U snijegu tragovi krvi
Domoljub neki u snijegu leži
Netko mi šapnu: on sad je prvi
A poslije ti se, nad Turopoljem sniježi.*

*Stojim u redu, s liscama, čekam red i za se
komandir brekne, dolazi drugi
netko me gurne, ja krenem dalje u zagrljaj Vase
on udari nogom i vikne: Idemo drugi!*

*I tako cijelo jutro: krv hrvatska teče
Upitah kraj sebe subrata Antu, dokle će tako
A on rekne: To je naša sudba, sve dok traje veče*

*Umjesto slobode, biti će ovako!
A batinaši od jutra batinaju do noći
I tako svaki dan i svaku večer, i bit će tako!*

Bruno ZORIĆ

POZIV NA SURADNJU

Godinama smo pozivali hrvatske političke uznike da svoja sjećanja zabilježe i pošalju nam radi objavljivanja. Odziv je, nažalost, razmjerno mali: velika većina i dalje kani svoje uspomene odnijeti na onaj svijet, vjerojatno ne shvaćajući da time čine veliku uslugu ideolozima jugoslavenstva i komunizma. Zato **ponovno pozivamo: napišite i objavite svoja sjećanja te na taj način omogućite mladim naraštajima i budućim povjesničarima da ispravno ocijene pravi položaj Hrvata u Jugoslaviji!**

POBIJENI HRVATSKI POLITIČKI UZNICI - MOLIMO POMOĆ I SURADNJU -

Znatan je broj hrvatskih političkih uznika u prvoj i drugoj Jugoslaviji svojim životom platio borbu za hrvatsku državu: ubijeni su na izdržavanju kazne ili su uslijed te kazne brzo skončali. Većina njih je danas potpuno zaboravljena, a praktično po nikomu od njih ne zovu se ulice, ustanove, škole...

Komu danas nešto znači ime Anđelka Capeka ili Marijana Hrvoja, Tomislava Vidovića ili Tome Dumančića? A radi se o ljudima koji su pali, da bismo mi mogli živjeti u slobodi!

Nasuprot tomu, brojne institucije i javni prostori nose imena po njihovim intelektualnim ili stvarnim egzekutorima. To jasno govori o stanju u Hrvatskoj.

Pokušajmo to promijeniti! Pokušajmo održavati svijest o našim sunarodnjacima i suborcima koji su platili najskuplju cijenu za hrvatsku slobodu i državno neovisnost!

Uredništvo *Političkog zatvorenika* želi u svakome idućem broju bar po jednu stranicu posvetiti ubijenim i umorenim hrvatskim političkim uznicima. Radi toga pozivamo njihove obitelji, prijatelje, rodbinu i suborce, da nam dostave fotografije i osnovne podatke o njima. Fotografije na zahtjev vraćamo! Zahvaljujemo na suradnji i pomoći!

OAUTORU. **Želimir Kužatko** je ušao u hrvatsku povijest na više načina. Našao se na nekoliko mjesta koja čine povijest i u kojem je on bio žrtvom, koja onda, s iskustvom stradalnika, piše o onome što joj se dogodilo. Bio je jedna od najmlađih hrvatskih žrtava, preživjeli desetogodišnji dječak na Križnome putu u blizini Laškog u Sloveniji 1945. Bio je progonjen u komunizmu, dva puta suđen zbog svojih ideja. Bio je u konclogoru na Svetom Grguru. Oduzeli su mi najljepše godine njegova života i načeli njegovo zdravlje stavljanjem u kritične nepovoljne životne uvjete, za koje je zapisao: „*Bilo je teško i vruće!*“ Istaknuti je istražitelj i pisac o stradanjima Hrvata, o prikrivenim grobištima na kraju Drugoga svjetskog rata u Sloveniji.

Suautor je izvanredno vrijedne, sad već povijesne knjige: **dr. sc. Mitja Ferenc – Želimir Kužatko: Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji** (Počasni bleiburški vod, Zagreb, 2007., 200 str.), pisane na tri jezika: hrvatskome, slovenskom i engleskom, kojoj su recenzenti dva ministra pravosuđa, Slovenije i Hrvatske: **prof. Lovro Šturm i prof. Zvonimir Šeparović**. U recenziji koja je otisnuta u knjizi, između ostalog sam napisao: „*Pred nama je vrijedna knjiga visoke dokumentarnosti i akribičke istražiteljske strasti i ljubavi, da se sazna što više o ovim grobištima. Ona je tužna knjiga zbog predmeta svoga istraživanja – radi se o ljudima za koje se ne zna već više od 60 godina, a sada im barem grobove otkrivamo. I obilježavamo križem. Ne i imenom jer im se imena više ne zna. Europa je osudila komunističke zločine i pozvala na odgovornost počinitelje. I to je korak naprijed. Ali, dr. sc. Mitja Ferenc i Želimir Kužatko pokazuju da se nikada ne smijemo umorit istraživati istinu o tužnim mjestima posljednjeg počinaka tolikih Hrvata u susjednoj Sloveniji. Žrtava komunističkog bezumlja. Do 2006.godine identificirano je 512 lokacija skrivenih grobišta. I to nije sve. I nije do kraja istraženo. Ali ovi dragi dobri ljudi, autori ove fotomonografije, učinili su veliki posao, koristan za povijest Hrvata i svijeta. Hvala im za ovo plemenito djelo“ (str.197).*

Želimir nas je vodio na grobišta znakovitih imena Crngrob i Huda Jama, Barbarin rov bivšeg rudnika u blizini Laškog. Kao istaknuti i zaslužni član predstavljao je Hrvatsko žrtvoslovno društvo u Slo-

NA KAMENU SVETOG GRGURA : KNJIGA ŽELIMIRA KUŽATKA «SVETI GRGUR – HRVATSKI GULAG. DOKUMENTI I SVJEDOČANSTVA»

veniji u mnogim komemorativnim zgodama i na predstavljanju knjiga. Naš Želimir se nije zaustavio i ne će se zaustaviti: evo, pred nama je njegov najnoviji rukopis memoarskoga, spomeničkog karaktera, nevelika opsega, knjiga *Sveti Grgur – Hrvatski Gulag : Dokumenti i svjedočanstva* u izdanju Hrvatskoga žrtvoslovnog društva, u biblioteci *Documenta Croatica*.

Želimir Kužatko 1955.

Želimir Kužatko dobio je Zlatnu medalju od Počasnog bleiburškog voda „za izniman doprinos na očuvanju uspomene na žrtve bleiburške tragedije.“ Od općine Škofja Loka dobio je zahvalu kao predstavnik *Odbora za raziskovanje žrtv povojnih pobjev v Sloveniji* za uspješno otkrivanje grobova u području Općine Škofje Loke (na grobištu Crngrob otkriveni su posmrtni ostatci žena koje su tamo pobijene).

O OTOKU SVETOM GRGURU. Nenaseljeni otok između Raba i Krka. U knjigama stoji da je otok zaklonjen od juga, ali da je izložen buri „koja puše jako“. Osim klisurastih sjevernih padina, najveći dio otoka je zarastao tvrdolisnom makijom i to je na Jadranu najsjeverniji zimzelena otok. Danas je nenastanjen, a u sjeverozapadnoj uvali Sv. Grgur ima ruševnih zgrada i lučko pristanište *Porat*.

Ranije se na otoku kopao boksit, a u novije doba je taj otok iznajmljen kao lovište

Piše:

Prof. dr. sc. Zvonimir ŠEPAROVIĆ

jelena lopatara. Od najranijih vremena, Rabljani su dovodili na Sv. Grgur napasati ovce. Od 1948. pa do 1988. godine na njemu je bio kazneno-popravni dom za žene. Tako je napisano u Wikipediji na internetu. Upisan je u svjetskim pomorskim kartama. I povijesnim. Ime je dobio po Svetom Grguru (književno; domaće čakavski glasi - *Šargar*), slavnemu teologu, govorniku i branitelju kršćanske vjere u 4. stoljeću: „Bez Boga čovjek gubi svoju veličinu, bez Boga nema istinskog čovjštva“, poručivao nam je to Grgur Nazijanški, poznat po svojoj rječitosti, a kao pjesnik imao je i istančanu i osjetljivu dušu. U svome oprostajnom govoru u Carigradu (381.) rekao je: «Zbogom veliki grade, od Krista ljubljani... Sinovi moji...» Otok Sveti Grgur u komunizmu izgubio je svaki humanizam. Sveti Grgur je mjesto zločina, *locum delicti commissi!* Tu su vladali oni koji su bez Boga izgubili svoju ljudskost. Ustanovili su logor, kako je napisao naš autor, „za ispiranje mozga i ubijanje dostojanstva i duha!“. Ovdje je patila

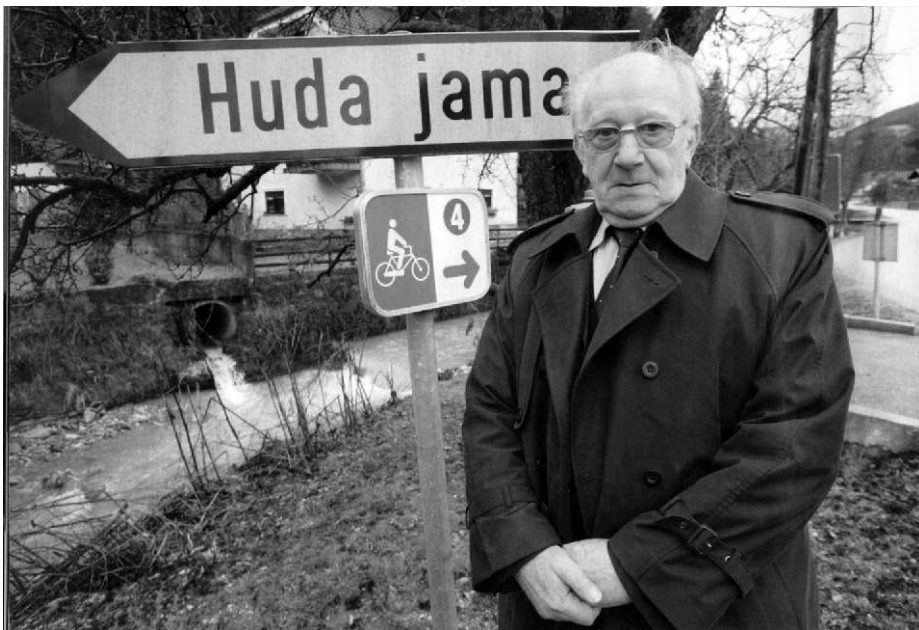
hrvatska mladost osuđena ili jednostavno rješenjem tamo upućena od jugokomunističkih vlasti.

O KNJIZI. Ova je knjiga, kako stoji u podnaslovu, dokument i svjedočanstvo. U sadržaju možemo razlikovati tri dijela. Prvi, koji se odnosi na djelatnost i prilike u Bosni i Hercegovini prije suđenja, saslušavanje, progon i suđenje, drugi dio, po najvažniji, prilike, život i patnje na Grguru i treći dio na kraju, o prilikama poslije izdržavanja kazne u koncentracijskom logoru, teškoćama na slobodi. Osobita vrijednost ove knjige je u njezinoj dokumentarnosti, jer, u knjizi su popisani svi kažnjenici po grupama odakle su upućeni na Grgur: zenička grupa (14 kažnjenika), I. sarajevska (15), Sarajevo II. - Prozor-Bugojno-Travnik-Široki Brijeg (21), Domaljevac-Vareš-Bos.Šamac (11), Sarajevo-Mostar (9), Osijek (1) Imotski (5), Metković (3), Zadar (7), Vinkovci (3), Zagreb (6), Posavina (3) i Bihać (2). Svega 86.

Kužatko je pripadao I. Sarajevskoj grupi. Među imenima onih s Grgura nalazimo i sljedeće: **Vice Vukojević, Mate Ćavar, Mirko Ljubas, Petar Jonjić, Ivan Gabelica, Stojan Vučićević, Šime Dujmović, Ivan Gregov, Ive Livjanić, Joja Ri-**

Sv. Grgur

Kužatko danas

cov, dr. Stjepan Herceg, ing. Vlatko Barnjak, dr. Krešimir Mlivočič, fra Božo-Pavo Borić, Ante Ravlić, prof. Ivan Kraljević, Marko Primorac, Anto Lovrić i Vlado Vovra, da nabrojimo samo neke. Uz svako ime je navedeno mjesto i godina rođenja. Od njih 102, ubijen je jedan, poginuo jedan, a umrlo je 36. Te prerane smrti su sigurno posljedica teškoća kroz koje su ti naši ljudi prošli po zatvorima, a naročito u logoru na Sv. Grguru.

Knjiga ima i pjesničkih priloga. Želimir Kužatko piše pjesmu *Na kamenu Svetog Grgura*. S naznakom „Sveti Grgur 1959. iz pisma mojoj sestri“. U pjesmi pjesnik kaže „Sve je sivo, samo lanci, oni su crveni.“ **Bojan Kožica** (2001.) napisao je *Elegiju čovjeka-dječaka*, u kojoj pjeva o teškoj sudbini Želimira Kužatka. Ima i poezije rano preminulog hrvatskog pjesnika Stojana Vučićevića, koji je također robovao na Grguru, gdje je napisao antologijsku pjesmu: *Potpuna pomrčina sunca na otoku Grguru 15. veljače 1961.*

O toj pomrčini pisao je na susjednom Golom otoku robijaš književnik **Andrija Vučemil. Joja Ricov** od srpnja 1959. do travnja 1961. zatočenik je u konclogoru Grgur zbog "kontrarevolucionarne" poezije *Marabunte*, napisao ju je 1956. godine u danima kad je SSSR tenkovima ulazio u Budimpeštu. Poeziju „*Moj govor pred zoru*“ napisao je Joja 1960. godine na Grguru i uvrštena je u ovu knjigu. U knjizi je i prilog Vice Vukojevića o njegovu sjećanju na robijanje na Grguru, a na kraju knjige je, na moj prijedlog, uvršten i

kratki prilog **Ive Livljanića**, jednog od stradalnika i kažnjenika sa Svetog Grgura.

Knjiga je bogato ilustrirana. Naš Želimir je pravi dokumentarist koji svijetom putuje s kamerom u ruci i snima ljude i mjesta svojih istraživanja.

ZAKLJUČAK: Želimir Kužatko pita se zašto smo robijali i odgovara na jednom mjestu: „*Bili smo samo uzorna hrvatska i katolička mladež i borci za svoju vjeru, jezik i državu.* I to je to, to je cijela istina: odgovarali su jer su ljubili svoju domovinu, svoj narod, svoj jezik i svoju vjeru. Za komunistički totalitarni sustav to su bili veliki grijesi. Smrtni grijesi. Opravdanje za teror i najgrublju torturu u policijskim postajama, zatvorima i u koncentracijskim logorima, koje naš autor, iskustvom vlastite kože i svojim sjećanjem naziva **HRVATSKI GULAG**. I u tome ima pravo. Kao žrtvi i kao svjedoku svoje žrtve, Hrvatsko žrtvoslovno društvo uvrstilo je, kao nakladnik, ovu knjigu u svoju biblioteku *Documenta Croatica*, a Želimira Kužatka proglasilo zaslužnim članom. Želimir Kužatko ovom svojom najnovijom knjigom želi oteti od zaborava patnje mladih Hrvata u komunističkome Hrvatskom Gulagu na otoku lijepog imena Sveti Grgur. Ne samo to! Obratio se Vladi i Saboru Republike Hrvatske da se otok Sveti Grgur revitalizira i da se na njemu napravi spomen-područje za uspomenu na patnje žrtava komunizma. •

NA DEN PROLETJA, PREDI VUZMA

(Tati, 1970.)

*Med pohabani krovi
pun se mesec vleče.
Na skolkah
v staroj hiži
leži tatek...
Pri petanjki
bleščiju sveče.*

Sutra bu sprevod.

*Vatrogasec
starešina
je povedal:
«Prevoz mrtvika
ni treba platiti.
Pred čudaj let
daroval je
mrtvečka kola
stari gospon,
Vaš dida.
I tak bumo i vas dve –
vozili za badaf!»*

Višnja SEVER

KAKO ĆEMO U EUROPU

*Kako ćemo u Europu
s crvenom zvijezdom –
u oku?*

*Kako ćemo u Europu
s kokardom –
u oku?*

*Zajedno ćemo u Europu:
sa zvijezdom u jednom,
s kokardom u drugome oku!*

Ivan DUJMOVIĆ

BRUNO ZORIĆ: TRAGOVİ KRVAVIH ZLOČINA (SJEĆANJA I SVJEDOČENJA O PARTIZANSKO-KOMUNISTIČKIM ZLOČINIMA)

Tragovi krvavih zločina, s podnaslovom *Sjećanja i svjedočenja o partizansko-komunističkim zločinima*, naziv je najnovije knjige **Bruna Zorića**, nedavno objavljene u nakladi zadarske podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Knjiga ima 197 stranica (24 cm), a sadrži i indeks imena. Tekstovi su podijeljeni u tri djela: *Smrt, krv, suze i patnja; Naše patnje i Hrvatske suze*.

U njoj su objavljena potresna svjedočenja i sjećanja o jugoslavenskim partizansko-komunističkim zločinima nad hrvatskim narodom. Donosi se popis grobnih mjesta u koje su partizani i četnici bacali nevine hrvatske žrtve na području zadarske županije, popisi vojnih i civilnih žrtava Drugoga svjetskog rata i poraća, te popis ubijenih svećenika i bogoslova u zadarskoj nadbiskupiji, a navode se i druge nevine hrvatske žrtve stradale od zločinačke jugokomunističke ruke. Krvavi trag te ruke pratimo od 1941. godine pa sve do 1991., ali i dalje, sve do samog kraja posljednje srpske agresije na Hrvatsku.

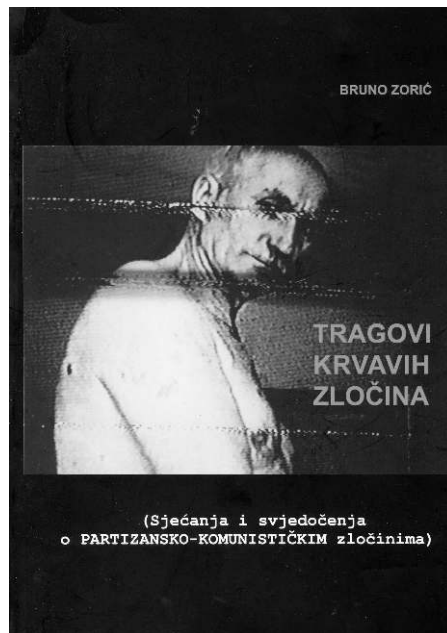
Prvi tekst u knjizi, "Jedna od mnogih osuda bez dokaza", iz kojega vidimo kako su **Ivo i Ankica Italo** 1946. godine osuđeni u Banja Luci, govori nam da se Zorić nije ograničio samo na uznike i stradalnike sa zadarskog područja. A to je dobro, jer hrvatska žrtva je svagdje jednaka i svaka nam mora biti sveta. Presuda u istom tekstu je donesena bez promjena, i ona pokazuje da se te 1946. godine u Banja Luci pisalo srpskom ekavicom. Sudac je bio **Marijan Majstorović**, vjerojatno Hrvat rođenjem, ali svejedno, pisalo se kao u Srbiji. Iz toga se vidi pravi karakter

Piše:

Domagoj ZORIĆ

komunističke Jugoslavije od njezina početka pa do samog kraja.

Tekstovi su većinom objavljivani u Političkom zatvoreniku, a nekoliko ih se prvi put objavljuje u knjizi. U te spada, primjerice, "Ispovijest ibeovca Leše predsjed-

niku zadarske podružnice HDPZ-a". Radi se o zanimljivoj ispovijedi čovjeka koji priznaje da nije hrvatski politički zatvorenik, jer se nije borio za hrvatsku državnu neovisnost, već su ga njegovi bivši sudrugovi osudili kao informbirovca. *Lešo* opisuje što je doživljavao u logoru Bileća, a posebno kakav mu je tretman

priredio bivši udbaš *Stipe* (njihova imena su izmijenjena), koji se također našao u tom paklu. Čitajući tu ružnu priču o tome kako su komunisti postupali sa svojim dojučerašnjim prijateljima i ortacima u borbi protiv hrvatskoga naroda, moramo se još jednom zamisliti o pravim razmjerima stradanja hrvatskih rodoljuba i boraca za Hrvatsku.

Na ovitku knjige nalazi se potresna fotografija koja prikazuje **Slavka Miletića**, dugogodišnjega političkog uznika i borca za Hrvatsku, snimljena 1993. godine u Zenici, odmah po njegovu oslobođenju iz muslimanskog zatočeništva. Na stražnjem dijelu ovitka nalazi se povijesni hrvatski grb s početnim bijelim poljem (isti onaj hrvatski grb koga u našem vremenu pokušavaju prognati iz javnosti, pa i kriminalizirati, kao što je to već urađeno s nekim drugim simbolima).

I, na kraju, čitatelj željan istine, koju još uvijek ne može pronaći u udžbenicima, na programu državne televizije koja nam prikazuje mitove (ciklus tzv. antifašističkog filma, lažno, tendenciozno i zlonamjerno prikazivanje događaja iz Drugoga svjetskog rata i poraća...), u *Tragovima krvavih zločina* će pronaći stvarne sudbine hrvatskih ljudi. Ne samo brojke! Sudbine ljudi koji su bili nepismeni zemljoradnici i hrvatski vojnici, ili profesori i svećenici, ali koji su svi stradali zbog Domovine. Ne zaboravimo i one koji su stradali samo zbog svoga supruga, otca..., a njih nije mali broj. (Knjiga se može naručiti: HDPZ - Podružnica Zadar, Kralja Držislava 10, Zadar. Tel. 023/312-583. Cijena 100,00 kn)•

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine veljače do sredine ožujka 2010., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesebično pomogli:

Slavko	Čamba	Đurđevac	100,00
Marija	Đurčević-Biondić	Virovitica	320,00
Mladen	Đaković	Đakovo	300,00
Tomo	Cvilko	Njemačka	200,00
u k u p n o			920,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISPRAVAK

U tekstu **doc. dr. sc. Mile Lasića**, objavljenom u prethodnom broju na str. 30.-32. u dva navrata došlo do krivog potpisa ispod ilustracija. Na oba je mjesta trebalo stajati ime sad **pok. Šime Brekalo**. Također je tekstu **Bruna Zorića** o prof. Želimiru Meštroviću, objavljenom u br. 214 (siječanj 2010.), na str. 34. krivo napisano da je **Stipe Bilandžić** bio pripadnik Hrvatskoga narodnog odbora. Bilandžić je bio član, a jedno vrijeme i predsjednik *Hrvatskoga narodnog otpora!* Ispricavamo se zbog ovih previda. (Ur.)

UMRO JE SLAVKO MILETIĆ

Dne 21. veljače 2010. u Pirovcu kraj Šibenika sahranjen je **Slavko Miletić**, hrvatski mučenik, stradalnik i žrtva jugo-komunističkih progona, koji je čitav svoj život, prkoseći mračnomu komunističkom sustavu, sproveo u nadi da će se

Miletićeve uspomene

jednom za njegova života stvoriti samostalnu državu Hrvatska za koju je živio i u koju je vjerovao. Pred velikim skupom svojih zemljaka te mještana Pirovca i Vodica, kao i delegacija podružnica HDPZ Zadar i Šibenik ispraćen je na zadnje počivalište. Od njega su se u ime HDPZ-a i posebno podružnica Zadar i Šibenik oprostili predsjednici Bruno Zorić i **Dane Knežević**, koji su biranim i dirljivim riječima ukazali prisutnima tko je bio Slavko Miletić te su se divili njegovu junaštvu, domoljublju i inatu što ga je pokazivao spram komunističkog sustava, koji ga je mučio, sudio mu, uništavao ga, ali ga nije savladao ni slomio. Svoje riječi oprostaja od prijatelja izrekao je i predstavnik HDZ-a Zenice, čovjek koji je kao dijete u Zenici gledao kako Miletića svakodnevno na čelu kolone suboraca i supatnika tadašnja milicija dovodi iz zatvora na sud.

Predsjednik zadarske podružnice HDPZa je u svojim riječima oprostaja od dragog i poštovanog Slavka Miletića rekao i ovo:

"Želim se ovim riječima u ime Hrvatskog društva političkih zatvorenika Podružnice Zadar i svoje osobno oprostiti od

našeg brata Slavka Miletića. Naš Slavko je rođen 1926. godine u Gradišću kod Zenice. Od najranije mladosti stradava zbog svojega hrvatskog rodoljublja.

Dana 10. travnja 1953. godine postaje utemeljitelj tajne rodoljubne organizacije *Hrvatski oslobodilački pokret*. Godine 1958. Slavko i njegovi suborci postaju žrtvama izdaje određenih osoba. Biva uhićen, jugoslavenske vlasti i policija priređuju mu neviđena mučenja. Zločinci traže da prizna pripremanje atentata na diktatora **Tita**, ali on nepokolebljivo ništa ne priznaje. Okružni sud Zenica izrekao mu je kaznu od 20 godina strogoga zatvora, a posebno je još osuđen na godinu i pol stroge izolacije, što je izdržao u samici. Robijao je više od jedanaest godina, od 1958. do 1969. godine u zeničkom zatvoru, jednom od najgorih mučilišta komunističke Jugoslavije.

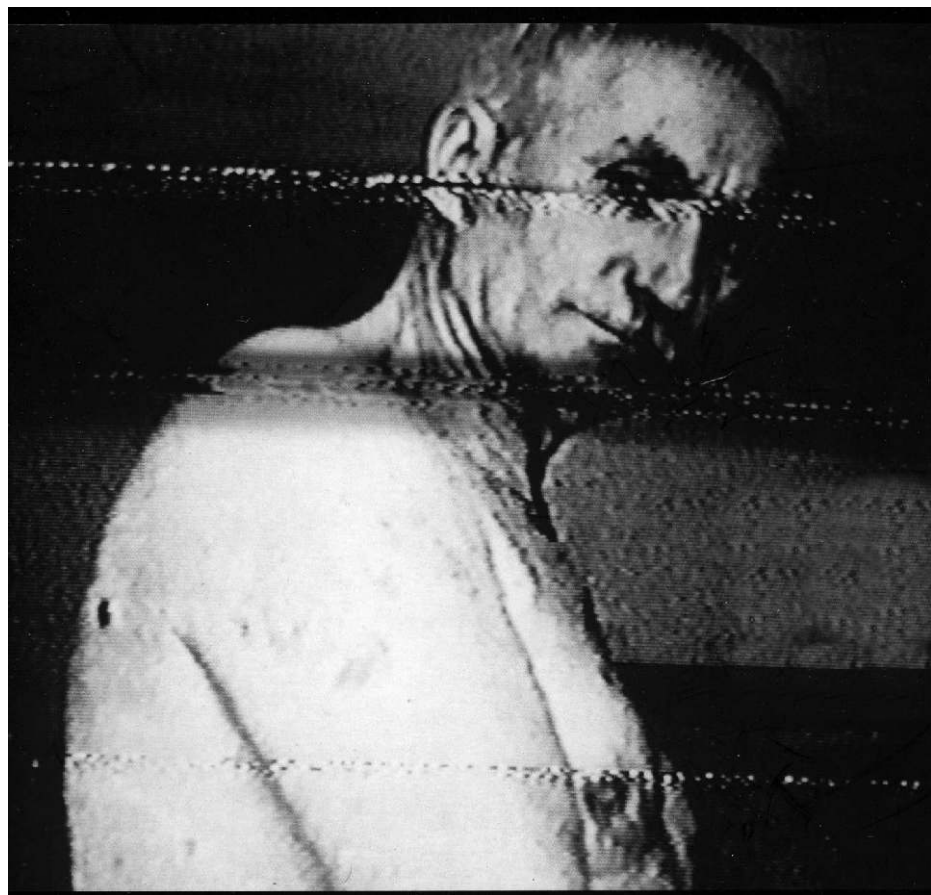
Početkom 1990. Slavko je jedan od utemeljitelja zeničkog HDZ-a, a bio je prvi predsjednik i utemeljitelj Hrvatskog društva političkih zatvorenika u Zenici. Kao dragovoljac Domovinskog rata zaslužio je vojni čin satnika u Hrvatskoj vojsci. Sa svojom obitelji Slavko u ratu do-

življava teška stradanja i progon od strane muslimana te je 1993. godine do Zagreba došla vijest da je ubijen. Prisiljen je napustiti svoj dom i rodni zavičaj u Bosni i boriti se za preživljavanje u izbjeglištu. O čitavom svom stradanju, a posebno u vremenu komunizma, Slavko je objavio knjigu pod nazivom *Za dostojanstvo i slobodu*.

U svezi zasluga Slavka Miletića još moramo istaknuti da je bio i doživotni počasni predsjednik HVIDR-e Zenica, a dodijeljena su mu i mnogobrojna druga priznanja i zahvalnice.

Istinskog junaka i mučenika hrvatskoga naroda - našega brata Slavka Miletića i njegovu borbu i žrtvu za Domovinu, nikada ne smijemo zaboraviti. S nama je."

Na kraju nije mogao izdržati a da nije prolio i jednu suzu za svoga prijatelja hrvatskoga političkog zatvorenika i velikog domoljuba, hrvatskog sina i junaka hrvatskog političkog zatvorenništva, koji je čitav život sanjao slobodu svoga hrvatskog naroda i na kraju je dočekao. Neka mu je laka hrvatska zemlja! **(B. Z.)**

Slavko Miletić u logoru Armije BiH 1993.

IN THIS ISSUE

Renata Knezović, Ph. D., reports on this year's Festival against Communism, which was organised for the fourth time in Prague under the title *Mene tekel* to commemorate forceful take-over of power by communists in Czechoslovakia, in February 1948. Like in previous years, this year's event was attended by high state, church and city officials. Several exhibitions were held as a part of the Festival, and on the second day of the event an international conference titled "Intellectual Resistance to Communism" at the Charles' University in Prague. A number of participants from various countries took part in the conference, among them **Jure Knezović**, President of the International Association of Political Prisoners and Victims of Communism (INTER-ASSO), and **Andrija Vučemil**, as a representative of the Croatian Association of Political Prisoners. This issue contains the presentation by J. Knezović as well as the lectures held by **Dr. Anna Kaminsky**, the Director of the German foundation devoted to the examination and reappraisal of the SED dictatorship, and A. Vučemil.

* * *

The third part of the article by **Davor Dijanović** concludes his review of the traditional relations of Great Britain towards Croatia and the right of the Croat nation to freedom and state independence. **Mario Marcos Ostojić** analyses the situation in Croatia and Europe, and a relationship between patriotism and globalism. **Vladimir Mrkoci** discusses the term "left intelligence" on the eve of the World War II. In his opinion, that term, just like "anti-fascism", was coined in the communist propaganda workshop. The idea was to hide the actual aims of the communist ideology and its bearers. The communists were using and financing a part of the intelligence on the left side and within the Popular Front, in order to use intellectual movements for the purposes of the communist revolution. In the then Croatia and Yugoslavia, Mrkoci says, the intelligence was subdued already in late 1920's, when the structure unconditionally devoted to **Stalin** and the USSR was installed to lead the Communist Party, as a part of the pro-

cess of "bolshevisation of the Party". In that context, **Josip Broz Tito** became the leader of Yugoslav communists; and he proved to be "Stalin's best pupil".

* * *

As usual, we publish in this issue a number of prisoners' memories. **Augustin Ptiček** describes how the Yugoslav communist authorities induced his co-villagers to sign a death sentence for his father in 1947. The father was killed two years after the World War II had ended, without any judicial decision; and the vil-

lagers, who justified that crime with their signatures, were rewarded with his seized properties. **Antun Stipišić, Ph. D.**, has prepared his wife's memories of giving shelter to a person fleeing from the communist regime, and **Branka Šargač** describes the suffering and execution of his father Josip. **Katica Trtanj** writes about the promise she gave in 1945 as a 19-year-old girl imprisoned in camp to **Zora Frank**, who was sentenced to death, that she would kiss Zora's 6-month-old daughter Ljerka. She is still haunted by the failure to keep the promise...•

Plehan - church and monastery destroyed during the Serbian aggression in 1992

IN DIESEM HEFT

Dr. sc. Renata Knezović berichtet über das diesjährige Festival gegen den Kommunismus, das unter dem Titel *Mene tekel* zum vierten mal in Prag stattfand und erinnert an die gewaltsame Machtübernahme der Kommunisten in der damaligen Tschechoslowakei im Februar 1948. Wie in den Vorjahren haben auch in diesem Jahr viele hohen staatlichen, kirchlichen und städtischen Amtsträger dem Festival Ehre erwiesen. In Rahmen des Festivals fanden auch etliche Ausstellungen statt. Am zweiten Tag des Kongresses fand in dem Kongresszentrum der Karls-Universität in Prag, eine internationale Konferenz mit dem Titel "Der intellektuelle Widerstand gegen den Totalitarismus" statt. An der Konferenz nahmen Teilnehmer aus verschiedenen Ländern teil, unter ihnen **Jure Knezović**, Präsident der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangene und Opfer des Kommunismus (INTER-ASSO) und **Andrija Vučemil** als Vertreter des kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ). In dieser Ausgabe veröffentlichten wir Vortrag des J. Knezović

sowie Vorträge von **Dr. Anna Kaminsky**, Direktorin der Deutschen Stiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur und A. Vučemils.

* * *

Mit dem dritten Teil des Artikels **Davor Dijanovićs** endet seine Darstellung der traditionellen Beziehungen Großbritanniens zu Kroatien und dem Recht des kroatischen Volkes auf Freiheit und staatliche Unabhängigkeit. **Mario Marcos Ostojić** analysiert die Lage in Kroatien und Europa, sowie Beziehung zwischen der patriotischen Gefühle und Globalismus. **Vladimir Mrkoci** beschreibt das Konzept der "linken Intelligenz" in der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg. Seiner Meinung nach wurde dieser, genau wie der Begriff "Anti-Faschismus", in der kommunistischen Propaganda Workshop geschmiedet. Dadurch wollten sie die wahren Ziele der kommunistischen Ideologie und ihrer Träger verbergen. Die Kommunisten haben die Intelligenz ausgenutzt und Teil der Intelligenz auf der Linken und in der Volksfront selbst finanziert um die intellektuelle Strömungen in

die kommunistische Weltrevolution einzuspannen. In der damaligen Kroatien und Jugoslawien, meint Mrkoci, war die Intelligenz bereits in den späten 1920er Jahren verdrängt, als in dem Gefüge der "Bolschewisierung der Partei" an der Spitze der Kommunistischen Partei die Struktur kam die dem **Stalin** und der Sowjetunion bedingungslos loyal war. Gerade in diesem Zusammenhang kam an die Führung der jugoslawischen Kommunisten **Josip Broz Tito**, der sich als "Stalins bester Schüler" zeigen wird.

* * *

Wie üblich, auch in diesem Heft veröffentlichten wir eine Reihe von Häftlings Erinnerungen. **Augustin Ptiček** beschreibt, wie die jugoslawische kommunistische Obrigkeit seine Mitbewohner verführten 1947 ein Todesurteil für seinen Vater zu unterzeichnen. Der Vater war also zwei Jahre nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs ohne irgendwelche gerichtliche Entscheidung ermordet und die Einheimischen, die durch ihre Unterschrift diese Ungesetzlichkeit gedeckt war, wurden mit dem beschlagnahmten Eigentum seines Vaters entlohnt.

Dr. sc. Antun Stipišić bereitete die Erinnerungen seiner Frau über das Verstecken der Flüchtlinge vor dem kommunistischen Regime und **Branka Šargač** beschreibt das Leiden und die Hinrichtung ihres Vaters Josip. **Katica Trtanj** erzählt, wie sie im Jahre 1945, als 19-jähriges Mädchen im Lager, der zum Tode verurteilter **Zora Frank**, versprach Zoras sechs Monate alte Tochter Ljerka für sie zu küssen. Und heute wird sie von der Gedanke verfolgt, dass sie das gegebene Versprechen nicht erfüllt hat. •

Omiš

Ana Mraovićeva, Eleonora Thyrova. — *Gčene:* Berta Pirkertova, Cilika

GOSPOJAM I GOSPODIČNAM,

koje

blagovoljno sudjelovaše

ka o

DOBROVOLJKINJE

na

NARODNOM KAZALISTU

godine 1849 i 1850.

Kako da Vam liepo zahvalimo
I dostojno, domorodke mile?
Kako da Vam ljubav povratimo,
Kojom ste nas sladko zadužile?

Dragovoljno, od sërca pripravne:
Posvetiste svoje krasne sile
Liepoj svèrhi: da i kod nas slavne
Udome se umjetnice Vile

Liepoj svèrhi, ali težkoj jako:
Uz stiene se njozi staza penje.
A po stazi predsudje opako
Zapriečivo navali kamenje.

Kad tu Vaše žèrtve bez razmjera
I sve trude kad rodoljub smatra
Nagleda se liepoga primjera.
Što sve može domородna vatra.

Vi shvatiste kò negda ÷erkinje,
Kada im se takva sгода pruži,
Kazalište kao hram svetinje,
Gdie se služba narodnosti služi.

Kako dakle da Vam zahvalimo
Po dužnosti, domorodke mile?
Kako da Vam ljubav povratimo,
Kojom ste nas sladko zadužile?

I najveća hvala bila ÷manja
Od dužnosti u ovoj prilici,
Zato evo na pismu priznanja,
Da smo Vaši na vjeke dužnici.

U Zagrebu dne 26. Ožujka 1850.

Zahvalno občinstvo.

Pavla Janušiceva, Maria Tajermajerova, Ljuboslava Videceva, Anka Fröveova,
Milica Banova, Jadviga Banova, Branislava Karvančiceva. — *Gje.:* Jelisava
Brustmanova, Mudroslava Rušnovova, Eliza Špehova, Ivana Jelačiceva.

Tiskom Frajeje Župana u Zagrebu.

Gospoje: Josipa Vancaseva, Pravoila Verbaniceva, Dragoila Šaufova, Ljubica Novakova, Tereza Jakopoviceva.

Janušiceva, Anka Horvatova, Ružica Hammetariceva, Kamila Ostrofeva, Ljubica Globočnikova, Lavoslava Verbaniceva.

Merjanić
(Mar. RUŽIĆ)

VOJNI SUD
KOMANDE GRADA ZAGREBA

Broj 1767/45

Zagreb, 15. VIII. 1945.

U I M E N A R O D A J U G O S L A V I J E

Vojni sud Komande grada Zagreba u vijeću sastavljenom od kapetana Kovačević Žarka kao predsjedatelja vijeća, zastavnika Samac Djordja i redovca Borovac Jovana kao članova vijeća, Vajs Gracije kao zapisničara, a u prisustvu istražitelja Smrečki Mije kao zastupnika opružbe u krivičnom predmetu poriv. okrivljenog [redacted], radi djela pomaganja neprijatelju, nakon održanog glavnog pretresa u prisustvu okrivljenog donio je dana 15. VIII. 1945. sljedeću

P r e s u d u

Okrivljena [redacted], Juraja i Ruže [redacted], rođj. 5. IX. [redacted], [redacted], [redacted], [redacted], gdje je i zavičajna, posljednje prebivačište Zagreb, [redacted], državna činovnica, Hrvatica, rkt., bez imetka, neosudjivana, neudata, majka jednog djeteta,

K r i v a j e

1. Što je kao državna činovnica vršila dužnost zapisničara kod prijekog suda u Zagrebu od mjeseca maja 1944. do 15. septembra 1944. g. pa je time počinila krivično djelo služenja neprijatelju;
2. Što je u godini 1944. stupila u usku vezu sa ustaškim satnikom [redacted], a koji je vršio dužnost pobočnika pukovnika Bobana, a kasnije i u intimne očnošaje, te je imala s njim i dijete godine 1944. pa je time počinila krivično djelo dosluha s neprijateljem. Dakle: počinila krivično djelo narodnih neprijatelja iz čl. 14. U.V.S. Stoga se na temelju čl. 5, 17 U.V.S. toč. 4 i 10 čl. 1. te čl. 8 i 4 Zakona o vrstama kazne

P r e s u d j u j e

Okrivljena [redacted], na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom u trajanju od /2/ dvije godine i na gubitak svih političkih i pojedinih građanskih prava osim roditeljskih [redacted] u trajanju od /3/ tri godine.

Ova presuda je odmah izvršena.

O b r a z l o ž e n j e

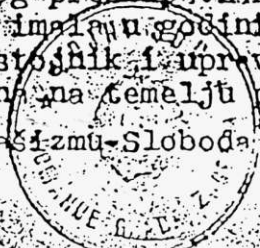
Okrivljena priznaje djela navedena u dispozitivu presude. Iskazuje, da je kroz njezino vrijeme rada na pokretnom sudu bilo osuđeno oko 30 ljudi i to većinom političkog karaktera, a od presuđenih da su većinom bili streljani, sok ih je samo nekoliko pomilovano.

Sa ustašom [redacted] upozнала se u Sremskim Karlovcima, dok je bila pritvorena radi nekog prestupa. Kako joj je on obećao ženidbu to mu se sasvim podala i snjim imala u godini 1944. dijete. Isti [redacted] bio je u [redacted] kotarski pretastojnik i upravitelj policija, te pobočnik Bobana.

Presude je donešena na temelju propisa U.V.S.

Smrt fašizmu-Sloboda narodu!

Zapisničar: [redacted]

Predsjednik i kapetani: [redacted]